Biblioteca Centrală Regională Hunedoara

„CEL MAI BUN OMAGIU, CEA MAI MARE RECUNOŞTINŢĂ PE CARE O PUTEM ADUCE ACELORA CARE S-AU JERTFIT ESTE DE A MUNCI ŞI DE A FACE TOTUL CA NAŢIUNEA ROMÂNĂ SĂ SE ÎNALŢE CONTINUU, TOT MAI SUS, LIBERĂ ŞI INDEPENDENTĂ ÎN RÎNDUL NAŢIUNILOR SOCIALISTE, AL NAŢIUNILOR ÎNTREGII LUMI".

NICOLAE CEAUŞESCU

PROLETARI DIN TOATE ŢĂRILE, UNIŢI-VĂ !

gazeta literară

● ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA ●

Anul XIV Nr. 18 (757) ● Joi 4 mai 1967 — 10 pagini: 1 leu

COLUMNE

1. MONUMENTUL

In basoreliefurile Columnei lui Traian dacii sînt surprinşi de ochiul şi dalta pietrarilor romani mai mult ca oameni paşnici, cu îndeletnicirile cele mai omeneşti, decît ca războinici. Anterior invaziei legiunilor romane, istoria nu i-a consemnat ca pe un neam de cuceritori, avizi de pămînturi şi de avuţii străine, în schimb, subliniindu-le curajul de temut, dîrzenia, spiritul de dreptate, dragostea de datină, le-a descris cu apetisant lux de amănunte comorile şi generozitatea. Şi poate că tocmai lucrul acesta a atras irezistibil valurile de cuceritori, poftele invadatorilor, nesăbuinţa celor ce credeau că n-au decît să ridice braţul pentru a înrobi.

Aici, la răscruce de drumuri europene, între apus şi răsărit, între miazăzi şi miazănoapte, sub braţul protejuitor al Carpaţilor, în stînga Dunării mari spre care se deschide poala încărcată de roade a cîmpiilor mănoase, a fost timp de aproape două milenii arena unor tragice ciocniri. La vreme de răstrişte, cînd în forma de măr a României se înfigeau colţii hulpavi ai atacatorilor, bejeniile în cetăţile inexpugnabile ale Carpaţilor se făceau atît pentru salvarea firii, a copiilor, femeilor şi bătrînilor, cît, mai ales, pentru organizarea ripostei, spre izgonirea ruşinoasă a veneticilor dincolo de fruntariile ţării păzite mereu cu sfinţenie, păstrate în bornele strămoşeşti, neclintite nici spre exterior din vreo deşartă sete de expansiune, dar nici acceptate prea îndelung încălcării.

Civilizaţia pe aceste meleaguri are o vîrstă tot atît de mare ca civilizaţiile Occidentului, iar date incontestabile o atestă şi mai străvechef dar edificiile ei care au strălucit luminînd istoria au fost în repetate rînduri distruse de urgiile războaielor, de cîinoşenia învingătorilor vremelnici, de ura şi legile păgîne ale unei lumi fără lege. Civilizaţiile din Occident au prosperat, cetăţile lor s-au păstrat neatinse, pentru că în calea năvălitorilor, a iataganelor încovoiate, a hoardelor semilunii au stat cetăţile noastre, clădite, dărîmate şi răsclădite pentru a fi din nou dărîmate şi din nou clădite. In prea puţine locuri de pe pămînt ruinele arată atît de ruinate, şi mulţi se întreabă încă de ce oraşe şi cetăţi antice sau fortăreţe medievale, de aceeaşi vechime cu semnele lor de aiurea, aici şi-au pierdut fiinţa şi vîrsta, lăsîndu-şi doar numele şi rădăcinile.

Poate că cei ce se întreabă ar trebui să-şi plece urechea la vocea pămîntului, a Dunării şi a Carpaţilor, a Histriei şi Sarmisegetuzei, a Sucevei, şi Tîrgoviştei, pentru a afla şi a înţelege multe.

De la dărîmarea Sarmisegetuzei pînă în primăvara lui 1877 s-au consumat în acest colţ de lume sute şi sute de bătălii al căror ţel nobil n-a fost decît păstrarea fiinţei şi a gliei strămo-

Ioan GRIGORESCU

(Continuare în pagina 9)

INDEPENDENŢA ŞI POEZIA NOASTRĂ

Breviar

Mult discutată în esenţa şi justificarea ei, poezia patriotică are o indiscutabilă valoare educativă. Ivită în primii ani ai veacului nostru, prea tînără aşadar ca să ia arma în mînă pentru întregirea hotarelor, în timpul primului război mondial, generaţia mea a resimţit puternic ecoul liricei Independenţei. Poezia de la 1877 ne-a înarmat sufletele pentru marea încercare din 1916—1918, încununată cu deplin succes, după grele pierderi şi suferinţe. Şi astăzi îmi răsună în suflet versurile cele mai înflorate din Peneş Curcanul. Ele mi s-au întipărit în memorie din fragedă copilărie şi nu se vor şterge pînă în ceasul ultimei licăriri a conştiinţei. Sînt şi rămîn în patrimoniul moral, desigur, al fiecărui român.

In prefaţa sa la o antologie cu titlul Poezia lirică din timpul războiului pentru neatîrnare *(îngrijită în 1908 de Ioan Săndulescu în Editura „Librăriei Şcoalelor, C. Sfetea"), profesorul Gh. Bogdan-Duică, cu ascuţitul său simţ istoric, subliniază în secolul trecut cele „trei mari evenimente pentru noi: Revoluţia din 1848, Unirea şi Războiul pentru Independenţă". S-ar putea spune fără exagerare că au numai generaţia marelui '48, dar şi literatura ei a fost iluminată de celelalte două mari înfăptuiri, din 1859 şi 1877. Sensul modern al Patriei, de altfel, este produsul Revoluţiei franceze, iar patriotismul socialist este acela care a conferit noţiunii de patriotism puritatea absolută.*

Răsfoind antologia lui Ioan Săndulescu, observăm absenţa poeziilor bine cunoscute ale lui V. Alecsandri, contemporane marelui eveniment, precum şi cele ulterioare, semnate G. Coşbuc şi Ioan Neniţescu, autorul culegerii Pui de lei *(1891), fost combatant, rănit la Grivita. In schimb, beneficiem de surpriza unor nume total uitate, alături de aceea a regăsirii unor personalităţi culturale notorii. Astfel Iosif Vulcan, animatorul revistei budapestane* Familia, *în paginile publicaţiei sale, la 6/18 august 1877, lansează formula „Scame pentru cei răniţi". Intîia jertfă a sîngelui, masivă, de pe cîmpiile Bulgariei, făcuse insuficiente rezervele sanitare de pansamente.*

Citez una din strofele elocventului apel:

„Cîte fire sunt în scamă, / Tot atîtea legături, / Cari unesc pe fii de mamă / Ş-împreună guri cu guri; / Toate duc o-mbrăţişare / Şi o strîngere de mîni, / Cîte-o binecuvîntare / La ostaşii de români! / Ies din inimi arzătoare, / Tot aşa să le primiţi... / Haid', să facem, surioare, / Scame pentru cei răniţi!".

In Românul *lui C. A. Rosetti, de la 27 mai 1877, poetul G. Sion interpretează intrarea Principatelor Române în război, ca pe un simbol al redeşteptării naţionale, ca apariţie de după nori a unei stele — „steaua veche-a României", după o lungă obnubilare.*

Acelaşi simbol luminos, în varianta soarelui, fusese exprimat de nouă necunoscutul Alex. Carpenişeanu în ziarul de curînd apărut, România liberă, *de la 20 mai: „De-atîtea veacuri de amortire, /*

Şerban CIOCULESCU

(Continuare în pagina 9)

ATACUL DE LA SMÎRDAN

(Privind tabloul lui Grigorescu)

Prea vînăt era veacul — cum cerul pus pe pînză
zăcea ca o prelată de plumb peste titani;
zăpada înflorise cu macii otomani
cînd necheză o goarnă, imens dementă mînză.

Orizontale raze goneau ducînd fărpturi
curbate de simunul eroicelor şarje,
mii, macii, fesuri roşii făceau cîmpiei marjă
dînd guturalul urlet islamicelor guri.

Muzeul sparge zidul prezentelor imagini
şi cu un veac în urmă, ţărani din neamul dac
compactul trup de carne-l aruncă în atac,
cum cărţile de şcoală ni-l iconeau în pagini.

In primul plan cadavru-n tunică maronie
stingînd în perna iernii aprinsul fes culcat
şi peste el un iureş cu unghiul înclinat
înfipt în fumul morţii umbrind peste cîmpie.

Dinamica mişcării culoarea o palpită;
O inimă imensă, secretă, explodînd
văzu în veac zugravul, o auzi pictînd;
o inimă din plaiuri de ţară dezrobită.

Radu BOUREANU

* * *

GH. ANGHEL
VICTORIE

Fotografia: MARIANA DRAGU

VRĂBIILE MAMII

Plouă pe voi, în arbori adunate...
V-aş apăra şi nu ştiu cum se poate.
Strigaţi cu toate către cer să stea
Că nu puteţi zbura,
Şi vă e frig şi foame,
Căci în April nu sînt ţînţari, nici poame.
Unde-aş găsi, vai mie, vai de ele,
O mie de mantale de-o palmă şi umbrele?
Cînd le-a făcut ci-n le-a făcut
S-a dovedit croitor nepriceput.
Uituc de timpuri, fără de-ndoială
Le-a pus să zboare aproape-n pielea goală.

Tudor ARGHEZI

Mai 1967

noi sîntem iarba şi pietrele

Călcînd pe pămîntul altei ţări, un singur semn evocînd patria ta provoacă o tulburare stranie, cu neputinţă de exprimat. Un cuvînt românesc, auzit în holul hotelului din Plevna, ne-a înfiorat inimile şi am înţeles că aceasta e dragostea, pentru că acel cuvînt suna ca numele iubitei şi iubita rămăsese departe. Dar pe dealurile Griviţei, inundată de verdeaţă şi soare, fenomenul a fost copleşitor. Călcam pe iarba crudă, fremăta frunza copacilor, străluceau pietrele, ardea pămîntul de soare şi noi ştiam că în toate văzutele şi nevăzutele, dacă am avea o putere năprasnică, am auzi palpitînd sîngele românesc. Cîteva efigii de bronz fixează memoria eternităţii, aici, între două redute, şi fără îndoială copiii adunaţi nu ştiu de unde vor fi încercat să surprindă asemănări între chipurile încremenite ale eroilor şi aceşti tăcuţi pelerini veniţi din România.

In liniştea rece a Mausoleului, emoţia s-a prăvălit ca o apă îndelung zăgăzuită. Bătrînul nostru ghid şi-a dus braţul spre inimă şi, luptînd cu lacrimile, a evocat jertfa ostaşilor şi ofiţerilor români ale căror oase se odihnesc sub lespezi. Pe ziduri, un ucenic anonim al lui Grigorescu a reprodus cîteva din capodoperele de la Agapia ale maestrului, bătrîn şi bolnav la vremea ridicării Mausoleului.

In lumina orbitoare de afară, zărim pe dealul dimpotrivă alte monumente de piatră albă, urme de tranşee şi redute, pămînt răscolit pe care vremea nu l-a astîmpărat încă, natura însăşi voind să perpetueze aceste tulburătoare vestigii...

★

Eram tineri şi mîndri. Feciori de cîlcaşi, feciori de răzeşi. In frunte cu ofiţeri la fel de chipeşi, nici ei din altă spiţă, dorobanţi şi roşiori. Aşteptam pe Dunăre, apa spumegînd, noi clocotind, semnalul de atac. La Bucureşti, maimarii ţării decretaseră Independenţa. Noi urma s-o pecetluim pe vecie cu sînge. O depeşă prin curieri cu sufletul la gură, şi o chemare disperată: „Treceţi cît mai în grabă!" — şi am trecut. Şi astfel secole lungi de umilinţă şi robie, ale istoriei noastre, porneau să se înfrunte, să nimicească şi să triumfe asupra întregului imperiu aliotman. Am triumfat, plătind cel de pe urmă şi cel mai scump tribut: zece mii de jertfe! Dar căpetenia turcească, marele şi sfidătorul Osman Paşa, cînd a fost să-şi predea sabia — colonelului nostru Cerchez şi-a predat-o. După cum vedeţi, nici o libertate n-a fost cîştigată mai demn şi cavalereşte...

★

In grădina casei muzeale de la Poradim, unde se instalase atunci înaltul comandament al Armatei Române, se află acum pe soclu bustul unui soldat-ţăran. Numele lui şi nefiinţa-i prefigurată în piatră sînt ca o reprezentanţă vie a potopului de anonimi căzuţi la Grivita, Plevna, Smîrdan. Dalta şi mîinile sculptoriţei Lelia Zuaf, care i-au săpat obrazul şi i-au cizelat cu gingăşie ochii, buzele, fruntea, au închipuit un om de o melancolie grea, aproape neverosimilă pentru viforul de ţăran care va fi fost cîndva. Se uită la noi uşor îngîndurat, deşi fără urmă de regrete pentru sacrificiul său, şi e limpede că dincolo de noi el scrutează de fapt nemurirea. Omul s-a preschimbat încă de acum nouăzeci de ani în istorie, iar nemurirea românească pe aceste meleaguri poartă un nume simplu: Grigore Ion..

Laurenţiu FULGA — Nicolae JIANU

(Continuare în pagina 10)

1877

Şi, iată, după veacuri de noapte şi osîndă
Românu-ţi pregăteşte sorocul de izbîndă.
Lumina dezrobirii, cunună pe drapel,
Chemări din vremi trecute străbat din nou prin el.

In sufletu-i, trecutul părea că se răsfrînge
Şi-n inimile toate bătea un singur sînge,
O singură văpaie îi încălzea pe toţi...
In nesfîrşite şiruri străbuni şi strănepoţi,
Urmaşii adunîndu-şi într-un avînt, îi mînă,
In valuri uriaşe, spre Dunărea bătrînă...

Turceasca-mpărăţie îşi apunea pe ape
Puterea ce pămîntul părea că n-o încape.
O desţărma subt bolta muiată-n cornul lunii
Acelaşi ce văzuse trecînd avarii, hunii
Şi care-acum, pe Vosfor, cu stelele şi anii
Vedea sleindu-şi vlaga, pe tronul lor, sultanii.

Popoare-ngenunchiate se ridicau la viaţă
Visînd, în vremea nouă, o nouă dimineaţă.

Nu se putea ca jugul ce osul ajunsese
Grumazul să ne-ndoaie, în veci să ne apese.
Atîta vitejie călită-n vremi străbune
A trebuit, odată, întreagă să s-adune
Să-şi strige năzuinţa văzduhului înalt,
Să-şi afle împlinirea într-un măreţ tresalt.

Pornitu-s-au flăcăii de pe Siret şi Olt
In zori de primăvară, în răsărit învolt
Întreaga floare-a ţării din tîrguri şi din sate,
Şi Dunărea trecură pe poduri legănate,
Se risipiră-n rînduri voioase-n alergare
De-a lungul şi de-a latul cîmpiilor bulgare
Atîtea veacuri grele ţinute în robie
Pe cari, o viaţă nouă, părea că le îmbie.

Luptînd românii nostri cu ruşii laolaltă
Au prefăcut în faptă pornirea lor înaltă...

Osman, bătrînul paşă, le dete mult de furcă...
Acum, vîrtejul scade, acum puhoiul urcă
Şi pîn-la urmă, leul din Plevna, doborît,
Plîngînd, îşi trece spada Ghiaurului urît.

Izbîndă, pretutindeni, şi trîmbite, urale,
Cîntări de biruinţă şi bocete de jale,
Iar pe reduta-nvinsă, gonind asupritorul,
Eroul fără nume înfige tricolorul
Ros, galben şi albastru din ţara depărtată
Unită pe vecie, în veci **neatîrnată!**

Victor EFTIMIU

Consemnări

NINA CASSIAN
Singele

Una dintre împărțirile ușor de făcut (și tot atît de arbitrară ca și altele) în sfera creației poetice este și încolonarea poeților pe două șiruri deosebite: autori de un singur volum și autori a numeroase volume.

Nina Cassian, se știe, a optat de multă vreme pentru cel de al doilea tip de autor. Titlurile cărților sale pot acoperi o clapă de volum, mărturisind seriozitatea cu care a lucrat poeta în cele două decenii care s-au scurs de la debut. Dacă și-ar aduna, neselectiv, toate versurile cuprinse între coperți de carte ar rotunji un cantonier de proporții. E bine însă că n-o face, e bine că se orientează (începînd cu „Virstele anului", acea carte proaspătă, neașteptat de vie și de proaspătă, care ne-a produs atita bucurie la apariție) spre concizie, abandonînd poemul stufos, cu mari traversări de proză, în favoarea unor poezii de scurtă intindere tipografică, intense, inspirate.

Placheta „Singele", apărută cu citva timp în urmă (Editura Tineretului), deși cu un format atrăgător, nu te invită decît prin numele autoarei: coperta singeriu-neagră te crispează. Creatorul ei, Gh. Marinescu, ar face, presupun, excelente reclame pentru filme de teroare. Pentru o clipă coperta plachetei îți amintește de o intreagă campanie critică intinsă pe mulți ani, care făcea din Nina Cassian o reprezentantă a *lucidității* în poezie, pînă la crispare. Există, e adevărat, și între poeziile de aici, unele creații uscate, bazate pe simple opoziții sau înșiruiri de noțiuni și aluzii de cultură. Imi pare aproape o „copilărie" un catren intitulat explicativ „Emanciparea femeii": „Cînd i-a zidit coapsele — Ana a răbdat / Cînd i-a zidit mijlocul — Ana a țipat / Cînd i-a zidit sînii — Ana s-a supărat (!) / și-a dărimat mînăstirea cu cugetu-mpăcat". Vor fi fiind aici sugestii ce se doresc grave dar Poezia rămîne mult mai sus decît nivelul sinilor Anei care s-a *supărat*.

Nina Cassian poate fi asemuită cu un pianist (de observat că lumea metaforelor și senzațiilor sale este preponderent auditivă), care nu-și îngăduie repaos, care exersează pe toată claviatura, pentru a-și face sau a-și menține mîna. Reușitele poetei, ca și nereușitele, se datorează unor căutări asidue, multe „à la manière de". O poezie precum „Cearta cu haosul" parafrazează, între alții, pe Tristan Tzara: „Vizitatorii mei sînt: / un domn întrerupt la mijloc / o doamnă continuă / și fiica lor de tablă / un profesor care predă brînză (! ?) / un asasin răcit, o droaie / de furnici necăsătorite / un copac cu mustăți / o barză tinără, / un copil cu un picior de carton / și trei ignoranți ai legilor mișcării. / La sfîrșit, aoare / ciinele de seară / care-i latră tare / și-i poftește-afară". Consider că e vorba de un simplu exercițiu, ca și cum pianistul de care vorbeam și-ar plimba distrat mîinile pe claviatură, brusc stăpînit de dorința notării acelor acorduri ale hazardului. Mai firesc îmi pare ca asemenea exerciții să rămînă în manuscris, în cazul poeziei.

E interesant, la urma urmei, faptul că rateurile din placheta aceasta se numără mai ales între textele înginate prea indeaproape după glasul cuiva. O poezie „Egalitate", piere prin prea marea ei apropiere de modul liric al lui Marin Sorescu: „Dacă mă-mbrac în păun, / tu te îmbraci într-un cangur; / dacă mă-nchid în triunghi / tu te închizi într-un ou; / dacă mă cațăr pe apă, / tu te cațeri pe oglinzi — / toate gesturile noastre / fac parte din sistemul solar".

Prin ce se salvează, ba chiar se impune, în creația Ninei Cassian, placheta *Singele*? Prin simțirea, atmosfera, sugestia celorlalte destule poezii foarte frumoase care o compun. Oricît le-am rămîne de îndatorați cititorilor, cele citeva poezii excelente, deosebite, pe care le reușim într-un răstimp dat, pot suporta lîngă ele altele mai slabe pentru ca, adunate laolaltă, să poată fi judecate și alese. O carte de poezii poate fi judecată în raport cu izbutirile ei, cînd e cazul, și prin înlăturarea spre moarte tacită a celorlalte texte. În *Singele* Nina Cassian reușește de citeva ori să pună în fața sufletului nostru oglinda abisală a marii poezii: „Îți făgăduiesc să te fac mai viu decît ai fost vreodată / Pentru prima oară îți vei vedea porii deschizîndu-se / ca niște boturi de pești și-ți vei putea asculta / rumoarea singelui în galerii / și vei simți lumina lunecîndu-ți pe cornee / ca trena unei rochii, pentru prima oară / vei înregistra înțepătura gravitației / ca un spin în călciiul tău, / și omoplații te vor durea de imperativul aripilor. / Îți făgăduiesc să te fac atît de viu, încît / căderea prafului pe mobile să te asurzească, / să-ți simți sprincenele ca pe două răni în formare / și amintirile tale să-ți pară că-ncep / de la facerea lumii". E vorba aici de multă emoție, de adîncimea posibilă a ființei umane, e vorba de inspirație.

Foarte grațioase sînt și versurile inspirate de prezența veveriților, vulpilor, a micii lumi sălbatice, față de care poezia Ninei Cassian s-a arătat întotdeauna receptivă („Ce i-am spus veveriței", „Regnuri"). Iată un tablou fermecător al naturii stăpînite de vegetație, adunată laolaltă de ființele animale: „Copacii sînt legați cu veverițe, / Potecile sînt legate cu vulpi, / Munții sînt legați cu păsări. / Pretutindeni panglici mișcătoare, sălbatice. / Pretutindeni acest dans, acest bal, / Pretutindeni natura, în carne și oase, / Respirînd animal".

Am impresia, în cele din urmă, că ne-am lăsat păcălîți de o opinie curentă: aceea a unei poete care cugetă, vehiculînd abstracțiuni, o partizană dîrză a luciditățiI. Dar, privind în această plachetă, privind în cărțile celelalte ale Ninei Cassian, nu se poate să nu observi că acei critici care au făurit respectiva opinie s-au lăsat îndelung amăgiți de o mască. O mască de virilitate cugetătoare, cu care și poeta s-a complăcut, e drept, multă vreme, ascunzînd chipul unei poezii feminine, pasionale, inspirate. Dacă încere să-mi amintesc emoții mai vechi în fața unor poezii ale Ninei Cassian, îmi vin în minte mai cu seamă poezii, declarat sau ocolit, erotice. Și în *Singele*, partea cea mai valabilă este lirica de dragoste („Față-n față", „Bar", „Accidentul", „Singele", „Înotul de larg", „Ultima verba", „Roșu perpetuu"). Cită atmosferă și îngîndurare și părticipare sufletească în „Înotul de larg": „Marea clipind, era ochiul unic al lumii / pe care se înregistrau imaginile noastre / mai goale și mai pure decît noțiunile, / două semnale negre aurii..." O strofă lapidară și puternică încheie poezia „Roșu perpetuu": „Roșu din roșu, roșu spre roșu / se învirtește spectrul înalt / Singele sclav al unuia suie / liber în singele celuilalt".

Modalitatea plachetei este foarte tentantă, deși poate produce dureri de cap tipografilor dornici să-și facă planul și la numărul de versuri (de pagini). De vreme ce, pînă la urmă, opera poetică a unui autor se va selecta într-un volum unic, de ce să nu încurajăm aceste adevărate praguri de critică și public care sînt plachetele? Nina Cassian a înțeles bine acest lucru și experimentul ei actual îmi pare a reprezenta un succes. Dar... Dar mai există și faimoasele *ediții de autor* în care editori harnici adună tot ce-ai lăsat pe hîrtie de tipar, și atunci condamnatele din plachete se înșiruie ca niște cărămizi trăgînd cărțile în jos, prin timp. De aceea, este de înțeles și rezerva pe care alți poeți, unii cenzurați de lăudabilă exigență, o arată față de placheta.

Ilie CONSTANTIN

CONSTANTIN NISIPEANU
Să ne iubim visele

Descinzînd din suprareal în Aici și Acum, poetul abandonează dicteul automat și incongruențele. Fascinația oniricului persistă; ea înregistrează, însă, o refracție inedită, specifică unui mediu mai dens. În raza lucidității, visele nocturne, „eternele migratoare" ale subconștientului, își diminuează treptat consistența, devin absență, filfîit depărtat de aripă. Conștiința poetică pretinde alte irizații decît ale viselor „ce strălucesc în lumină / ca un pom roditor" (*Să ne iubim visele*), ale viselor-cofraje pulsînd către Miine silueta halucinantă a fetei cu părul de lumină (*Din Lotru se înalță o fată cu părul de lumină*).

De la ameițitoarea altitudine a visului, imaginile planează „ca un vultur cu aripi de lumină" peste „cîmpia din adîncul" poetului sau se prăbușesc, prin cascade succesive de comparații, în golurile de aer ale inspirației sale. Constantin Nisipeanu este un rafinat al comparației, cu ramificații surprinzătoare, spectaculos structurate; necenzurată la vreme, virtuozitatea se exercită uneori, în gol, în anodine acumulări tautologice (v. *Orașul liniștit* etc.). Fantezia sa nu ezită niei la hotarul „comparației comparate".

Frecvența procedeului pare să indice necesități de plasticizare; consemnăm, de fapt, mecanismul specific de a încorpora abstracțiunile și de a le racorda, astfel, propriului univers liric. Abordîndu-le cu prudență, autorul le propune inițial, diverse ipostaze concrete și abia după aceea operează cu ele: „Vîltorul, ca orice drumeț liniștit s-a așezat / undeva pe o stîncă și admiră pădurile..."; „...La prima / sau la a doua cotitură a drumului, viitorul e gata să coboare, ca să-mi iese în cale". (*Pe Valea Argeșului*).

Între eul creator și obiectul poeziei sale, Nisipeanu interpune o atitudine prin excelență cantabilă — extazul. Poemul devine un portativ permeabil nenumăratelor chei muzicale. Slăvind epopeea contemporană, versurile *Poemului frumos* sînt „un pian care cîntă de îndată ce ochii îi ating clapele"; sub freamătul degetelor, părul iubitei are vibrații de havaiană. Lumina însăși, cînd nu simbolizează conștiința, devine harfă. Sau pretext pentru introspecții tulburătoare: „Dacă sub potopul acesta de întuneric / mi-aș deschide umbrela, s-ar face lumină ?". (*Călătoream pe jos*).

Falsetele lirice sînt răzlețe în acest volum. Ele derivă dintr-un anume prozaism.

Nicolae BALTAG

GEORGE-RADU CHIROVICI
Algoritm

Cărțile au un destin al lor, independent de voința și de destinația pe care le-o acordă autorul. Cartea de poezii, intîia, a lui George-Radu Chirovici, bunăoară, s-a compus de la sine. E vorba nu de o spontaneitate în sensul exploziilor incandescente, ci, mai degrabă de o lentă și foarte personală osmoză, parcurgînd vertical, de la senzația emotivă, la sentimentul material al lumii interpretate liric, etapele unei certe împliniri.

Chirovici scrie prin excelență poezii de dragoste. Timbrul versurilor lui, de o nuanță argintie-albastră, are o ușoară afectare copilăroasă, insinuînd aproape totdeauna fantastice aventuri trăite. Este acel mod singular al jocurilor de copii care-și iau în serios propria fantezie, coborînd dintr-un rămuriș frunzos, ca dintr-un cer plin de nori verzi, unde s-au petrecut mari lupte între păsări feerice, la care ei au fost martori, și acum, vin printre noi să ne povestească totul. Sau, cum spune într-un loc:

...Iată.
a venit o zi desfăcută în fire
subțiri
și mai era acolo și un zid
pe care s-a urcat un păun
albastru
și eu l-am auzit strigînd
și i-am spus trupului meu:
mai așteaptă încă puțin!

(A venit un copil care eram eu însumi).

Sînt unele temperamente artistice, care-și găsesc tonul expresiei dintr-o dată, fără fluctuațiile căutării, scutite de revenirea obsedantă asupra unei teme abordată din unghiuri diverse, ci, dimpotrivă — lăsînd să încapă în plasma lirică numai motivele care-i susțin iar pe celelalte ocolindu-le ca o cursivă meandră de rîu. Aceste temperamente sînt poate cele mai apte să se realizeze în poezia de atmosferă, în poezia unui loc anume sau a unei virste anume. Aceștia sînt poeții care n-au fost niciodată tineri poeți, apoi poeți ajunși la maturitate, apoi la crepuscul, pentru fiecare etapă avînd împlinirile și neîmplinirile specificului dat, ci sînt poeții fără virstă, poeții unui timbru liric anume, mereu același, la care revii mai ales din plăcerea unor melodii constante.

Aceasta este categoria de poezii care propune interferența cea mai pregnantă a poeziei cu muzica, și nu e vorba de muzicalitatea exterioară, fonică a versurilor, și nici de strălucirea dinamică a rimelor, ci de conexiunile metaforelor schimbîndu-și locul la infinit pe un portativ fix.

Evident, poeziile lui George-Radu Chirovici, au această structură:

Privește, e toamnă pe lume și
norii...
Pămîntul trece echinoxul
de-a-n-notul.
Pomii încearcă să plece și ei cu
cocorii
Dar nu izbutesc întru totul...

(Sentiment de septembrie)

Am citat acest hai-kai atît de caracteristic și de pregnant în care, asemeni majorității poeziilor lui George-Radu Chirovici, nu obiectul stîrnește unda comunicată, de lirism, ci emoția insului liric comunică radiar cu obiectele. Aceasta este poate cea mai definitorie trăsătură, rară în peisajul poetic al generațiilor mai tinere.

Cărțile au un destin al lor. Unele au menirea de a debuta un autor; sînt cărți de debut. Cartea de poezii, intîia, a lui George-Radu Chirovici nu este o carte de debut. Ea s-a conturat lent, s-a materializat, și iat-o acum în forma finită a literei tipărite, pe care o salut colegial.

Nichita STANESCU

RADU COSAȘU
Omul după 33 de ani scapă

În A înțelege sau nu, roman apărut cu un an în urmă, Radu Cosașu, deși fără stridențe și efort vizibil, se constringea totuși să intre în niște tipare pretențioase, cu multe compartimente, pentru a ilustra ideea complexității și interdependenței evenimentelor cu aparență de dispersare. Coeficientul de ficțiune, în sens de material rezultat din deducția logică și psihologică și din coroborări livrești, era preponderent. De aici un stil corect și impersonal. În recentul volum de povestiri, autobiografia este, în mod explicit sau nu, principalul strat de investigație. O persoană întîia aproape permanentă, indiferent de nume sau situații, dar egală cu ea însăși prin atitudine, certifică afirmația. Subiectele sînt însă absolut dispersate, fără vreo intenție de succesiune, gradație, continuitate. Impresia generală e că Radu Cosașu încearcă să transcrie fapte cu valoare pur personală care caută o formă de eliberare, clarificare și memorare. Dar, dacă faptul personal este cel puțin în punctul lui de plecare o obsesie și o ocazie de confesiune, el este privit în același timp și ca materie aptă de a fi transformată în literatură, deci exploatabilă. Ca atare, va fi selectat nu atît în virtutea unei gradații expresive, ci în funcție de efectul literar pe care l-ar putea avea și va fi nevoit să suporte, în consecință, machiajul generalizării, masca autodistanțării.

De aici și atitudinea oarecum incertă a autorului față de personajul său (cu care se identifică mai mult sau mai puțin aparent), atitudine oscilînd între evocarea grațioasă și ironia conciliantă, accentul căzînd pe ultima.

Într-un cuvînt, este vorba de o problemă delicată și frecventă: ambiția de a traduce faptul brut în literatură, sub imperiul obligației de a-i inocula acestuia o semnificație. Dar arta înseamnă capacitatea de a percepe viața unită cu semnificația sa, care se impune spontan, determinînd totodată și forma. Cînd această semnificație nu apare de la sine, ea trebuie căutată și introdusă artificial, fiind tiparul de circumstanță, imperfect și brutal, imposibil de escamotat.

Am vrut să definim și să explicăm subtextul comun al povestirilor care, deși au un aer de familie, surprind prin inaderența continuistică dintre ele.

În ce constă această varietate? Luăm cîteva exemple, la întîmplare. Culegerea începe printr-o secvență (fermecătoare, dacă nu ar fi sfîrșitul concluziv, didactic), care provoacă espectativa amuzată și ambiguitatea încă de la titlu — „Primul amor". Un copil obișnuit, de 10 ani, citadin, civilizat, spălat, pieptănat, fără grave probleme sociale, este pus în situații obișnuite, trăite de noi toți. El cunoaște dragostea prin imitație, tradusă apoi în emoții obscure și incerte, pe care cei mari le-au uitat. Toată substanța stă în analiza à rebours a psihologiei infantile. Povestitorul care evocă, și copilul care trăiește nu sînt complet separați și pe seama ultimului sînt puse o luciditate și o profunzime de interpretare absolut în contradicție cu gesturile sale suave, naive. Aici distanțarea are efect comic, prin contrastul între stil și conținut.

Dar de cele mai multe ori, distanțarea prin ironie reprezintă la Radu Cosașu soluția cea mai comodă de a comenta fără profunzime evenimentul personal, dîndu-i simultan aparența de generalizare prin detașare și transcriere voit ironică. Omul după 33 de ani scapă, Bombea, Graniți, comunică stări de culpă, de neliniște, dar travestite. Prima transformă, bagatelizînd, o încercare adulterină, o tentație spre aventură într-o bătălie mitică, în care omul, ca în superstițiile totemice, provoacă un eșec mărunt, pentru a evita unul mai mare. A doua consumă destule pagini pentru a face „o poantă" din complexul de inferioritate al intelectualului orgolios față de aptitudinile fizice ale unui redus mintal, apreciat în armată, unde criteriul valoric se schimbă. Ultima privește cu ironie retrospectivă rigiditatea individului care, din oportunism, nu-și permite o atitudine flexibilă față de oameni: poziția autorului e echivocă și termenii ambigui cu superficialitate.

În sfîrșit, altele — ca Povară, Marți și Miercuri — sînt niște pure portrete pamfletare, abia voalate, în care vorbăria cancaniere încearcă, fără succes, să depășească resentimentul personal.

Iată așadar ironia cu funcție de filtru generalizator, de transformator al materiei subiective în literatură cu coeficient de largă semnificație. Situația nu e nici pe departe paradoxală, numai că ironistul ar trebui să fie pe undeva deasupra personajelor sale, dominîndu-le dintr-un punct etic și epic superior. La Radu Cosașu se simte însă că tentativa se face din chiar mijlocul materiei comentate, atitudinea narativă fiind costumația ad-hoc față de evenimentul creației.

Și totuși, aceste mici compoziții epice, prea puțin sincere pentru a fi niște documente, prea personale pentru a fi niște „semnificanți", au darul de a prinde cititorul.

Proza lui Radu Cosașu nu are adîncimi de introspecție, pentru că pune prea multă ordine și claritate ironică, nu evocă strălucit o atmosferă, pentru că emoția lui e mai ales de ordin moral și livresc, nu e palpitantă ca acțiune. Dar o parcurgi ușor, dus de ea. De ce? Se spune că atunci cînd temperatura apei este egală cu cea a corpului uman, nervii nu comunică creierului nici o senzație calorică. Același sentiment îl ai citindu-l pe Radu Cosașu: nu intri într-un alt mediu, care să opună rezistență propriei tale vorbiri interioare. Și aceasta datorită folosirii comunului, obișnuitului, de la situații pînă la sintagmele sau vocabulele la modă. Autorul scrie cum vorbește, desigur acel mod de a vorbi pretențios și autoparodiat, inteligent și șocant, paradoxal și comun.

Magdalena POPESCU

CLEMENTINA VOINESCU
Timp vechi

„Jurnalul liric" al Clementinei Voinescu — cum este subintitulat volumul — notează cu tinețe stările unei impresionante solitudini. Poeta își impune o dezinteresare totală față de marile idei universale, depășind arareori simbolistica modestă a dramei sale. Analiza nu tinde spre generalizare, ci se epuizează în descripție interioară.

În aerul vetust, purtînd nostalgia clipelor de tinerețe, însemnările nervoase și subțiri aduc un zvon de caterincă provincială. „Călușeii amintirii trec rotund" apropiind din ceața viselor curtea bunicii, chipurile vecinelor care au crescut-o, prima dragoste, primul bal, războiul. Pe alocuri, poezia amintește tristețile bacoviene. Fiecare rînd pare scris din spatele unei ferestre, singurul ochi deschis în spre afară: „Mă tem de duminicile lungi, / Cînd nostalgiile sparg ferestrele. / Departe strălucesc crestele, / Culmilor la care nu ajungi." (Obsesie). Ipostazele în care se închipuie poeta („Eu scoica fără cochilie, / Eu frunza fără pom", „firul de praf sultor pînă la steaua mîhnită" sau „un bagaj mic, / o vietate") sînt încercări de fraternizare cu alte regnuri, descoperind similitudini ale izolării sale.

Clementina Voinescu refuză să mai înregistreze timpul, complăcîndu-se într-o mortificare exterioară, nu fără oarecare cochetărie: „Am vîndut pendula istovită de rele / Pe zid singeră urma ei ca o rană / ... Mi-am scos panglicile din păr, cerul din suflet, / Oglinda mi se tăcea din ce în ce mai haină..." (Timp). Viața este pentru poetă o singură zi, lungă și obositoare, în care amiaza a trecut de mult, în care nu se mai poate întîmpla nimic: „Ziua mi-e posacă. / Se tîrăște și singeră. / Aș vrea să fur graba oamenilor, / Dar stau țintuită în jilț. / Ninge nevăzut cu leșie... / Și eu mă mint că te iubesc, singurătate. / O să treacă ziua — o să treacă. / Ca să mă mingi, mă gîndesc că-i fruct, / C-o să se coacă, / Și-o să cadă sub zare..." (Convalescență). Gîndul poetei „se joacă de-a moartea" cu resemnare. Altădată, instincte vitale îi retrezesc un senzualism întîrziat, în care mișcă speranța.

Luate separat, poeziile par a fi niște notații neutre ale unor stări lirice. Lectura întregului volum aduce însă sonoritatea unei tînguiri femeiești, bocet stins și decent după trecerea timpului.

Mihaela DRĂGĂNOIU

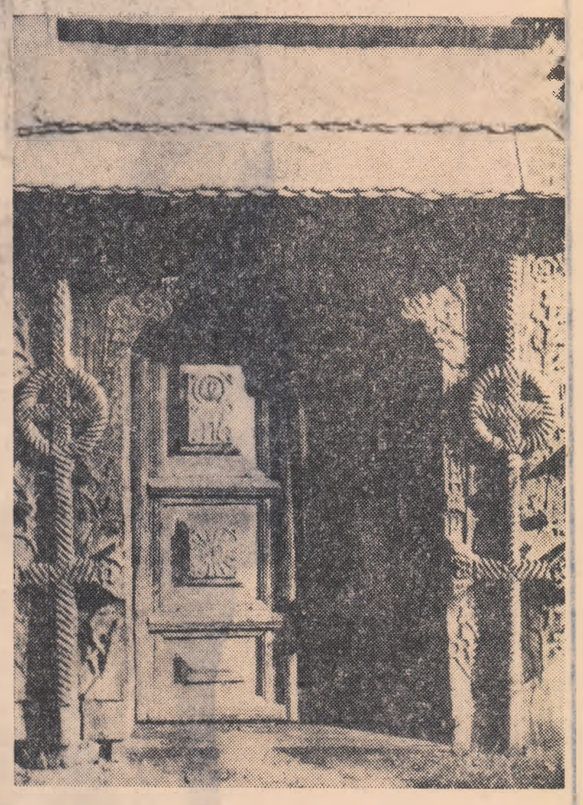

POARTĂ MARAMUREȘANĂ

DEVENIRE ȘI IMAGINE

Am impresia că nu m-am înșelat văzînd în cartea de început a lui Cezar Baltag — **Comuna de aur** — o explozie de lumină, subliniind că nu era vorba de un simplu motiv literar, ci de expresia vibrației sale, o sevă transparentă și transfiguratoare. Observam tot atunci o voință secretă și tenace spre luciditate sau, cu o expresie pe care un coleg a găsit-o rizibilă, că Baltag e un apolinic cu aripi romantice. Evoluția ulterioară a poetului s-a îndreptat vizibil spre structura intimă a lucrurilor, și ființelor, paralel cu o voință de concentrare, de eliminare a inutilului și efemerului. Că nu toate eforturile au fost reușite, se poate, importantă a fost însă tendința de esențializare a versului ce merită a fi semnalată cu atît mai mult cu cît majoritatea colegilor săi se lasă purtați de curentul romantic. Coincidența fortuită a debutului său, asemănarea cîtorva versuri secundare, izolate, au împins critica spre paralela falsă cu Nichita Stănescu, poet de care Cezar Baltag trebuie disociat artistic cu energie. Nici comparațiile cu alți tineri (Ion Alexandru, Ion Gheorghe) nu se susțin, cu toate că neîndoielnic există un fond aperceptiv comun, o sensibilitate specifică tinerei generații, explicabilă prin împrejurări de viață apropiate, prin factori istoricești concreți; totuși a venit de mult momentul pentru critică, de a delimita personalitățile artistice în formare și de a înceta să le confunde în vagul unor expresii cum ar fi „tînăra generație", „poezia tînără", etc.

Spre deosebire de aproape toți ceilalți poeți tineri de un romantism evident, există la Cezar Baltag, spuneam, o voință de clasicitate, de concentrare, de unde și atracția (uneori prea vizibilă) spre melodia abstrasă a lui Ion Barbu. Că orice clasicism viabil e condensarea și stăpînirea artistică a exploziei temperamentale (romantice) e cunoscut, altfel e vorba doar de caligrafie, deci de o artă minoră și exterioară. Zguduirile lăuntrice nu sînt deloc scăzute la Cezar Baltag, față de ale celorlalți tineri, numai că efortul său de a domina expresia e mai mare. Dialogul etern clasic-romantic, pe care-l semnala maestrul nostru G. Călinescu, așadar, la tineri, continuă. De altfel, colegul meu Laurențiu Ulici, în cronica din **Contemporanul,** făcea o remarcă esențială și anume că poezia lui Cezar Baltag e obsedată de timp. Obsesia timpului este evidentă în toate **Răsfrîngerile,** exprimată adesea prin motivul luminii care, de data aceasta nu mai este simplă explozie, proiecție în afară și în viitor, ci cunoaște un permanent zigzag, din afară înlăuntru și invers într-un proces necontenit.

Lumina e forma de expresie a timpului iar necontenita ei răsfrîngere e însuși procesul de devenire a timpului. Poezia lui Cezar Baltag în **Răsfrîngeri** e trăirea devenirii ca fenomen dialectic. Drama se consumă între continua depășire, timpul interior realizat ca prezent violent, continuu și — pe de altă parte — în fixarea în adolescență ca eternitate statică. Pe de o parte toate ipostazele se consumă obiectiv dar și prin răsfrîngerea lor interioară care e trăirea zguduitoare a clipei unice și nerepetabile, pe de alta dorința de a trece dincolo de răsfrîngere, de imagine, de trecere, de devenire, ajungînd la esență și stabilitate. Pe de o parte trăirea luptei contrariilor în interior, beția devenirii, pe de alta împăcarea contrariilor, oprirea acelei fugi ce duce la moartea individului. De aici obsesia lui Heraclit și Cronos. Filosoful elin îl atrage și îl sperie cum îl atrage și îl îngrozește trecutul propriu, spaimă personalizată în Euridike. Trecutul e un termen vag. Aici e vorba de amintire care este imagine, reală fiindcă e figurativă și emotivă, ireală pentru că trecutul a fost. Cezar Baltag a devenit poet al prezentului dar el observă cum prezentul devine trecut, el fuge de trecut, devenind, dar nu poate zvîrli ce a fost, el însuși; atunci se lasă invadat de imagini recente, mai vechi, încearcă să se reconstituie din ele, să se regăsească pe el, cel de acum, se regăsește și nu se regăsește în acele imagini ce au fost el dar nu mai sînt. Răsfrîngerile sale în trecut și în viitor sînt imagini contrare, familiare și străine, poetul se joacă în sens superior cu ele dar jocul său îl îngrozește. Rămîne efortul său abstract de a recompune imaginea unică, inalterabilă a realității sale din atîtea răsfrîngeri.

Comparații cu Ion Barbu s-au făcut, unele foarte fertile, dar o distincție se impune, hotărîtoare: pentru poetul jocului secund exista o unicitate ascunsă reflectată diminuat de real, de „făcutul" obiectiv; pentru Cezar Baltag există, ca trăire, doar devenirea vertiginoasă, calcidoscopul amețitor al senzațiilor — imagini din cele trei puncte cardinale ale timpului. Cum spuneam diversitatea și devenirea îl fascinează, dar ele îl și îngrozesc și poetul caută acum unicitatea ascunsă. Spre deosebire de epigonii barbieni, ce au reținut doar dificultățile exterioare (să nu le exagerăm !) ale jocului secund, Cezar Baltag e atras de rigoarea și concentrarea expresiei, de care sufletul său romantic e însetat; iar esențializarea expresiei, ea însăși, nu e decît aspirația spre nucleul unificator în planul existenței. Într-un strat mai adînc, cartea lui Baltag răsfrînge oroarea de moarte, eroul negativ al volumului său; dar cum moartea e, ca prim aspect, risipire, poetul îi opune organizarea și organicitatea artistică. Cezar Baltag trăiește unicitatea imaginii care e senzație, dar toate imaginile fug în urmă, dispar în memorie. El nu se întoarce cu fața spre Euridike fiindcă știe că cine privește în urmă se pietrifică, dar nu vrea să se rupă de memorie, de ceea ce a fost el însuși și cheamă la sine imaginile. Fiecare imagine e un fragment, un moment, o trecere, iar poetul vrea întregul, totalitatea. **Răsfrîngeri** oglindește această dramă de existență, între descurajarea risipirii și voința însumării și subsumării la totalitate. E o dramă violentă, tenace, vizibilă și ascunsă, în care poem cu poem se reconstituie unicitatea. În efortul atît de personal exprimat al poetului vedem nu numai o trăire a sa, indiscutabil proprie, ci și o tendință ce ne implică în realitatea noastră omenească perpetuă, ca ființe în devenire aspirînd la unicitate.

Este compatibilă unicitatea cu devenirea? Dialectic vorbind, da; însă nu ca efect al unei grații irepetabile, ci printr-un proces continuu, de regăsire, risipire și depășire integratoare; așa cum dialectic e și procesul de transformare a realului în imagine, apoi de des-realizare a răsfrîngerii ce, rechemată din memorie, redevine realitate. Atenția trează a lui Cezar Baltag, capacitatea lui intelectuală reunite cu sensibilitatea sa dureros de vie și cu exigența lui artistică necomună constituie patru calități, patru garanții ale unei personalități artistice nepereche.

Paul GEORGESCU

Lampa lui Diogene

LIRICĂ FEMININĂ

Acum vreo cîteva decenii, în lirica noastră au răsunat două glasuri de o tulburătoare feminitate: Maria Banuș și Magda Isanos. Cea dintîi aducea un fel de țipăt visceral, de o forță erotică remarcabilă, de o senzualitate grea, nu lipsită de candoarea vîrstei; a doua — mai interiorizată, dar nu mai reținută — îmbrăca efuziunile de dragoste într-o aură gravă, de melancolie sfîșietoare, ca un presimț tremurat al sfîrșitului ei prematur. Imediat după război, aceste două voci defineau ceea ce s-ar putea numi lirica noastră feminină. Apoi a apărut, conturîndu-se, afirmîndu-se în adîncime și complexitate, Nina Cassian. De data aceasta, instrumentul avea mai multe corzi: el armoniza abandonarea amoroasă — exprimată uneori numai insinuant, alteori patetic sau dramatic — cu meditația asupra iubirii, cu angajamentul în contemporaneitate, cu reflecția în fața problemelor majore ale existenței. Personalitatea poetei se arăta diversă, stratificată, viabilă și cuceritoare prin osmoza între planurile ființei: osmoză în care inteligența și luciditatea filtrau emoția, o organizau, urmărindu-i nuanțele și căutîndu-i echivalențe muzicale. Impresia aceasta persistă și azi, întărită de ultimul volum, în ciuda unor recenzii negative în care comentariul critic e desființat chiar de citatele ce ar trebui să-l confirme.

În ultimii ani, Marici Banuș, Ninei Cassian, Veronicăi Porumbacu, Violetei Zamfirescu le-a răspuns un cor de voci feminine, diferențiate ca viziune lirică, tonalitate și tematică. Ce corespondențe, adînci sau de suprafață, ar putea să stabilească trăsături comune poeziei semnate de Ana Blandiana, Gabriela Melinescu, Constanța Buzea, Doina Sălăjan, Victoria Ana Tăușan, Florența Albu, Angela Croitoru, Ileana Mălăncioiu etc., pînă la Ioana Diaconescu? E foarte greu de spus. Poezia lor a încetat să mai fie expresia unei anumite sensibilități — tipic feminine; cu atît mai mult — a unei vîrste (adolescența) sau a unui sentiment (iubirea). Am putea spune că această lirică și-a pierdut atributele unei feminități specifice, pentru a se alimenta dintr-o sensibilitate mai largă — a omului contemporan; pentru a se rezolva în forme mai generale — de la experimentul modernist pînă la confesiunea lirică tradițională. Rece, abstractă, fascinată de idei (Gabriela Melinescu, Angela Croitoru); melodioasă și caldă, dar nu fără cifru uneori (Constanța Buzea); fluentă, patetică, atît în aderarea la idei, cît și în mărturisirea pasională (Ana Blandiana, D. Sălăjan); preferînd notația, dar făcînd din peisaj o stare de suflet, copleșită (Florența Albu); izvorîtă dintr-o zonă folclorică, valorificînd motive și eresuri de o cruditate cu totul aparte (I. Mălăncioiu); interesată de experimentul prozei poetice și de imagistica suprarealistă (V. A. Tăușan) ș.a.m.d. — această lirică, mozaicată, se înscrie ca un element în aria mai largă a tinerei noastre poezii. Dacă, pînă acum, aici nu se poate vorbi de o personalitate marcantă, care să rivalizeze cu cele ale confraților de generație, nu e mai puțin adevărat că profilurile au început să se diferențieze, tonul personal poate fi adesea recunoscut, iar evoluția — de la debutul în reviste pînă la cel editorial — e sensibilă.

Recent, acestei falange i s-au adăugat două nume absolut noi: Monica Pillat și Elisabeta Isanos (**Luceafărul,** 8 aprilie). Atunci cînd nu-și refuză servitutea dificilă a versului clasic (căci există, vai! și o servitute a versului alb, mai mascată poate, dar prezentînd aceleași riscuri...), Monica Pillat se dovedește o poetă foarte înzestrată. Ea are simțul construcției poetice, așezînd lirismul peste osatura unei situații — uneori de-a-dreptul baladești — și obligînd astfel fluxul lui să dea fior proaspăt unor tipare mai vechi. În „Medievală", ea făurește o mică baladă în genul lui Radu Stanca, dar cu deosebirea că acțiunea e fixată în imagini oarecum autonome: **Regina se uită-n oglindă / Și chipul nu și-l mai găsi. / Vru mîinile să le întindă / Dar de tăcere se lovi. // Pe jos, bufonii, cavalerii / Zăceau cu spada-nfiptă-n gol. / Privirea lor în hăul serii / Încremenise ca un stol...** Primele două strofe din „Legendă" ne trimit, întrucîtva, spre Emily Dickinson, prin decupajul aparte al stărilor sufletești: **Timpul se oprise delirînd, / Nu știam de ce-mi venea să țip. / Ochii-nmărmuriseră văzînd / Urmele de pași de pe nisip. // Nu-ndrăzneam să-ntreb cine era, / El sosise palid așteptînd. / Umbra-i pe nisip lîngă a mea / Umbre nesfîrșite generînd...** Monica Pillat are gravitate lirică, și asta salvează cantilena de dragoste: ea știe că oficiază, și o face cu o pasiune surprinzătoare, hrănită de o bună cultură poetică: **Un dor atît de-adînc mă soarbe, / Iubitul meu, că am uitat / De ce dau roată și se zbat / Deasupra noastră păsări oarbe. // Sub constelațiile livide. / Cînd stăm alături ne simțim / Atît de singuri că fugim / Și despărțirea ne ucide. // De ne-am atinge cu privirea, / Ne-am nărui șovăitori / Dar nu-ndrăznim. Tremurători, / Ne ducem tot mai greu iubirea...** („Un dor...").

La fel de interesantă ni se pare Elisabeta Isanos. Chiar dacă la ea expresia întîlnește uneori și locuri comune (**„am jucat cîntînd, ca pomii-n loc"; „surîsul greu, de foc", „ne-am adunat jelind la moartea sa"**), există strofe și versuri care deschid dintr-odată un orizont de acorduri pure: **Iar zidurile, merele din geam, / din umbră au alunecat, tăcute, / născînd un trup subțire, de mărgean, / al unei blînde lumi necunoscute.** („Amurg") sau: **Lumina-i ca un geamăt, sus, pe stînci...** („Lumina-i ca un geamăt") Tînăra poetă are tot dreptul să spună, cu un subtil amestec de mîndrie și sfială: **Dintr-un uitat descîntec mai rostesc / fără să știu, cuvinte fermecate...**: e un descîntec pe care, deprinzîndu-l din ce în ce mai bine, îl poate transforma în cheie magică a propriului ei suflet.

Tot **Luceafărul** ne oferă surpriza unui al treilea nume inedit: Ovidia Babu. Mai reflexivă, mai liberă în gesticulația lirică, dar fără a face risipă de cuvinte, aceasta preferă să nu cînte, ci să-și distileze emoția în imagini. Poezia „Totul" (**Luceafărul,** 22 aprilie) ni se pare o mică bijuterie, și o citățm în întregime: **Totul e ca un ceas de apoi, / ne înecăm în lumină de lună... / Strada devine lichidă ca o mare cu pomi. / Minciunile caută o arcă / potrivită pentru dihănii mici... / De aceea / nu-mi șopti „totdeauna" / deși acum navigăm pe trotuar șovăind / parcă printre sfori și catarge / și pînze-ncîlcite... / Știu, țîșnește continuu lumină / din garduri. / din pietre, / din ziduri, din umerii tăi... / Ape de aur ne mîngîie haina și gura / și urcă în irișI; / — aștept prin văzduh de-acuma să treacă pești magici — / ...Cînd vom ajunge la capătul străzii, / ne vom fi preschimbat demult / în statui vremelnice de calcar / cu torsuri mîncate de valuri...** Unitatea imaginii e remarcabilă, vădind inteligență artistică.

Cu aceste voci proaspete — cele mai recente — lirismul feminin pare a se reîntoarce la izvoarele sale mai vechi, specifice: ale confesiunii amoroase, discrete sau arzătoare, ale melodiei cadentate sau interioare, ale unei grații conștientă de forța ei. Dacă diagnosticul nostru nu este, cumva, prematur...

Ștefan Aug. DOINAȘ

VIRGIL TEODORESCU

A FI

Tu,
Auroră cu-argintiu toiag,
o, sfîntă Vineri,
Tu i-ai făcut din nou mai vii, mai tineri,
atunci cînd au trecut al morții prag.
I-ai logodit pentru vecii cu viața,
și după-acel nemaivăzut măcel,
le-ai dăruit satanicul scalpel
al celora care i-au scris prefața.

Și pe pămîntul nostru i giuvaer
de soare, de putere și de sînge,
nici unul dintre oameni nu mai plînge
decît cu lacrimi de azur și cer.

Dar nu pe lespezi ca-n străvechiul rit,
ci-n trepidări, pe clape de metal,
verigi acelui cîntec ideal
pe fluierele noastre potrivit,
sau poate că păstrat sub coiful cald,
dar nu al Troiei prefăcută-n moaște
pe care turma :leneșă o paște,
ci sub cupola păcii, de smarald.

Îngenunchiat sub orizonturi sparte,
aici unde-nceputul a-neput,
eu îți sărut, țărînă, tristul scut
făcut din veșnicie și din moarte
și resorbit în piatră, în nisip,
încarcerat spectacol funerar
care ne arde ochii, — avatar,
hotar și semn, medalie și chip.

VIRGIL CARIANOPOL

GRIVIȚA

— retrospectivă —

Înconjurată peste tot de șanțuri
Și cu capcane puse pas cu pas,
Aci, din lupte, zeci și zeci de lanțuri
De dorobanți, de-ai noștri, au rămas.

Urcînd, măriți de-a biruinții sete,
Ostașii noștri-n pas biruitor
Nu s-au suit numai la parapete,
Ei au urcat pe monumentul lor..

FLORENȚA ALBU

OUĂ DE PASĂRE

Lumina mică-aprinsă-n tinda casei,
lipită proaspăt cu lut galben ;
miroase-a rădăcini, a ploaie,
a bălegar, a lapte și-a zarzăr înflorit

Aleg cu mama ouăle de pasăre,
vechi ritual de fiecare primăvară,
la ceas solemn de-amurg plouat și clopote,
cînd felinaru-aprins șoptește-abia, lumina.

Ținem în palme ouăle subțiri,
pleoapă plecată peste taina facerii.
E-un plod rotund și netrezit-năuntru,
un univers minuscul în care-ncepe-o lume.

Rotite în lumină, auzi sub coajă, puii,
aripile-adunate cuminte, pulsul calm,
bătînd cu timpu-nsămînțat în lut,
cu timpul strîns în trunchi și-n apa din fîntîni.

Ne prosternăm, în nimbul luminii-acestor nașteri,
femei urcînd în palme sfintele daruri ale vieții.
Oficiem un rit, la începutul primăverii ;
aleg cu mama ouăle de pasăre.

DRAGOȘ VRÂNCEANU

CLOȘCA CU PUII DE AUR

Poate că pe sub ape-n loc de prund
s-a făcut astăzi osul lor rotund.
Neștiutori au mers pe-aceste locuri
de-a dreptu-n ale vulturilor ciocuri

Grăbiți duceau pe brațe un cazan
urieșesc sub care se făceau
ei înșiși suluri, cînd îl împingeau
și mai adînc în apa de mărgean,

s-ajungă astfel ca atunci cînd cel
din urmă va pieri-n rumori de ape
și ursul va veni să se adape
deasupra, să nu știe ce-i sub el.

Așa a fost ! Nu lespezi înflorate
cu litere, să fi fost chiar săpate
de fulger, ci greoii bolovani
l-au astupat și sutele de ani

Cine știa ceva ? Ciobanii auzeau
în măruntaele de munți un cotcodac.
Poate că deschidea ciocul mort vreun veac
ori poate înseși stîncile loveau.

Ori găinușa de pe cer de-acele hoarde
din aur plăsmuită într-alt chip,
sub a viltorii raclă de nisip
mișca ale gîtlejului ei coarde.

Poveste era totul, precum toate
sînt doar poveste. Nu-s pe lume mari
și mai nepieritoare și mai tari
decît povestea, ziduri de cetate.

Muntele-i munte, cremene, dar este
mult mai puțin de nu e și poveste.
Se sparge stînca dacă e trăsnită,
povestea stă-n picioare neclintită.

Din „Poemele transhmanței"

G. TALAZ

CERNEALA MEA

Sevă din gînduri vărsată —
Cerneală — fruct de om zămislit —
Îmi ești mesagerul
În tot ce gîndesc și-am gîndit.

Supusă la semnul dorit
Prin semnele tale splendori mi s-arată,
Dar nu-i de mirare, cîteodată,
Cuvîntul scris
Să-mi fie abia ca o umbră de vis.

De-mi cresc lăstărișul în ramuri de gînd
Tu îmi ești ca seva pădurii în mai
Și semnele tale
Mi-s ca stoluri de paseri zburînd
Din munții Carpați pînă-n munții Himalai
Pe cer înnourat sau albastru
Adevărul în stol fluturînd,
Printr-un semn inelîndu-te astru.

SOMNUL ȘARPELUI

Din cîmp brumat în toamnă ruginie
Șarpele în stîncă și-a găsit
Despicături cît mai adînc în cuib să fie,
Să-și doarmă somnul iernii liniștit.

Ca un mărgean de sticlă-n solzi de-argint,
De lut lipit, cu respirări odihnitor,
Răsfrînge-n lut sclipire de fosfor
Și simte lent dulci clipe de alint.

Dar trupul lui veninul îi revarsă
Prin dinți, prin limbă, irizat zadar ;
Că șarpele în sine-l soarbe iar
Chiar dacă-și simte clisa glandei arsă

Și cum belșugul de venin îi crește,
Prin somnu-i rece ca-n cristal de gheață,
Ascultă sus — și-n creștet îl lovește
Cu unde repezi freamătul de viață

NICOLAE TĂUTU

LA RAHOVA

Căpitanul Horia Șuteu nu desfăcuse scrisoarea primită de la Ileana, cînd un plic oficial îl anunța cu o știre laconică „Veți lua imediat comanda companiei de dorobanți ilfoveni și veți trece sub comanda maiorului Ene în regimentul 6 dorobanți !" Drăghici urmărea pe fața căpitanului Șuteu să afle cu o clipă mai devreme felul ordinului, e bun sau rău. Șuteu explodă de bucurie.

— În sfîrșit, Drăghici, am luat comanda. De acum vom lupta în prima linie !

— Pe mine mă luați, domnule căpitan ?

Horia rise din toată inima.

— Cum ne-a fost vorba, Tudore ? Pare-mi-se, după cum miros vom avea de furcă la Rahova ! Acum pleacă repede și pregătește bagajele să fim gata de drum !

Se așeză pe o ladă de muniție și desfăcu nu fără emoții plicul sosit din București.

„Dragă Horia, cu fiecare zi îmi dau seama mai mult cît de grea este despărțirea de tot ce ai mai bun și mai sfînt pe lume. Jumătate din existența mea e acum amputată. Simt că n-aș mai putea trăi o singură clipă fără tine. Dar în zadar inima mea se răzvrătește împotriva soartei. Cu toate că o parte din timp mi-i absorbit de facultate, trebuie să-ți mărturisesc că mă simt singură, înfiorător de singură și străină de tot ce se întîmplă în jurul meu. Regret din toată inima fiecare clipă pe care am pierdut-o de atunci de cînd ne-am întîlnit la Viena. Fericirea a trecut pe lîngă mine și dacă nu am alungat-o la început cu desăvîrșire, am amînat-o totuși. Acum cînd am reîntîlnit-o, ea are dreptul să se răzbune. Și o merit oricît de cruntă îmi-i suferința.

Fiecare zi în care nu primesc o veste de la tine mă ucide. Puțin cîte puțin, dar mă ucide. De aceea fii bun, te rog, și salvează-mă, scrie-mi cît mai des. Știu cît de greu îți vine să-mi scrii, zilnic de pe front. Ai doar atîtea de suferit. Totuși fă sacrificiul și scrie-mi măcar un rînd să știu că ești teafăr. Să știu că nu m-ai uitat.

În București nu se discută decît de război. În fiecare ziar apar din ce în ce mai mult numele celor căzuți. Aproape că mi-e frică să mai deschid un ziar cînd mă gîndesc că tu ești expus mereu focului. Dar nu te întrista. Îmbogățiții de război trăiesc cu frenezie viața. Îmi este aproape greu să-ți scriu despre tatăl lui Paul, unchiul meu. Aproape că l-a uitat pe Paul. Ieri a venit la noi și mi-a spus : „M-am hotărît să intru în comerț și industrie. Mi-am asigurat și unele avantaje, sînt doar tatăl lui, eroului Paul Moruzan. Imaginează-ți că mi s-a aprobat deschiderea unei mari fabrici cu firma „Paul Moruzan". Nu au fost de acord cu propunerea mea „Eroul locotenent Paul Moruzan". Desigur m-a lucrat cineva invidios ! Dar voi reuși cu ocazia unei prăvălii imense pe care o voi deschide curînd ! Doar amîndoi vom pune capitaluri în aceste mari întreprinderi !"

Ce zici, Horia dragă ? Dacă n-ar fi fost unchiul meu, l-aș fi dat pe ușă afară. Nu-mi puteam închipui că se poate face negoț cu moartea unui copil. A unicului copil. Și ce sfruntată neobrăzare în aceste cuvinte pline de repudiantă obrăznicie. „Doar amîndoi vom pune capitaluri în aceste mari întreprinderi". Înțelegi ? Viața bietului Paul dăruită pe cîmpul de onoare s-a transformat în tatăl său într-un capital care poate produce, poate fi exploatat.

Dar nu vreau să te mai întristez. Vreau să încheiu cu o veste care pe mine m-a transformat total. Vom avea un copil, Horia. Un copil al nostru. De aceea închei această scrisoare semnînd și în numele lui. Să știi că acest copil nu te obligă cu nimic față de mine. Eu mi l-am dorit. Te îmbrățișez și cu dragostea lui, a ta pentru totdeauna, Ileana".

Horia mai reciti scrisoarea. Ochii-i erau umezi. Cuvintele păreau scrise cu litere de foc. Ardeau. „Vom avea un copil". Rosti cutremurat de știre : „Voi avea un copil !" Repeta cu voce tare, să-și audă izbucnind bucuria : „Voi avea un copil !" „Voi avea un copil". Dar se întristă brusc. „Pînă acum cîteva minute abia așteptam să plec la luptă ! Dar acum ? Dacă voi muri în primul atac, copilul va rămîne fără tată. Și fără nume. Și fără să fi avut tată. Și fără să fi avut nume. Ileana va avea un copil fără să aibă un soț legitim ! Am eu sau nu datoria să-i ajut pe amîndoi ? Ce-ar fi să mă prezint la raport ? Să spun limpede comandantului toată frămîntarea mea. E o obligațiune de onoare față de mamă dar și de copil. Dar ce va spune comandantul ? Am cerut să fiu trimis la comandă și tocmai în ziua cînd mi s-a îndeplinit dorința, urmînd să intru peste cîteva ore în front, în bătaia directă a frontului, îmi aduc aminte că am de gînd să mă însor. Că am și un copil. **„E cuprins de răspundere față de un copil ce nu s-a născut încă, în timp ce alături mor mii și mii de oameni".** Trebuie să-i scriu imediat Ileanei și să-i promit că voi veni să ne căsătorim".

Nu-și termină scrisoarea, cînd Tudor Drăghici îi raportă :

— Domnule căpitan, compania este gata de marș !

— Ce-ai spus ? întrebă Horia cu gîndurile aiurea.

— V-am raportat că toată compania s-a adunat și este gata de marș !

— Bine, vin peste cîteva minute. Predă scrisoarea factorului poștal de la corpul de armată, va ajunge mai repede. În trei zile plicul va fi în mîna Ileanei. Se prezentă în fața companiei. „Oamenii provin din resturile diferitelor subunități. Mai mult o adunătură, unii au fost în foc, alții nu. Și dintre cei din urmă sînt unii care intenționat se sustraseră frontului. Ce voi face cu ei la primul atac ? Și tinuta era la fel de pestriță. N-am timp nici să discut bine cu ei și trebuie să intrăm în foc. Ei se bazează pe mine, comandantul lor, și nu mă cunosc cu desăvîrșire. Pot chiar gîndi „Cum l-au dibuit și pe acesta la comandament să-l smulgă de la birou și să-l izbească în furia gloanțelor ? Strașnic ofițer o mai fi. I-om vedea mai mult spatele de-o fi s-o rupem la goană înapoi" Eu mă bazez pe ei, subordonații mei și nu-i cunosc deloc. Dacă ar afla gîndurile mele asupra comportării lor viitoare poate s-ar supăra. Ce-as putea să le spun ?"

Le dădu bună-ziua. Ostașii răspunseră lălăit, prelung, molatec.

— Să trăiți, domnuuule căăpiiitan !

— Ce înseamnă asta ? Cine v-a învățat răspunsul acesta leșinat ?

Mustrului compania. Schimbă locul și ordonă cu voce tăioasă :

— Adunarea !

NICOLAE GRIGORESCU — ATAC CU BAIONETA

Dar abia ostașii se aliniară, că Horia se și întoarse cu fața la ei comandînd și mai energic.

— Adunarea !

Cîțiva murmurară : „Mîine intrăm în front și lui îi arde de adunări și de prezentări de arme !" Răspunseră la salut ceva mai vioi. Căpitanul se mai domoli. Le vorbi liniștit.

— Nu ne cunoaștem. Și fără să ne cunoaștem vom fi obligați să intrăm mîine în foc. Aceasta e o mare greutate atît pentru voi cît și pentru mine.

— Eu vă cunosc, se auzi glasul unui recrut tinerel, nu prea instruit, proaspăt venit pe front. Mai întîi Horia își propuse să-l pedepsească imediat și cu severitate, deoarece vorbise neîntrebat din front. Dar întîlnindu-i figura tresări. „Cînd am mai văzut oare acest chip ?" Îl întrebă domolit, după ce îi făcu o observație că în front nu se vorbește fără să ceri voie. Soldatul nici nu recepționă mustrarea, era iluminat de o bucurie fără margini ce se citea nu doar pe față, ci și în precipitarea glasului cu care raportă :

— Vă cunosc, dom' căpitan ! Sînt din Blaj cu dumneavoastră. Știu cînd ați venit în concediu acasă. Sînt al lui Gropșan, de lîngă cimitir.

— Pătruț Gropșan ? Fiul cel mic al lui Ovidiu, fratele lui Remus Gropșan, prietenul meu ? Așa-i ?

— Așa... așa, domnule căpitan ! Noi vă ziceam Horică...

Horia își stăpîni cu greu bucuria ; uitînd de regulament, i se adresă de la inimă la inimă :

— Cum ai ajuns aici, Pătruț ?

— Domnule căpitan, toți am auzit de dumneavoastră că ați plecat din armata austriacă să luptați pentru România, pentru neatîrnarea ei, că ziceam cu toții că după ce românii vor fi liberi, ne vor elibera și pe noi să fim una, cum ne este inima și graiul... Și mulți au plecat voluntari, așa am plecat și eu ! Bine-am făcut ?

Toată compania asculta cu emoție destăinuirea lui Pătruț. Oamenii începuseră să-și cunoască astfel comandantul. Dar și Horia pe ei... Mărșăluia în fruntea companiei și din cînd în cînd întorcea capul să-l privească pe soldatul Pătruț Gropșan ! În privirea soldatului regăsea o fișie din cerul și din izlazul de acasă, din plaiul natal.

★

În jurul Rahovei se făcuseră recunoașteri anterioare, mai ales de trupele de cavalerie rusești și românești. Primele date nu erau deloc îmbucurătoare. Rahova, orașul destul de întins, era apărat la est de puternice fortificații, semnalîndu-se mai ales o redută principală, înaltă și rezistentă, una ceva mai mică, însă amîndouă dotate cu artilerie și legate între ele cu șanțuri bine construite, de comunicație și de luptă.

Partea de sud a orașului nu era nici ea neglijată. Era întărită cu redane și fortificații solide de pămînt.

Cînd Horia a văzut armata alături de care avea să atace Rahova, a fost surprins de o imagine ciudată și viu colorată. Mulți din ostași nu erau îmbrăcați în uniforme militare, ci se prezentaseră cu hainele de acasă. Erau deci îmbrăcați cu opinci, sumane, ițari, brîul nu lipsea nici el de la moldoveni, cojoacele de la suceveni, iar mehedințenii aveau cizme și anterie. Erau țărani veniți din toată țara, din Suceava pînă în Gorj și Mehedinți. Administrația armatei nu i-a mai avut, lipsită de posibilități, în subzistență și le-a dat hrana în bani. Deci, comandanții pe lîngă grija luptelor erau nevoiți să fie preocupați în permanență și de administrarea directă a trupelor, să alerge să le cumpere alimente cu banii nu prea îndestulători. Și totuși, acești ostași îmbrăcați în haine țărănești au trezit o adîncă înțelegere și dragoste în masa largă a populației bastinașe. Veneau într-un fel de la inima lor. Țăranul bulgar se apropia cu inima deschisă de țăranul român. Era, bineînțeles, o osmoză naturală, înfăptuită de durerile suportate în urma secularelor exploatări atît dinlăuntrul cît și din afara țării.

— Sînt țăranii noștri, țărani ca și noi, constatau cu satisfacție țăranii bulgari, dispuși oricînd să le acorde din puținul puținului lor.

Această privelițe a costumelor țărănești, variate în culori, îi trezea lui Horia imaginea arcașilor lui Mircea, călăreților lui Mihai Viteazul și mai ales a plăieșilor și sulițarilor lui Ștefan, căci numărul mai mare era de moldoveni.

Horia încercă, în puținele ore ce-i mai rămăseseră înaintea atacului, să-și cunoască oamenii. Nu începea să-i înflăcăreze cu cuvinte mari, răsunătoare. El se adresă companiei adunate sub arme :

— Nu-i nevoie să vă mai spun scopul nobil și vital al luptelor pe care le-om duce. Vă ordon să faceți un singur lucru : să luptați acolo unde mă veți vedea pe mine ! Și la fel ca mine. Socotesc că e mai nimerit decît cu vorbele să vă grăiesc cu faptele mele în iureșul de foc al bătăliei. Așa după cum v-am cunoscut, am credința că ne vom înțelege bine !

Frămîntarea din adîncul lui Horia nu se domolise nici pentru o clipă. „Aș vrea să trăiesc doar pentru acest copil, care-i al meu și pe care nu-l cunosc încă, și dacă ar fi să mă sfîrșesc în vîlvătăiele luptei, va crede el vreodată că tatăl său s-a îndurerat că nu-i poate lăsa un nume ? Că în ultima clipă e cu gîndul la el, la cel viitor, care i-o duce gîndul, viața și lupta-i mai departe ? Cît de ușor mi-ar fi să lupt acum știind că sînt căsătorit legal și că pruncul de mîine nu va trebui să plece privirea atunci cînd cineva îl va întreba cine-i este tatăl ? Sau cine i-a fost tatăl !" Horia simțea o durere fizică. Îl apăsau tîmplele, buzele-i era uscate, fuma țigară de la țigară, neglijînd cu totul mîncarea. Îl irita glasul îngrijorat al lui Tudor. „Iar nu mîncați, domnule căpitan ?" Horia regreta și observația aspră pe care i-o făcuse sergentului cînd acesta îl mustra cu o duioșie de frate : „Nu-i bine, domnule căpitan, o să vi se ducă toate vlaga !" Ofițerul nu vedea nici-o ieșire din impasul acesta. De cîteva ori lua hotărîrea de a se prezenta maiorului Ene, să-i solicite ajutorul său. Dar prăbușit în el nu cuteza, nu avea tăria să

(Continuare în pagina 4)

PREȚUL LIBERTĂȚII

Arhivă sentimentală

Am ținut cîteva ceasuri în palme, sub o boltă de piatră de la Curtea Veche, un dosar prăfuit, cu hîrtia îngălbenită, strînsă între scoarțe răscoapte de carton, provenind din fosta arhivă a Marelui Stat Major al Armatei Române pe anii 1877—1878, și înmatriculat sub nr. 433. Adresele, telegramele, notele cifrate, rapoartele, hărțile, crochiurile Marelui Cartier General al Armatei Române, împreună cu răspunsurile, cărțile poștale, peticele de hîrtie scrise pe patul pustii de diferiți ostași sau comandanți mi-au proiectat, într-o lungă după-amiază de primăvară, secvențe din filmul colorat al drumului nostru spre Plevna. Fără voie, fără să știu nici cînd, nici cum, am început să transcriu :

MAI, 877 *(telegramă)* : „Astăzi la ora unu după amiadi am deskis focu asupra fortăreței Vidinului ; bombardarea sa continuînd pînă la 6 ore seara. Tirul nostru a fostu foarte bine dirigeat, mai multe baterii de a le loru s-au făcut a tăcea, s-au vezut mai multe focuri și case sfărîmate și s-au vezut cu sigureanță mai mulți reniți și morți. Tirul inamicului asupra noastră nu ne-a făcut alte pierderi decît a străpunge șeapte case din Calafat ; n-avem nici un mort, nici rănit. ss. General Lupu".

Peste cîteva pagini :

MAI, *877 (telegramă)*: „Turcii au voit a ne da revanșa de alaltăieri. Astăzi la 5½ p.m. au început bombardarea trăgind asupra lucrătorilor *(de la întăriturile de apărare* — n.n.). Le-am ripostat imediat, focu a continuat pînă la 6½ p.m. Atît obuzele cît și mortierele au trasu cu multă precizie, eclatînd toate bateriile turcești. Mai multe obuze turcești au căzutu în orașu lovind o casă și o magazie. Nici un accident".

Sînt primele salve care salută libertatea, tatonare cu ghiulele a forțelor care se string și care se înfruntă încă de departe, aruncînd cu obuze peste Dunăre. Pe contrapagina unui raport de aprovizionare, o mențiune :

„Am onóre a raporta que muniția consumată în ziua de 25 și 26 curent de această baterie este de 72 obuse de 9 cm compacte, 72 saci de pulbere de 1500 grame și 80 etopile".

Între timp ostașii se pregătesc, fac „exerciții", își însușesc „instrucțiunea militară moderne" și, ciudat episod pastoral, demn de epoca lui Ștefan, ies la coasă :

„Din ordinul Marelui Quartier General, se va întocmi o coloană de 100 oameni, călărași și dorobanți, sub comanda a doi oficieri ce vor fi trimiși în comuna Potelu pentru... coasa fînului".

Dar noaptea, sub pavăza întunericului, tatonările devin surde și singeroase, și pe Dunăre reînvie sub alte straie episoade din Chira Chiralina. E curios, dar sugestia baladei transpare chiar prin limbajul sec al raportului militar :

MAI, *877 (raport)* : „Astă noapte la ora 11—2 s-au ivit între Smarda și Malu Roșu 4 bărci negre cu turci, avînd două la spatele loru. Pichetele de călărași văzîndu că acele barce se apropie de mal la 100 de metri pentru a debarca au tras 4 salve întregi, silindu-i a lua direcția Malului Roșu unde se află un alt pichet mai tare...

Îndată după primirea acestei știri, imediat a fostu trimis un escadron de călărași pentru susținerea avantpostului. În urma sa s-a dat alarma pentru a pune sub arme întreaga garnizoană, pînă cînd a sosit știrea pozitivă că turcii s-au retras cu desăvîrșire. În momentul acesta domină liniștea pretutindeni".

Urmează incursiuni nocturne, treceri temerare peste Dunăre, prin umbra luncilor, pînă în dealurile bulgare ale căror boturi de lut se fortificaseră și scuipau foc. Pe fundalul nopții, un raport secret decupează umbra „vedetei", statuia călărașului trimis iscoadă „dincolo", iar un alt raport, în trei cuvinte, schițează povestea unui Ilie Scurtu, rămas „dincolo" la turci, cu trei gloanțe în el. Crochiul redutei, desenat la lumina lunei de un tînăr sublocotenent român, s-a salvat, l-am văzut atașat la dosar, cu liniile lui tremurate de emoție, desemnînd reduta dușmană. Clipa cea mare se apropie :

22 IUNIE 877 *(telegramă)* : „Aseară 21 iunie, pe la orele 10½ s-au văzut trasă o rachetă din lagărul turcescu ce este situat lîngă Tibru-Palanca și peste o oră s-au mai văzut pe malul loru un foc mare foarte clar dar nu s-a putut distinge ce arde..."

Încep telegramele cifrate, un baraj de știri criptice și de mesaje precipitate din care extragem o mostră :

„Marele quartier general prin 4420 inși ordonă a lua 6736—4080 Dv. în privința 1007 — 3901 — 6217 — 3544 — 6217 — 3025 — cînd 1192 — 5447 — 2224 — de 0962 din partea 7365 — 7452 — 8545 spre 2710 — 6217 care 3025 depeșa Marelui Quartier general... Urmează a ne 1765 din 1356 o 8946 — 2295 de 7448 etc. Raportați executarea".

Nu putem să nu notăm momentul sacru, clipa măreață cînd armatele românești, după secole de noapte, au desfășurat în vînt steagurile României independente. Au ridicat drapelele în memoria steagurilor cu bouri și corbi din vechile vremi. Au fost inminate prin înaltul ordin de zi nr. 29 al Marelui Cartier General :

.....Dîndu-vă drapelul vă încredințez onórea României, pe care o pun astfel sub scutul curajului, devotamentului și abnegației voastre.

„Pentru prima oră se prezintă solemna ocazie d'a primi drapelul în preziua mergerii pe cîmpul de onóre : căutați a-l încununa d'o nemuritóre glorie.

„Nu uitați niciodată că drapelul este simbolul Patriei, cea mai mare onóre pentru voi este de a vă da viața pentru a-l apăra și a-l păstra în mîinile voastre făcîndu-l pururea să filfîie peste toate obstacolele ce va învinge vitejia voastră".

Obstacole crunte, nenumărate, obstacole ce s-au numit secole, iar dincolo de ultimele ridicate trufaș la orizont — Grivița, Plevna, Racova, Smirdan — străluceau independența și suveranitatea României. Căciularii noștri au pornit cu sufletul la gură spre aceste redute.

...PLEVNA 30 AUGUST. *asaltul redutei nr. 1 ! Am ținut în palme aceste pagini de rapoarte, hărți și strategie militară, într-o suspensie a respirației care a ținut clipe lungi. Aceste pagini nu se pot reproduce, ele sînt prea grele de sînge. Ajungînd la capătul lor, în asfințitul acestei clipe de primăvară, dar la capătul acelei cumplite zile, abia am mai putut urmări, în scrisul pedant al furierului de campanie, bilanțul de pierderi al asaltului. El poartă numele sinistru de tabel și e împărțit în trei rubrici : ofițeri — tru-*

Paul ANGHEL

(Continuare în pagina 9)

LA RAHOVA

(Urmare din pagina 3)

facă acest pas care l-ar fi salvat din ghiarele atîtor gînduri mistuitoare. „Ce o să spună maiorul Ene despre mine? Sau mai precis, ce va gîndi acest moldovean blajin și cinstit? Dacă voi scăpa din atacul de mîine am să-i destăinuiesc toată drama mea. Hotărît, numai să mă priceapă și să creadă în puritatea mărturisirii mele. Niciodată nu-i ușor să lupți, să-ți riști viața în fața gloanțelor, dar cu o asemenea luptă interioară ce o port în mine, bătălia cu toate solicitările ei îmi devine insuportabilă. Dar există, înainte de toate, o întrebare esențială: voi scăpa mîine în atac de loviturile schijelor și plumburilor ce vor cădea cu nemîluita?"

★

Atacul Rahovei s-a dat la 7 noiembrie. La orele nouă dimineața trupele române au debușat fiind dispuse pe două linii, în timp ce o unitate de călăreți ținea permanent legătura dintre cele două detașamente de sub comanda generalului rus Meyerdorf și a colonelului Slăniceanu.

Înaintea atacului a avut loc o intensă pregătire de artilerie cu tragere de la mică distanță. Și trăgea concomitent asupra Rahovei și artileria română aflată pe malul de nord al Dunării, la Becket. Planul de luptă fusese organizat cu maximă chibzuință. Pentru a distrage atenția inamicului, bateriile de artilerie din Calafat au bombardat timp de șapte zile Vidinul. Scopul era să-l oblige pe inamic să nu poată detașa măcar un singur pluton să intervină la Rahova. În pregătirea atacului s-a mai prevăzut ca un vas de război turcesc, care circula pe Dunăre, între Vidin și Rahova, să fie supravegheat și la nevoie oprit cu foc de maiorul de flotilă Dumitrescu Maican.

Dealurile care se întind în jurul Vidinului, pînă la malul Dunării, au fost martore unei bătălii fără seamăn în asprimea și pierderile ei. Trupele române înaintau cu atenție spre cetatea înaltă a Rahovei care străjuia de pe dealuri.

Mai întîi coborîră colina dealului din care debușaseră la atac și se îndreptară în iureș spre reduta mai mică, în timp ce tunurile băteau pe turci din trei părți: de peste Dunăre, din partea dorobanților de la Lascovăț și din partea roșiorilor. Înaintau prin ceața deasă. Abia se zărea om cu om. 38 de guri de foc revărsau proiectilele spre Rahova. Turcii din redută răspunseseră cu hotărîre și deschiseseră focul asupra românilor care înaintau. Văile se umplură de fum des prin care abia se observau fulgerele obuzelor. În primele rînduri se aflau muscelenii și ilfovenii sub comanda maiorului Ene. Compania lui Șuteu se afla în prima linie.

Vuietul uriaș, din mii de piepturi, se întrecea cu pușcăturile și cu exploziile obuzelor. Turcii trăgeau direct cu artileria în infanteriști.

— După mine, flăcăi! Vedeți că nu-i chiar așa de greu!

Lîngă Horia se afla sergentul Drăghici și lîngă acesta înainta soldatul Pătruț Gropșan. Gloanțele fierbinți pătrundeau în carnea încinsă de alergătură, mai cu seamă acum cînd ostașii urcau dealul spre prima redută. Horia ordona ca oamenii săi să se resfire în chip de trăgători, să folosească arborii și să tragă în înaintare.

— Lîngă mine, băieți! se auzea glasul său încurajator.

Fulgerele gloanțelor despicau văzduhul înnegrit. În locul cetei se afla stăpînitor fumul exploziilor din ce în ce mai dese. Un semnal și dorobanții maiorului Ene se avîntară aprig, cu baionetele la armă spre redută. Batalioanele maiorului Giurăscu, comandantul muscelenilor și ale maiorului Ene, comandantul dorobanților din Ilfov se întrec în iureșul apocaliptic spre prima redută. Deodată muscelenii se opresc. O știre cutremură pe ostași:

— A murit domnul maior!

După o ridicătură de pămînt scormonit de obuze, trei dorobanți duceau pe maiorul Giurăscu lovit de un glonț drept în frunte.

— Nu vă lăsați, băieți, le strigă maiorul Ene.

— După noi musceleni, se auzi și glasul lui Horia.

Ascuns după un dîmb mai înalt, Ene cu douăzeci de ostași trăgeau în redută, pînă ce veniră și resturile efectivelor încleștate în atacul hotărîtor. Se auziră goarnele sunînd semnalul de asalt general.

— Dați di tăt, strigă maiorul Ene înainte de a porni la asalt, dar un glonte îi trecu prin piept și prin umăr. Plin de sînge, sprijinit de un sergent, continuă să lupte, îndemnîndu-și ostașii la asalt.

— Nu vă lăsați, copii.. Dați di tăt!

Prima redută a fost călcată de dorobanții români. Acum lupta se ducea în șanțuri și pe parapete. A venit în ajutorul turcilor o ceată de basibuzuci. În ajutorul românilor sosiră trupele din linia doua, dorobanții din Putna și Tecuci comandați de colonelul Măldărescu.

Printre primii care au sărit în șanț au fost și Drăghici și Pătruț Gropșan. Transilvăneanul își pierduse zîmbetul și înfățișarea de copil. Pe față și mai ales pe frunte i se iviseră primele cute. Un obuz explodă lîngă el. Suflul îl azvîrli la pămînt. Cînd se ridică și îi căzu chipiul avea părul alb. Dar nu a avut timp să afle. Fu străpuns de baionetele turcești

Horia strigă soldaților din jurul său:

— Să-l răzbunăm, copii!

Se repeziră spre reduta cea mare. Lupta devenise cumplită. Se luptau cu pumnalele. Dorobanții deși nu mîncaseră toată ziua, neodihniți o clipă, continuară atacul redutei principale.

O altă veste umplu de amărăciune inimile soldaților: moartea colonelului Mărdărescu, căzut aproape de parapetele ostașilor. Se luptau în întuneric. Și dorobanții noștri se băteau pe locuri necunoscute, ceea ce pe întuneric e un mare dezavantaj. Ofițerul de legătură, Ghica, aduse o știre alarmantă. Dorobanții ajunși sub redută nu mai aveau iarbă de pușcă și plumbi, iar dacă ar fi pătruns în redută, românii ar fi fost amenințați de un atac masiv al turcilor din fortificațiile învecinate.

Trîmbițele sunară retragerea. Trăgînd cele din urmă gloanțe spre cetatea principală, ostașii se retraseră în reduta cucerită de ostașii maiorului Ene. Noaptea era încă udă de sînge și sfîșiată de gemetele răniților.

Horia nici nu băgă de seamă pe maiorul de stat major care-i strînse mîna:

— Știu cum te-ai comportat, domnule căpitan!

Horia încercă să-și adune gîndurile. Toate i se învălmășeau în cap. Explozii... Trîmbițe... Împușcături... Vedea chipul lui Pătruț ca de ceară, deoarece-și pierduse și ultima picătură de sînge... Întrezărea toporișca lui Drăghici lovind pe basibuzuci numai în mîna dreaptă: „Să nu-l uitați pe fratele meu...". Auzea glasul lui Ene strigîndu-i de aproape: „Așa, eroule din Blaj, pălește-i să nu-ți scape unul...". Apoi iar auzea tunuri... Urlet de chervane... Răspunse năuc:

— Drept să vă raportez, domnule maior, nici nu știu cum m-am luptat... Știu că au pierit mulți oameni din companie... Unii dintre ei îmi erau aproape necunoscuți...

Maiorul îl bătu pe umeri.

— Au murit cu folos! Dumneata ai cucerit reduta... Ai fost stîlpul susținător al întregului atac... Rahova se predă!

Horia era mulțumit pentru oamenii săi. Îi cunoscuse. După plecarea stat-majoristului ordonă lui Drăghici:

— Adu-mi punga pe care ți-am dat-o în păstrare... Punga cu pămînt din Blaj...

Împreună cu cîțiva soldați căută trupul lui Pătruț la lumina felinarelor. Stătu mult timp împietrit în fața băietanului. Vorbea cu tăcerea chipului albit. Încerca parcă să descifreze în ea gîndurile încă nerostite de ostaș, să afle cît mai mult din ceea ce nu a apucat să spună cel venit de pe plaiurile sale natale. Apoi a tras trupul lîngă groapa săpată de soldați. Aruncă pămîntul adus de acasă, după obiceiul dacilor. În urmă se auziră numai tîrnăcoapele. „Oare copilul meu va afla de toate ce s-au petrecut aici? Oare va ști el că pămîntul bulgar s-a înrudit cu trupurile noastre? Am să le spun ostașilor cîteva cuvinte de îmbărbătare!" Dar Horia se mulțumi să-și privească soldații în ochi. Era ca o recunoștință.

Își căută primele cuvinte. Se opri. Privirile ostașilor spuneau însă cu mult mai mult. Ordonă cu un glas neutru de parcă atunci s-ar fi ridicat de la un fapt obișnuit, ca săpatul unei grădini bunăoară!

— Drăghici! Adu mîncarea!

Se adresă soldaților.

—Să mîncăm, copii! Pare-mi-se că de dimineață nimeni n-a mai pus ceva în gură... Așa-i?

Și totul părea obișnuit.

(Fragment din romanul „Plecat-am nouă din Vaslui" în curs de apariție la Editura militară).

MIHAI NEGULESCU

ÎNTREG

SUNETUL REGĂSIRII

Dintr-un pămînt cu datini, pămînt de neuitări
dați-mi un trup, voi, temple de frîncușă
prin care sufletul părinților dărîmă scări,
prin care vîntul zorilor despică ușă.
Din fumurie țară de priveghi
priviri am ridicat, îngreuiate
de scoarțe vechi, de turle vechi, de blide vechi
din care vița-nvăpăiată frunză scoate.
Bat struguri mari la geam de sunet împlinit,
de urmele oștirilor de veac îmi frige lutul
acestor brațe-n care zeii te trimit,
misterioasa mea ceramică, să-mi tulburi scutul.
Și nopții care-ncepe-n graiul tău
să-i cauți rădăcini în dealuri de-altădată,
să legi pămînt și cer de-un singur zurgălău
al gliilor cu voce înnoptată.
Dintr-un pămînt cu vise ridicînd
în spic de sunet toamne cîte ne așteaptă
să-i fim uniți, noi doi, sămînță grea de plumb
sunînd credință dreaptă, pace dreaptă.
Mai povîrniți, mai surd, mai dezlegați
în dangăt de pămînt, ca-ntr-o minune,
din lutul oamenilor ne-ntîmplați
stîrnind clopotițoarele genune.

PUTEREA ACESTUI PĂMÎNT

Că m-am născut e poate o minune,
dar că trăiesc e numai voia ta.
Mi-ai dat un loc sub cer, în timp un nume
și numele-ți se-nnoia.
Din larg – la țărm, din țărm în neuitare
ne-aduni prin cercul vîrstei tale, rod
și-n fiecare ceas, în fiecare
arteră – tai spre clipa care vine pod.
Pămînt de nunți, pămînt de oseminte
neîncăput în vaduri de mînii,
răsari în noi uman, și treci fierbinte
din brazdă-n flori, din ochi de om – în zi.
Ținut uimit, de frunză și lumină,
pe umeri îmi vislești, și îmi rămîi
ca izbăvire, ca o pace lină
a trecerii pe care mi-o amîi.
Că m-am născut e clipa ta ce-nvie
din sine însăși. Că ți-am dăruit
suflarea, ca o patimă dintîie,
ca semn că te-am urmat, ai biruit.
Mai izbăvită ardere, contur
al nașterii ce-n ea ne ține,
a rădăcinii ancoră în piept ți-o-ndur,
te simt trăind, și măsurîndu-te, prin mine.
Ce limbi de foc țipau șovăitoare
pe fața ta, îngîndurat pămînt,
că-neci păcatul lor, de nehotare,
cu cel ce vin, cu cel ce trec, cu cel ce sînt...

AUREL TITA

MASA TĂCERII

Al vremilor plins
cu lacrimi impure
în steiuri și-a strîns
clipitele dure.

Zac marile tîlcuri
în strășnicё haină
– extatice pîlcuri
la Cina de taină...

În lanul stihiilor
pe țărm fără trecere,
recolta veciilor
așteaptă o secere...

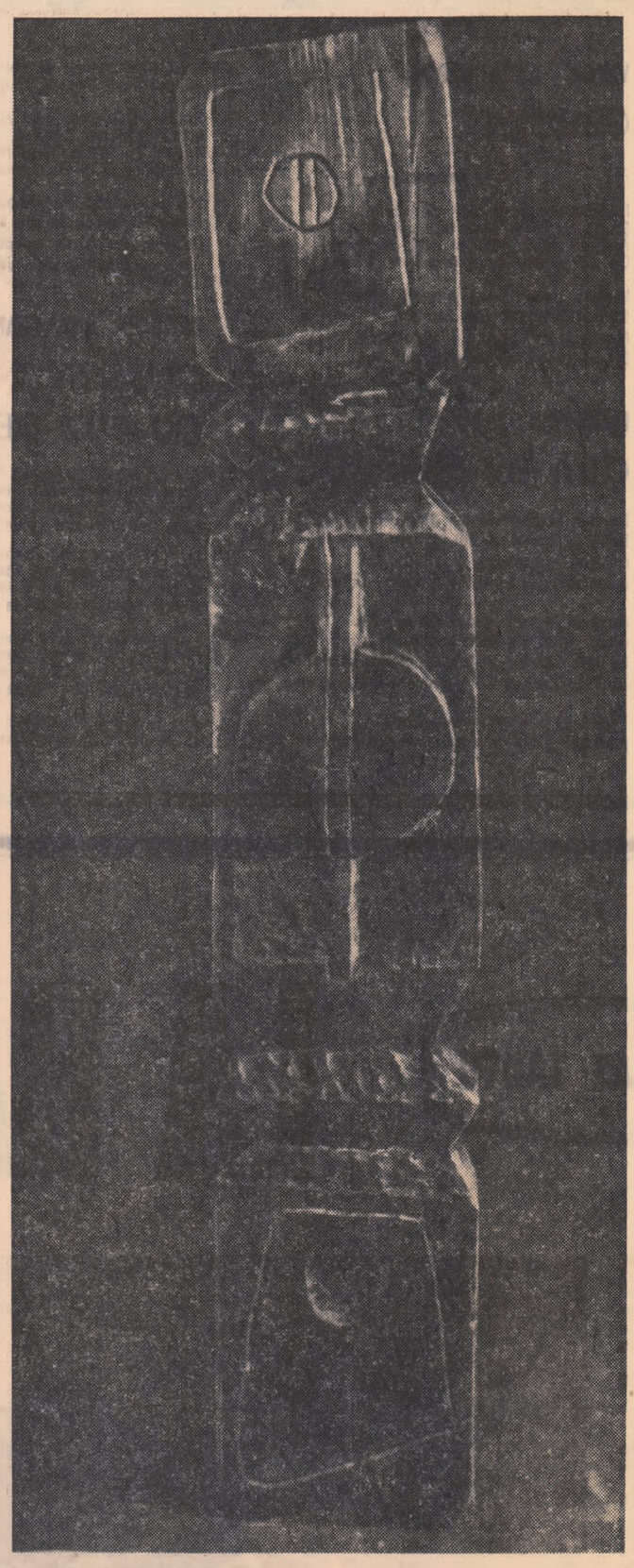

RODICA POPESCU — *COLOANĂ*

DOINA SĂLĂJAN

TRANSFIGURĂRI

Tristețea mea e astfel concepută
Să vezi, privind prin ea, cum se sărută
Îngerii-n cer, cînd năvălesc fierbinte
Dinspre pămînt aducerile-aminte

Și-asemeni coloratelor vitralii
Ea-nnobilează-n purpuriu, detalii
De negre bolți; și-n sumbre colțuri lasă
Albastru-i pur de piatră prețioasă.

Tristețea mea e zvîcnetul extatic
Prin care se sfîrșește-un dans sălbatic.
Și drumu-ntors pe urmele de sînge
Cînd ochiul s-a convins și nu mai plînge.

Și-n chip ciudat, ea poate să-mi aducă
De mi-o doresc, imaginea caducă
A unei oaze grele de verdeață –
Căci în oglinda-i amintiri îngheață.

Dar cînd înalt, pe cerul vieții trece
Al bucuriei zbor, în albul rece,
Nu undele luminilor senine
Ci umbra-ntunecată-o văd mai bine,

Ce dincolo de magica poiană
A înfloritei clipe, stă vicleană
Soră-a luminii lîncede și șuie
Dar fără de care nici cealaltă nu e.

Nu pot altfel: în augustul fierbinte
Eu frigul iernii mi-l aduc aminte;
Sub crengile cu ciucuri albi, în iarnă,
Visez că merii-ncep cu flori să cearnă.

IOANA CIOANCĂȘ

ÎN SATUL ACESTA

În satul acesta la fiecare casă
Primul născut primește numele bunicului,
Al doilea pe al tatălui
Apoi al unchilor și mătușilor.
Și copiii cresc repede
Parcă știu că se sprijină pe ceva
Și e în ei un curaj pe care nu l-ai înțelege
Dacă nu i-ai vedea legați prin nume
De un șir lung de oameni veseli și puternici.
În satul acesta eu am venit cu un nume ciudat
Și le-am spus că nimeni din familia mea
Nu a purtat acest nume.
La început mă ocoleau
Ferindu-și fiecare lanțul de inși
Și privind în timp
Cu siguranța că au ceva superior mie,
Au un drum care vine din veac
Iar pe mine
Mă poate risipi vîntul azi sau mîine.
În satul acesta
Am alergat de la un șir la altul
Rîzînd și cîntînd,
Am smuls mărăcinii din calea tuturor
Și i-am învățat să numere stelele
Cînd nu vor avea o carte cu ei
În drum spre pădure.
Ei mă ascultă
Crezînd că îmi fură tainele și puterea
Și se duc în lanțuri zgomotoase
Rîzînd și uitîndu-mă
Și poate nimeni nu va ști
Că eu, cu numele meu ciudat
Și fără sprijin,
Voi supraviețui lucrurilor și copacilor
În cîntecul ce l-am dus de la un șir la altul
Și în căldura palmelor lor cînd se vor întîlni la răscruci
Cum poate am și venit
Din căldura cu gust amărui a unei întîlniri de demult
Sau dintr-un cîntec comun
Copacilor, oamenilor și cerului.

PE URMELE VÎNĂTORILOR DE LOSTRIȚE

de **TRAIAN FILIP**

Simbătă dimineața pornim din Vatra Dornei spre Zugreni, pe urmele vînătorilor de lostrițe. Aceștia au trecut ieri la vale, într-un autocamion, înarmați pînă-n dinți cu mreje, butoaie, tuburi de oxigen, lămpi de carbid, să prindă pentru păstrăvăria din Valea Putnei cîteva exemplare din acest pește faimos, declarat monument al naturii și pus sub protecția legilor. Caii sînt buni, drumul uscat, aerul plin de mireasma coltului ierbii și a florilor sălbatice. Costică Făluță ne arată cu codirișca zăcămintele de marmură, cariera de var, genunea din Gura Rustii, virfurile Palmeșul, Osoiul, Prislopașul, Urșii, care ies dănțuind din picle. Deasupra tuturora, Pietrosul domină zarea.

— De-acuma vine frumos! spune Costică, îndată ce ieșim din Călinești. Iaca, în tarniță mai stă și acuma zăpada pe care n-a atins-o soarele. Ceea ce se vede dincolo de creastă sînt hrăpci...

Brazii de la Urși sînt deasupra noastră, ca niște cataracte amenințătoare, pe prora stîncilor crescute mult în văzduh. Coada Pietrosului vine în prelungirea crestelor ascuțite ale masivului, rupte de fulger, ca niște creneluri, alunecă la vale din colină în colină și, în timp ce tarnița rămîne sus între nori și zăpezi, coada se scaldă în ape răcoroase și tulburi. Bistrița la Zugreni cotește în loc, se umflă, leagănă plutele care stau înghesuite și priponite în căpestre la mal, așteptînd să treacă prin strunga barajului, la vale, spre vasta imagine a Ceahlăului. Cabina unde se află șurubul porților răsare ca o ciupercă deasupra zăgazului. E mică — o cutie de chibrituri. Valul trece pe sub ea, se prefiră în cataracte printr-un fludăr prelung. Aceasta e deschiderea cea nouă a Bistriței. Totuși, cursul riului n-a fost schimbat. El continuă spre stînga, depășește un alt baraj mai mare și se aruncă într-o cascadă plină de vuiet, de la o înălțime de aproape zece metri. Apoi șuvoiul clocotitor devine domol și albia se lărgește. Un ostrov mare, adăpostind cabana plutașilor și a manipulanților de plute, silește apele să facă un ocol complet, să treacă pe sub un pod de birne, să mai înfrunte un obstacol și abia pe urmă să se repeadă în imensele monumentale Chei ale Dornei.

Drumul spre Giumalău și Rarău trece pe partea laterală a bazinului Zugreni, spre nordvest, pe sub zidurile ce ies din coasta muntelui, pe malul pîrăului Colbu. Aici, pe malul jupuit, sînt depozitate stive de bușteni.

— Oho! strigă legătorii de plute. Eha! Ho, măi! și birnele se rostogolesc una după alta și ajung răsunînd în apa barajului, care se desface în șuvoaie albe. — Dă-mi tare, măi! Să vie, măi! se aude strigătul sonor și tar lovesc țapinele în bușteni, și iar se rostogolesc lemnele în apă, ca să fie prinse la un loc, legate în șprîngi, țintuite cu mari cuie de brad, ca să capete puterea și tăria de a înfrunta drumurile lunaî ale Bistriței.

Un buldozer așteaptă cu șenilele înfipte în mal, cu ferestrele holbate, ca ochii unui monstru marin, gata să-și înceapă lucrul, să tragă după sine lemnele nude ale pădurii.

Costică Făluță se reîntoarce singur la Vatra Dornei, iar eu și tovarășul meu de drum ne luăm după vînătorii de lostrițe. Autocamionul cu butoiul gata pregătit aleargă înainte, pe drumul prăpăstios, în vreme ce pescarii trec apele riului prin sita mrejelor, bat năhlapii cu bolovani, îi croiesc cu prăjinile, minioși și îndîrjiți.

Ieșind din barajul de la Zugreni, Bistrița face un cot strîns și se aruncă spre Crucea, prin Cheile Dornei. Aici e coada Pietrosului, cu hrapele lui imense, ametitoare, numai stîncă pe stîncă, clădită în văzduh la sute de metri înălțime. Colțurile de cremene, cățărate spre cer, sînt netezite de vînturi și ploi, intens colorate într-un verde dulce, de parcă atunci ar fi ieșit toate dintr-un iaz și s-ar fi încărcat de straiul diafan de mătasea broaștei. E bungeagul care le acoperă protector, acolo unde nu se pot prinde între crăpături brădetul tînăr, mesteacănul ușurel ca un gînd, paltinul cu frunzișul des. Sus, între nouri, se clatină vulturul, pe stîncile verticale cutreierate odinioară de Pintea Voinicul, cel cu puterea de la șapte bărbați.

Bistrița vine în Cheile Dornei cu apele tulburi, luminată de undeva de deasupra, grea de umbră și mister, sparge pietrele la picioruł muntelui, stîncile căzute din hrapa Pietrosului. Firul ei subțire dar tăios ca oțelul intră adînc în zidul de cremene și fier, se desface în șpanuri prelungi, țîșnește în pulbere, ca să scape mugind din vîltoare.

Vînătorii trec la vale o dată cu apele. Nici nu știu cînd am ajuns cu toții la Moara Dracului. Drumul e în lucru și, din cînd în cînd, tunetul dinamitei face să răsune valea de la Scara pînă la Balta Fagului. Însoțind pescarii pe mal, ajungem dupăamiază la gura pîrăului Arama, care coboară tocmai de sus, din Piatra Zimbrului și Pietrele Doamnei, mult cîntatele creste, pline de legende și admiratori. Cu vînătorii de lostrițe, care n-au prins decît o rănită de scobari, ne oprim pe malul Chilirului, unde se află așezat satul de mineri Crucea. Aici ni se face cunoscut maistrul de vînătoare Vasile Alupulesei de la Ocolul silvic din Broșteni, care nu o dată i-a însoțit prin codri, la vînătoare, pe Mihail Sadoveanu și Brătescu-Voinești, ale căror nume le rostește cu pietate.

Pe înserat, vînătorii de lostrițe se reîntorc la Vatra Dornei, plini de mihnire și descurajare. Degeaba ne spun ei că peștele pe care îl caută are peste un metru lungime, că e frumos, voinic, gustos, că icrele lui sînt înfulecate de scobari! Dacă nu ni-l pot arăta, ne simțim păgubiți. La barajul din Zugreni lucrează un vechi pescar, care cunoaște locurile fără greș și care le poate da noi speranțe. Cineva îl scoate din cabina plutașilor, tocmai cînd mașina ajunge la pod. E mărunt de stat, cu pălăria strîmbată pe un obraz subțire și lunguieț. El vine legănat, călcînd pe bolovani, cu toporul pe braț și o geantă de poștaș la subsuoară. Dă mîna cu vînătorii, care coboară la vederea lui din mașină, și răspunde cu glas așezat la întrebările lor. Nimeni nu știe mai bine ca el meteahnele lostriței. El este de părere că numai Bistrița e de vină.

— E tahnită de tulbureală, de ciuruiala asta. Lostrița stă și se păzește. Noaptea-i ascunsă. Pe lună, nici vorbă s-o prinzi. De-aș avea un sarsam bun, al meu, două-trei zile-nopți, și sigur facem ceva.

Sprîncenele i-s trase sus, pe frunte, ochii îi ies mari din pomeții osoși, nasul lung, turcesc, i se trage în jos, îndoind buzele deasupra cărora stă prinsă o mustăcioară cît un gîndac.

— Mreajă avem, numai să găsim o prăjină, spune unul.

— Să nu fie verde, previne vechiul pescar.

— Sigur, o facem noi.

— Și nu albă, continuă acesta.

— Nu, admit vînătorii. Dar ia spune: vii cu noi sau nu?

— Am să vin unde-ți vrea dumneavoastră. Am eu ochi sigur, știu unde-i locul ei. Bătaia lostriței nu s-a terminat. La baraj însă geaba căutați. Aici e huiet, e curent, nu poți face nimic.

— Pe Neagra, zici?

— Acolo.

Pare că zîmbește mereu, cu șiretenie. E însă foarte serios, cumpănit, poate chiar intimidat. Îi ascultă pe vînători cu prudență, apoi atacă chestiunea care îl interesează mai cu osebire.

— Eu vă spun că lostrița coboară sara în vaduri. Venim așa, la vale, pînă la Zugreni. Urcăm toată noaptea. Fac eu ce știu, ca să nu vă duceți cu mîna goală, da, ha! — rîde el — degeaba-i truda? Se plătește? Apoi vedem noi...

Înțelegerea s-a stabilit repede. Vînătorii îi arată o mreajă, pe care pescarul o desface cu degete iscusite. Lumea îl privește din mașină și-i ascultă cu atenție.

— E prea stricată la ochiuri, spune el. Beldicenită, pește mare nu încape. Să vedem dacă are sinuri. Cu asta numai te chinuiești. Aici are o bortă care nu-i tocmai bună. Îi trebuie greutăți. Pui cinci-șase-zece plumbi. Uite ce-i, domnilor! Pojoreanu îmi zice, nu Poloboc. Trebuie greutăți între cele ce sînt. Are șase metri probabil. Aici e desprinsă straja de coardă. Aici e căpăstrul. Aici un plumb drept în colț, aici doi-tri-patru. Lostriță mare nu ține. Fluștaici de tri-patru kile. Sperați să le aveți mîne sara, sută la sută. Eu vă garantez...

Vînătorii se înviorează. Își recapătă puterile, uită hălăduiala de ast-noapte, cînd au cutreierat malul Bistriței cu lămpi de carbid și s-au udat pînă în măduva oaselor. Încep să vorbească cu aprindere, să fixeze alte locuri, să aprecieze vremea. Pescarul cel meșter ascultă ce-i ascultă — cunoaște el vorba lungă, vînătorească — și deodată întreabă:

— Mîne la ce oră și unde?

— La brigada silvică, bădie, așa, cam pe la vreo două, să controlezi și mreaja.

— Am să vin mai devreme, dar de mers, la Gura Negrii ne ducem. Vin, vin, fiți fără grijă. Hai, măi! își îndeamnă prietenii și pleacă, iar din drum, fără să mai întoarcă umerii, încheie: Asta n-aveți nici o frică, domnilor!

La Cotul Sunătoarei începe să se îndesească întunericul. Bistrița e mai întinsă, mai lenești, odihnindu-se înainte de a da piept cu hrapa Pietrosului, la Zugreni și Cheile Dornei. Spre noapte, cînd o vedem în răspăr și din goana mașinii, ne pare mai puțin veselă și blîndă. Grînduri perfide își scot grumajii deasupra nămlapilor. Acum însă cînd haitul e în toi și pe deasupra lui vin cojii albe, surcele, crengi de brad, pietrișul din mijlocul albiei se poate ascunde și plutași, chiar cei care știu cu ochii închiși firul apei, se trezesc uneori înhățați pe dedesubt. Pluta scrîșnește în loc, se freacă de fund, bușteni joacă nelinîștiți sub pictoare, tăblile din urmă dau buzna, se zmuncesc în țuiace și apoi, desfăcîndu-și cozile, se răsucesc spre mal și înțepenesc răpuse în mijlocul valurilor.

În fața noastră, ultima plută de simbătă s-a împotmolit astfel la șipotul Sunătoarei.

Valurile joacă printre birne, cîrma se duce într-o parte, ca o aripă ruptă, iar plutașul, plin de năduf, își împinge pălăria pe ceafă, prinde țapina și dă să urnească spre adînc tăblia rămasă pe prundul grindului ascuns. Munții se întunecă. Norii cad spre miază-noapte. pietroși și cenușii ca stînca, drumul se pierde în umbre cețoase, soarele s-a dus între fumurile Dornei și numai reflexele lui roșcate împresoară omul și pluta, rămași în mijlocul singurătății și ai apelor Bistriței, ce scad treptat, pe măsură ce zăgazurile își scurg prisosul piraielor acumulate pentru navigație.

Ne oprim cîteva minute să vedem dacă pluta prinsă în Gura Sunătoarei scapă la vale sau nu.

Bușteni au acoperit Bistrița dintr-un mal în altul, stau de-a curmezișul, dau să se răsucească dimpotrivă, să se desfacă din încheieturi și să pornească singuri, bezmetici, spre Zugreni. Plutașul nu-și pierde capul. Ca un uriaș, cu picioarele desfăcute în lături, el prinde cu virful țapinei buștenii, îi răsucește îndărăt, îndoindu-și trupul într-o parte și-n alta, apăsînd cu pieptul lat coada instrumentului, apoi sare de-o parte, fuge în celălalt capăt, cearcă să mute buzarul prins între rădăcinile malului, să-l pună pe linia de plutire, aude rostogolirea fioroasă a buștenilor din urmă și, sărind în apă, taie cu picioarele încălțate în cizme de cauciuc puterea curentului, ca să reînceapă de acolo munca titanică. Sînt sute de metri cubi, cam tot atîtea tone, cîteva vagoane grele, pe care el le poartă de colo pînă colo, le clintește, le împinge, le saltă deasupra valurilor numai cu forța brațelor, asudînd din greu, fără a aștepta ajutor de la nimeni, singur între munți trufași și nepăsători, nevoind să se lase învins. Țapina lui pare o iglită cu care omul încearcă să împletească fibrele pădurii. Pluta trebuie să ajungă la Zugreni, trebuie să lase iberă trecerea, să nu rămînă înțepenită, în voia valurilor care o pot sparge pînă luni și împrăștia de-a lungul șuvoaielor. Pietrișul se împotrivește scrîșnind, apele trec nepăsătoare pe alături, zădărnicesc pe cît pot truda omului, care face totul să ducă lemnul la destinație, să-l predea fără lipsuri și stricăciuni. Un ultim efort... Umerii plutașului se apleacă pînă la firul apei, brațele lui se ridică și cad, picioarele se îndoaie, alunecă pe încetul, apoi o încordare supremă face ca întreaga tăblie a plutei, cea din coadă, să se zmuncească din tiparul de prundiș și să capete mișcarea liberă a plutirii. Omul ține bușteni, îi împiedică să se rostogolească înapoi. Atunci, împinse puternic de berbeci fluizi, birnele se izbesc în capete, se afundă, vor să salte, se smulg în șprîngi și, oftind, pornesc la vale nehotărîte, pe coama puhoaielor ce scad și se limpezesc.

Plutașul sare din mers, aleargă cumpănindu-se, își face vînt de pe o tăblie pe alta spre buzar și, după ce aruncă țapina cu o mișcare de toreador în grumazul unui buștean, înhață cu mîini de oțel cîrma, o face să salte într-un zbor uriaș deasupra apelor, pierind cu toate podurile de birne după el, spre afundul Pietrosului, care îl așteaptă cuprins de neguri și-l face nevăzut în genunile de dincolo de Cotul Căprițel.

AFIRMAREA CONȘTIINȚEI NAȚIONALE ÎN LITERATURA ROMÂNĂ

NICOLAE GRIGORESCU — TRECEREA DUNĂRII LA CORABIA — 1877 (detaliu)

O PERMANENȚĂ A ISTORIEI ȘI CULTURII ROMÂNEȘTI

Privită din afară și foarte de departe, istoria românilor pare — și unii nu s-au sfiit s-o afirme — o înlănțuire de „hazarduri fericite", un cadou al providenței istorice care a vegheat în permanență asupra pămîntului și țării românești, dozînd contradicțiile dintre dușmani, neutralizînd poftele de cucerire una prin alta, contracarînd rivalitățile, punîndu-le de acord să-și creeze între ele un „pămînt al nimănui" în care scop au păstrat în ființă micile state medievale și au înființat în epoca modernă o „Românie a Congresului" (Kongressrumänien) de la Paris, care să asigure Occidentului o bază de acțiune într-o regiune suprasaturată de rivalitățile „chestiunii orientale". Un alt „hazard" aduce, în 1877, independența acestui stat-tampon, pentru ca noroacele să culmineze în 1918, contra tuturor prevederilor istoriei și diplomației, prin înfăptuirea Daciei politice cu hotare ce adunau, în sfîrșit, pentru prima oară, „toată semenția românească" de pretutindeni.

Așa se și explica, potrivit istoricilor care au imaginat această schemă a istoriei românilor, de ce, dintre toate popoarele Sud-estului european, singurul care și-a păstrat neîntrerupt ființa politică, în condiții de independență totală sau de vasalitate cu deplină autonomie internă, singurul în a cărui ascensiune culturală nu ne întîmpină traumatisme și hiatusuri, este poporul român. Pe harta politică și diplomatică a Europei răsăritene de la sfîrșitul evului mediu și din epoca modernă culorile se schimbă, se unifică, se simplifică pînă la a rămîne, la începutul secolului XIX, doar marile tente ale imperiilor rivale, „temnițe ale națiunilor" ce se frămîntau să iasă la lumina unei vieți de stat de sine stătătoare. Și, între ele, un peticuț unde nimeni nu poate spune că este stăpînul atotputernic, unde nu cîntă muezinul în asfințit, nu judecă hogea, nu umblă după dări beanterul, nu poruncește cătana și nu are valoare ucazul. Domnii se schimbă ritmic, din voia și mila sultanului, apoi și a celuilalt împărat. Unii sînt jefuitori și răi, înconjurați de camarile venale, „fanariotismul" este în floare, dar ei nu se cheamă pași sau guvernatori — rămîn domni ai Țări Românești și ai Moldovei, stau pe tronurile — scăzute dar nu arondate la muzeul istoriei — pe care stătuseră Mircea și Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul, Matei Basarab și Vasile Lupu, Brâncoveanu și Cantemir. Pe cărțile românești tipărite cu zecile la Iași, București, Rîmnic, Buzău, pe zeci de cărți grecești a căror tipărire este subvenționată cu bani românești în țară, la Veneția sau Viena, numele lor este lăudat și strămoșii evocați, tradiția se păstrează din veacuri, și pravila, chiar atunci cînd este în grecește, este dată numai pentru acest pămînt, inspirîndu-se din legiuri moderne, mult superioare legislației din granițele imperiului suzeran, cu care legea țărilor române nu are nimic de a face. Nici în „secolul fanarioților", așadar, cînd situația politică a țărilor române este la cel mai jos nivel, ele nu dispar de pe hartă, istoricul nu poate unifica culoarea cu a vreunuia din cei ce-și revendică stăpînirea asupra lor. În umbra suzeranității, o uriașă muncă de consolidare a culturii și limbii naționale se desfășoară, temeliile culturii române moderne se toarnă cu stăruință, un secol, pentru ceea ce va clădi, în ordinea politică și culturală, generația lui Heliade, apoi a lui Bălcescu, apoi a lui Eminescu și Maiorescu.

De aci putem înțelege mai bine adevăratele rațiuni ale „providenței", ale unicei înlănțuiri de „hazarduri" semănînd prea mult a logică de fier. Da, există logică de fier, există o continuitate și o îndărătnicie a efortului de a dura, de a dura nu cu orice preț, ci a dura în cetatea inexpugnabilă a „legii" strămoșești, a limbii și tradiției spirituale proprii, a „obiceiului pămîntului", toate apărate cu arma, cu o diplomație care a uimit pe amici și a scos din fire pe dușmanii și rivnitorii acestui pămînt, sau prin jertfa muncii anonime a întregii colectivități naționale, transformată în aurul tributului, în peșcheșuri, în vînzări cu preț de monopol către cel ce putea impune aceasta, fiind mai tare. Cu toate aceste mijloace au fost apărate, sute de ani, zidurile acestei cetăți, și nimeni nu a putut-o cuceri, nimeni nu poate să spună că i-a fost stăpîn. De cîteva ori steagul verde al profetului a încercat să fluture la Tîrgoviște, București, Suceava sau Iași. De atîtea ori el a fost fulgerat la pămînt. Transilvania n-a fost nici ea, niciodată, pămîntul sultanului, deoarece pentru a o fi putut transforma în pașalîc, trebuia mai întîi să izbutească dincoace de munți. Și acest lucru nu s-a întîmplat.

Fără îndoială, domnii români au știut să-și calce în picioare trufia, să-și stăpînească nervii, să pună mai presus de ei înșiși interesele țării. Dar ori de cîte ori „suzeranii" au căutat să mute din loc hotarul moșiei, să răsluiască răzorul convenției și să amestece pămînturile, s-au lovit de zidurile acestei cetăți nevăzute, care a fost voința de independență a unui întreg popor și infinitele resurse cu care a știut să o impună și nu să o cerșească istoriei.

Există o concepție foarte clară a noțiunii de independență în gîndirea politică românească — independență înțeleasă nu ca o firmă nominală, ci ca o posibilitate absolută de a fi stăpîn la tine acasă, de a hotărî singur destinele, de a ține în mîna ta resursele materiale și frînele dezvoltării spirituale. Cultura română este, de la un capăt la altul, oglinda ei. Patosul luptei pentru independență o străbate ca un fir roșu, așa cum străbate și istoria noastră națională, una din cele mai expresive drame și una din cele mai simbolice biruințe din istoria umanității. Ca urmare a locului pe care lupta pentru păstrarea ființei politice și a ființei spirituale (exprimată la început prin „legea" și obiceiurile țării) mai apoi — cînd lucrul devine un fapt de conștiință socială — a „ființei naționale" exprimată în limbă și cultură, are loc apariția și dezvoltarea unică a genului literar al „cronicei". „Cronica" este fără îndoială genul major al literaturii noastre vechi și în multe privințe, așa zisa „literatură religioasă" este impregnată de același etos cu care ne întîlnim în cronici. Zecile de traducători anonimi din slavonă sau greacă, sutele de copiști ai miilor de manuscrise românești din „epoca fanariotilor" nu sînt mai puțin „naționali", chiar atunci cînd „pentru folosul de obște al neamului românesc" traduc opere bizantine, decît Gheorghe Lazăr.

Păstrători și factori ai „creșterii limbii românești", semănători ai mîndriei de trecutul vitejesc al strămoșilor, promotorii vechii culturi românești au fost animați deopotrivă de aceeași voință de a sluji neatîrnării politice și spirituale a poporului lor, de a crea o cultură în care să se exprime adîncurile aspirațiilor sale, geniul său, limba pe care o vorbea pretutindeni și o înțelegeau toți. Independența nu este, nici ca idee, nici ca aspirație, și nici ca înțeles, un cuvînt modern pentru cultura și conștiința politică a poporului român. Letopisețul lui Ștefan cel Mare, scris la sfîrșitul veacului al XV-lea, este tatăl operă din literatura română răsăritră fierbinte din clocotul luptei de apărare a Moldovei înspre toate punctele cardinale. Cîțiva ani mai tîrziu, genialul codificator al spiritului și principiilor diplomației românești, Neagoe Basarab, după ce enumera treptele pe care trebuie să le urmeze, într-un spirit de modestie și simț al realităților, tratatele cu inamicii țării, încheia: „Dacă însă vedeți că prin blindețea voastră nu puteți să izbutiți să îmblînziți pe domnul celor ce vă vor fi vrăjmași, iar voi cinstea voastră să nu le-o dați lor, ci să ieșiți vitejește împotriva lui, pentru că ei au început... Nu fiți ca pasărea aceia care să numește cuc, care-și dă ouăle ei altor păsări, cari scot puii ei, ci fiți ca șoimul și păziți cuibul vostru... Iar tu cu trupul tău și cu oamenii tăi să pornești drept, față la față, fără nici o teamă, împotriva dușmanilor tăi, oricît de mulți ar fi... pentru că osteanul viteaz nu se înspăimîntă de mulțimea oamenilor, precum un singur leu risipește o mulțime de cerbi și un singur lup omoară o mulțime de turme de oi și o piatră dintr-un tun risipește și învălmășește multe cete de oameni, de asemenea osteanul cumplit și viteaz nu se înspăimîntă de mulțimea oamenilor, pentru că omului bun toți oamenii îi vin în ajutor, iar omului fricos toți oamenii îi sînt împotrivă, chiar și de ai lui este gonit și ocărît" (trad. de P. P. Panaitescu). Cunoaștem, din traducerea și prelucrarea lor românească în secolul XVII, conținutul cronicilor vechi ale Țării Românești, astăzi pierdute, în care se relatează și lupta necurmată prin care Radu de la Afumați, ginerele lui Neagoe, a reușit să respingă una din cele mai periculoase încercări de instaurare a ordinii otomane la nord de Dunăre.

Se părea că decadența politică la sfîrșitul secolului XVI este iremediabilă și demoralizarea totală. Despre Țara Românească, Balthasar Walter scria că «turcii încercau să și-a uzurpe ca pe o provincie ocupată definitiv», folosindu-se de cozile de topor de felul lui Alexandru cel Rău, care înconjurîndu-se de «o așa mare mulțime de turci» ce-și dădeau frîu liber tuturor jafurilor și silniciilor, «în chipul acesta el le luase celor supuși cu forța orice speranță de a-și mai recîștiga libertatea de odinioară». Dar simțul independenței nu se stinsese și tocmai din acest abis al decăderii, țările române se ridicară tustrele în noua epopee în centrul căreia se află figura lui Mihai Viteazul. «Este condiția întîmplărilor omenești ca unor oameni și chiar unor țări, cînd se află la marginea pieirii și cînd se așteaptă ei mai puțin... să se ridice peste orice speranță, spre mirarea tuturor, la culmi de înflorire mai strălucitoare decît acele din care fuseseră răsturnați» (trad. D. Simonescu) scria Walther, care venise din Silezia și privea lucrurile din afară, văzînd întîmplare acolo unde nu era decît o nouă manifestare a capacității extraordinare de a smulge unei conjuncturi externe, numai aparent favorabile, o finalizare în sensul aspirațiilor permanente ale poporului român. La drept vorbind, nici unul din membrii „Sfintei Ligi" nu voia eliberarea popoarelor de sub turci. Unii voiau slăbirea turcilor, alții, ca Habsburgii, mostenirea lor, schimbarea „jugului de lemn otoman pe cel de fier" al lor, cum se va exprima nu mult mai tîrziu un cronicar sas. Dar din această învălătuceală de interese contrare, care au dus la sacrificarea lui Mihai Viteazul, țările române și-au restabilit pentru încă un veac prestigiul și încrederea în sine, fără de care nu poate exista voința și nici puterea de a fi liber. Cele cîștigate cu sabia în opt ani vor fi premizele apogeului cultural din secolul XVII, epoca marilor cronicari, a lui Varlaam, Dosoftei, stolnicul Cantacuzino, Antim Ivireanu, Milescu și Cantemir, „veacul de aur" al literaturi noastre vechi. Opera tuturor este expresia dîrzeniei cu care, în condiții extrem de grele uneori, și cu un preț scump, țările române reușesc să-și păstreze un statut politic simbolizat de domniile unui Matei Basarab și Vasile Lupu, Șerban Cantacuzino sau Brâncoveanu, cu și a principilor Transilvaniei, aliați statornici ai celor de peste munți.

Cronica românească a lui Mihai Viteazul, încorporată în Letopisețul Țării Românești pe vremea lui Matei Basarab ne-a păstrat o imagine patetică, dar în același timp foarte exactă și obiectivă a evenimentelor, fiind totodată întîia creație literară originală în limba română. Două decenii mai tîrziu, prelucrînd izvoare bizantine și sud-slave, călugărul Mihail Moxa se oprea cu emoție, dîndu-i o redactare personală asupra însemnării despre biruința lui Mircea la Rovine: «De aci să ridică Baiazid cu turcii spre rumâni, deci să lovîră cu Mirceu voevod și fu război mare cît să întunecă de nu se vedea văzduhul de multimea săgetelor și mai pierdu Baiazid oaste lui cu totul, iar pașii și voevozii periră toți... Așa de se vărsă sînge mult că era văile crunte, deci să spărie Baiazid și fugi de trecu Dunărea». Evocînd gloria Țării Moldovei și pe domnii ei Grigore Ureche laudă pe apărătorii hotarelor și ai libertăților strămoșești ca Bogdan Vodă, care „nu în bețiii, nici în ospețe petrecea, ci ca un strejar în toate părțile priveghia, ca să nu să știrbească țara ce-i rămăsese de la tată-său". Un „strejar" asupra sufletului românesc, asupra unității de simțire și destine spirituale a poporului, (a cărui unitate de origină, limbă și neam o proclamă toți cărturarii vremii) este și răzeșul cu mitră de ierarh Varlaam.

Miron Costin adaogă, în generația următoare, conștiința cultă a latinității și mîndria strămoșilor romani, făcînd totodată o demonstrație de o ingeniozitate hasdeiană a unității etnice a tuturor vorbitorilor limbii române, limbă a cărei latinitate o înfățișează laborios «Măcar dară ca și la istorii și la graiul streinilor și în de sine cu vremea, cu vacuri, cu primenele au și dobîndesc și alte nume, iară acela care ieste vechi nume stă întemeiat și înrădăcinat: rumân. Cum vedem că, măcară ca ne răspundem acum moldoveni, iară nu întrebăm: „știi moldovenește", ce „știi rumâneste?" adecă rîmlenește». Conștiința română nu era la Costin o afacere de erudit îndrăgostit de umanități antice, ci o forță sufletească în stare să dea poporului tărie într-un moment de „cumplite vremi", cum numea cronicarul, fără a osteni, anii ce i-a trăit. «Caută-te dară acum, cetitoriule, ca într-o oglindă și te privește de unde ești, lepădînd de la tine toate celelalte basme, cîte unii au însemnat de tine, din neștiință rătăciți, altii din zavistie, care din lume intre neamuri n-au lipsit niciodată, alții de buiguite scripturi și deșarte».

Mostenirea lui Miron Costin este preluată și înmulțită de Stolnicul Cantacuzino și de Cantemir, autorul hronicului „romano-moldo-vlahilor" termen prin care ilustrul savant îngemăna cele trei numiri pentru locuitorii Transilvaniei (ce-și zicenu totdeauna și fără variații „români"), pentru moldoveni și pentru locuitorii Țării Românești.

„Hronicul" a fost Biblia lui Inocențiu Micu Clain, începătorul luptei politice, sociale și culturale pentru drepturile românilor din Transilvania (și-l procurase la Viena, de la un negustor care adusese o copie de la Moscova). Toți cărturarii „Școlii ardelene" au cunoscut și au folosit pe cronicarii secolului XVII. În secolul al XIX-lea, renașterea națională și culturală stă sub semnul reeditării de către Bălcescu și Kogălniceanu a vechilor monumente în care se sedimentaseră, secol după secol, vibrațiile simțirii și gîndirii generațiilor de luptători pentru un destin neatîrnat al țării. În aceste simțiri și idei s-au călit sufletele celor care au făurit statul român modern, aproape fără excepție aceiași cu cei ce au făurit cultura română modernă. Și a fost o dreaptă împlinire și un simbol că editorul de cronici, îndrumătorul inspirației literare către realitatea și trecutul național, urmașul în frac și redingotă, dar nu mai puțin dîrz, al voevozilor de altă dată, a fost chemat să proclame solemn, la 9 mai 1877, biruința și răzbunarea secolelor și generațiilor.

Dan ZAMFIRESCU

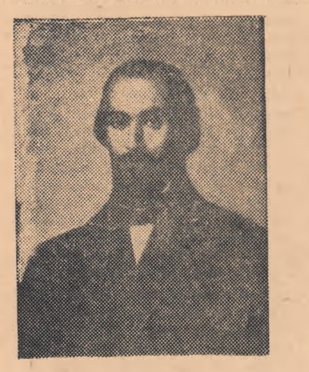

TENSIUNEA CĂTRE PREZENT

Caracterul programatic al cărții lui Bălcescu este dezvăluit din primele rînduri: „Deschid sfînta carte unde se află înscrisă gloria Românici, ca să pun înaintea ochilor fiilor ei cîteva pagini din viața eroică a părinților lor. Voi vedea acele lupte uriașe pentru libertatea și unitatea națională...".

În spirit moralist și cu mijloacele istoriei, adică ale **timpului,** această scriere este o parabolă în care termenul depărtat, „allos", al alegoriei este real, întîmplat. Zeul invocat este timpul **acela:** „Timpuri de aducere aminte glorioasă! timpuri de credință și de jertfire!...". Și acest zeu al epopeii este chemat nu numai **să cînte,** ci **să** și **îndrume.** Trecutul este chemat să devină prezent.

În **Arta prozatorilor români,** Tudor Vianu consacră un articol special „tehnicii basso-reliefului" din **Istoria românilor sub Mihai-vodă Viteazul:** prin alternarea timpurilor verbelor, a trecutului cu prezentul istoric în care sînt așezate acțiunile hotărîtoare ale lui Mihai, acestea sînt apropiate și puse în lumină.

Se poate spune că tensiunea spre prezent este caracteristica acestei cărți istorice. Prezentul ca timp al realizării, al înfăptuirii, al acțiunii, în care evenimentele **sînt** în toată glorioasa lor lumină, prezentul — pămînt adevărat, hotar palpabil între trecut și viitor, unde între subiect și predicat nu există distanță, unde trebuie **să faci.** O luptă se dă pentru cucerirea timpului, pentru convertirea lui, cu drame și tragedii. Timpul îi lipsește lui Mihai și atunci, de exemplu, la începutul campaniei din iarna 1594—1595, va cuceri treptat de la otomani cîteva orașe dunărene, dar va fi nevoit să lase în mîinile ultimilor apărători inamici cetățuile lor centrale. Timpul, granița puternică, necruțătoare, împiedică desăvîrșirea acțiunii, realizarea ei. Atunci evenimentele nu-și capătă conturul deplin, alături de lucrurile care și-au încheiat existența, trec în trecut, pentru că sînt privite din perspectiva realizării lor depline, adică din viitor. Bălcescu celebrează însă mai ales gloria prezentului, a necesității de acțiune hotărîtoare. Iată un exemplu din relativ rarele fraze în care scriitorul folosește în cursul narațiunii timpul prezent: „Fără a mai lăsa lui Mustafa vreme de gătire, domnul se grăbește, trece Dunărea...". Și acesta, din descrierea momentului hotărîtor, de cumpănă, al bătăliei de la Călugăreni: „Sfîrșind aceste pregătiri, Mihai cugetă în inima sa că împrejurarea cere neapărat vreo faptă eroică spre a descuraja pe turci și a îmbărbăta pe ai săi. El hotărăște atunci a se jertfi ca altă dată și a cumpăra biruința cu primejdia vieții sale". Transpare în acest ultim fragment, de realizarea imediată, o sete de afirmare, de intervenție a omului în destin. „Orice natie dar, precum și orice individ, are o misie a îndeplini în omenire..." spune Bălcescu în **Introducerea** cărții. Dreptul, al unui popor sau al unui individ, este măsura și răsplata unei datorii împlinite.

Un lung șir de cicluri, de nașteri și morți, de creșteri și decăderi, a dat naștere unui sentiment de repetabilitate imuabilă, de fatalism istoric. El a creat și acea mistică a semnelor sorții, în care destinul este contemplat din afară. O simetrie pură guvernează asemenea simbolice „legi": Constantinopolul și-a cunoscut mărirea și dezastrul sub cîte un împărat Constantin, imperiul roman a început cu un August și a căzut sub un alt August, puterea otomană a crescut sub un Mahomet și trebuia să decadă sub un Mahomet. O asemenea simetrie între termeni pune semnul egalității între trecut și viitor și lasă în afară prezentul, adică factorul dinamic al istoriei. Această simetrie fatalistă o distruge prezentul în acțiune.

Avînd o misiune („misia" de care vorbește în atîtea rînduri Bălcescu), nu numai un destin, omul poate interveni în momentele de răscruce, le poate chiar determina. Datoria împlinită pînă la jertfă îi restituie posibilitatea și necesitatea prezentului. „Împrejurări favoritoare din afară — scrie Bălcescu — nu lipsiră la dorința oamenilor, nici oamenii nu lipsiră împrejurărilor". Această armonie dintre om și evenimentul decisiv pe care acesta îl determină o glorifică el în prezentul său istoric.

Între trecutul pe care îl cercetează ca istoric și viitorul pe care îl scrutează ca vizionar, Bălcescu pune chezășie prezentul lui de om de acțiune, de revoluționar. Termenii parabolei sale istorice i-a apropiat cu prețul martiriului, al jertfei sale, încununate mai tîrziu. Tragedia luptei cu timpul a trăit-o din plin: „Insumi eu, cu o inimă sfîșiată, mă lupt cu o boală crudă și neîmblînzită, **caut a cîștiga timp asupră-i și a o întrece în iuțeală,** ca să pot lăsa fraților mei aceste pagini din viața părinților noștri..." (17 decembrie 1850). Aceste pagini trebuiau să fie un îndreptar în acțiune, să indice fraților săi nu numai un loc, ci și un timp de apărat. În această carte, în apropierea evenimentelor hotărîtoare, epitetele, cu farmecul lor luxos, rămîn în urmă asemeni bagajelor lui Sinan Pașa, în fuga lui spre Dunăre. Se celebrează splendoarea gravă **a verbului.**

Marcel MIHALAȘ

BASORELIEFURI PE MONUMENTUL EROILOR DE LA GRIVIȚA

Fotografii: Ion Miclea

MITOLOGIE EMINESCIANĂ

La Eminescu, Zamolxe este zeul total. Preotul său *(Strigoii)* cel cu reședință subpămînteană („Cățelul pămîntului" latră cu glas de zimbru ca un orologiu tectonic al preotului mișneag, în Olimpul subteran se petrece o simbioză biogeologică a sacerdotului: „În plete-i crește mușchiul și mușchi pe al lui **sîn**", „picioarele lui vechie cu piatra se-mpreună") controlează totuși și energiile solare și atmosferice („Pe soare să-l oprească el noaptea o recheamă", „Furtunelor dă zborul" etc.), analizează serii matematice infinite („El numără în gîndu-i"), prin creștetul său trece axa neclintită a unității timpului terestru. („Și peste capu-i zboară un alb și negru corb").

Descoperiri mai noi au stabilit că Zamolxis și Gebeleizis erau doi zei distincți, fiecare cu teritoriul său propriu: Zamolxis, străvechiul zeu Gebeleizis — zeul urano-solar. Ierarhia dintre ei a oscilat în favoarea primului, apoi a celui de-al doilea și în funcție de aceasta și reprezentarea mitologică a universului la daci, interpretarea dată ideii de nemurire a sufletului, ritualul de celebrare a misterelor autohtone, au suportat modificări. Sanctuarele rotunde, fără acoperiș de la Sarmisegetusa, „soarele" de andezit, precum și alte vestigii sacre cu caracter uranian par să indice victoria *Soarelui* asupra *Peșterii*, sau în orice caz predominanța lui în ultima perioadă, a constituirii statului dacic.

Zamolxe al lui Eminescu este un zeu-sinteză, el reprezintă fuziunea celor doi poli mitologici. „Zeii Daciei" (iată-l pe Eminescu presupunînd politeismul strămoșilor noștri) locuiesc un empireu geo-celest („Munte jumătate-n lume / jumătate-n infinit", „Memento Mori"), un paradis speologic și cosmic în același timp. Este hadesul-olimp, acest lăcaș eminescian închis în măruntaiele muntelui și dimensiunea lui mistică nu este nici întunericul, nici lumina, ci anularea lor: transparența. Totul plutește într-o lume fără umbră, într-un spațiu radiografic, oceanic, fluid. Totul este „radioasă voluptate" de un clar difuz cu culori spectrale, cu umbre de „o tainică roșeață", într-o „dulce și umbroasă viorie atmosferă", cu cupole de ceară „închegate din umbră verde și argint topit / transparînd prin diamantoasă fină de paianjen pînză" etc. Acesta este „raiul Daciei vechie" în poezia lui Eminescu. Spațiul în care principiul uranian și cel chtonian s-au intrepătruns, spațiul fluidificat, voluptuos și oniric. El este deopotrivă lăcaș al soarelui și al lunei. Acolo „aerul e de diamant", și plutește în unde grele de aromă, în apa cristalină a empireului mitic. Eminescu unește elementele universului într-un mariaj etern. Cosmosul, marea, regnurile se contopesc în jăratecul rece al eternității, „în lumea fără umbră" a absolutului. Toate simbolurile converg către transparent, sugestia fluidității și imponderabilității universale este covîrșitoare. Aurul, argintul, marmura, purpura, apele, ies din starea lor fizică obișnuită și printr-un pro-

Cezar BALTAG

(Continuare în pagina 6)

AFIRMAREA CONȘTIINȚEI

(*Urmare din pagina 5*)

ces de transubstanțializare, reintră într-o nouă ordine a materiei. O ordine în care formele înnobilate se spiritualizează păstrîndu-și însă totodată senzualitatea. Paradisul dacic eminescian este necreștin. El este imperiul unei voluptuoase hipnoze universale, în care însăși materia și însuși timpul au intrat în transă.

Așa cum notam la început, Zamolxe nu este la Eminescu zeu parțial; el nu împarte (cum o făcea Zamolxis al dacilor cu antonimul său întrucîtva mai abstract Gebeleizis) universul cu nimeni. Natura teistă nu se dezvăluie în aparițiile sale (în credința dacilor Zamolxis ieșea la fiecare patru ani de sub pămînt și participa personal la celebrarea sa) concrete; în *Gemenii* participă chiar la ospățul dat de Brigbel: „În capul mesei șade Zamolxe zeul getic", înfășurat într-un halo de ceață și flancat de soare și lună, zeități secundare (o zeiță a lunii, a pădurilor și a farmecelor era în mare cinste la geto-daci, numele ei era Bendis și s-au găsit și cîteva reprezentări figurate ale acestei corespondente a lui Artemis). În *Memento mori* unde găsim cea mai completă reprezentare eminesciană a Olimpului geto-dac, zeii locuiesc „poarta solară" din munte; soarele „copil de aur" al mării vine să se odihnească în acest lăcaș chtonian care cuprinde în infinitul său circumscris de coastele vîrfului și o „monastire" limpede a lunei blonde cea cu trupul acoperit „de-un gaz moale ce transpare". Aici conviețuiesc seara, dimineața și ziua eternă. În momentul declanșării războiului, întreg acest Olimp se pune în mișcare, Zamolxe însuși conducînd lupta împotriva zeilor invadatorilor. Cartierul său general este „uraganul cel bătrîn". Rătăcitor pe „drum de nouri", tras în carul la care sînt înhămați cai de fulger, el urnește din răsărit toată oastea luminoasă a zeilor „călări pe bouri". Această reprezentare grozavă și războinică a sa trimite cu gîndul la zeul amenințat cu săgețile de chiar închinătorii lui, sau la obiceiul de a i se trimite periodic solii însingerați, azvîrliți în sulițele ascuțite ale luptătorilor.

Eminescu face din Olimpul dacic un egal puternic al lumii lui Joe. La războiul pe care cele două corpuri de armate divine le poartă, Odin însuși, împăratul cu ochi albaștri al Walhalei, împreună cu tot cortegiul său de zei nordici, asistă impenetrabil și întunecat.

În fine, zeii Daciei sînt învinși. Olimpul roman se retrage odată cu soarele roșu în asfințitul din care a ieșit iar tragica oaste a lui Zamolxe coboară (lucru ciudat!) nu în străvechiul ei refugiu subpămîntean, ci în adîncurile mării devenită sarcofagul etern pulsatoriu al unui popor de zei înfrînți.

Strîns legată de natura zeului suprem al unei mitologii, este reprezentarea morții sau a nemuririi pe care el o acordă pămînteninor. Disputa dintre Zamolxis și Gebeleizis s-a extins, după cum atestă istoria, și asupra domniei peste cei stinși. Nemurirea promisă de Zamolxis era o nemurire concretă: ea cuprindea și trupul. Uraricul Gebeleizis nu acorda decît o eternitate imaterială, a spiritului eliberat de învelișul corporal. Așa se explică și trecerea distinctă de la ritul înhumării la cel al incinerației în cultul morților la daci. Eminescu concepe, evident din motive poetice, o nemurire mult mai apropiată de aceea pe care o reprezenta religia de tip chtonian. Moartea la el s-ar putea caracteriza ca o stare de autism, de rupere (numai parțială!) a contactului cu lumea exterioară. Ea este mai mult o hipnoză, o diminuare a sensibilității și o incetinire stranie a funcțiunilor vitale: corpul capătă o paloare fascinantă, gesturile o solemnitate dirijat tragică (cum e cavalcada somnambulă din *Strigoii*). O obnubilare numai, nu o imaterializare corporală, este așadar moarea la Eminescu (și așa era fără îndoială și în concepția dacilor fideli lui Zamolxis). Sau mai precis o alienație (nebunia lui Sarmis revenit printre vii ca să-și rostească teribilul blestem), o dezadaptare stranie a celui care, cu priviri amaurotice, ca și cum ar participa la un spectacol nevăzut, paralel aceluia pe care îl creează (în acest straniu efect al *paralelității* existenței celui stins trebuie văzută forța sugestivă a unor asemenea poeme eminesciene) și rostind adevăruri de neatins (ca în cazul aceluiași Sarmis care dezvăluie natura supremă a lui Zamolxe). Cu imaginea acestui Zamolxe ubicuu, principiul suprem al mitologiei pe care Eminescu a reînviat-o atît de genial, imagine fascinant construită de nebunul Sarmis, voi încheia rîndurile de față: „Arată cum din neguri cu umeri ca de munte / Zamolxe, zeul vecinic, ridică a sa frunte... / ...Cum sufletul lui trece vuind prin neagra ceață. / Cum din adînc ridică el universu-n brață, / Cum cerul sus se-ndoaie și stelele-și așterne, / O boltă răsărită de negure eterne, / Și de cît toată lumea de două ori mai mare / În propria lui umbră Zamolxe redispare".

LIRICA INDEPENDENȚEI: VASILE ALECSANDRI

Întorcîndu-se în țară în decembrie 1839, după perioada de studii din Franța, Vasile Alecsandri e tentat mai întîi să compună poezii în limba franceză, publicînd chiar trei dintre ele, în „Le glaneur moldo-valaque" (Spicuitorul moldo-român) al lui Gh. Asachi. Aceste încercări de versificație franceză aveau însă să fie și primele și ultimele. Încă din momentul alcătuirii și tipăririi stihurilor franceze, conștiința artistică și civică a poetului trece printr-un fundamental proces de transformare, de clarificare și consolidare, al cărui rezultat fericit, de majoră însemnătate pentru întreaga dezvoltare a liricii românești din secolul al XIX-lea, îl constituie ancorarea deplină și constantă a lui Vasile Alecsandri în realitățile autohtone, integrarea sa organică în viața și sufletul poporului român, contopirea sa cu marile deziderate sociale și naționale.

Cristalizarea adevăratei concepții artistice a lui Vasile Alecsandri, care-l determină să se dedice cu pasiune unei creații literare legate nemijlocit de realitățile pămîntului românesc, reprezintă o consecință firească a modului în care poetul s-a dovedit receptiv la marile aspirații ale epocii sale, epoca pregătirii și înfăptuirii revoluției de la 1848 și a Unirii Principatelor Române, sub stindardul idealurilor de dreptate socială și libertate națională, epoca în care se pun bazele României moderne, îndeosebi după războiul de neatîrnare din 1877, epoca în care strădaniile patriotice converg în primul rînd spre afirmarea individualității, demnității și suveranității naționale.

După cum bine se știe, momentul prim și cel mai important, deschizător de noi și largi perspective, corespunzător nobilelor năzuințe ale vremii, l-a înscris programul „Daciei literare" din 1 40 al lui Mihail Kogălniceanu. Prin „duhul național", pe care-l considera o condiție sine qua non a literaturii române, Mihail Kogălniceanu înțelegea tocmai oglindirea specificului național, crearea unei literaturi originale care să fie expresia directă a individualității naționale, a conștiinței de sine a poporului român, a însemnelor caracteristice ale neamului nostru. Programul „Daciei literare" a dat literaturii române un impuls hotărîtor, orientînd-o spre popor, spre realitățile noastre specifice, făcînd-o să contribuie activ și eficace la trezirea, afirmarea și consolidarea conștiinței naționale.

Orientarea spre viața poporului și spre creația folclorică a fost salutară pentru Vasile Alecsandri și pentru literatura română în direcția afirmării conștiinței naționale. Momentul cel mai important și cu cel mai mare răsunet în epocă l-a înscris volumul de „Doine și lăcrămioare", apărut în 1853. Consecință rodnică a osmozei dintre poet și viața poporului, în urma descoperirii și admirării folclorului, volumul a oferit o strălucitoare pildă de creație poetică ce exprima fidel, veridic, și emoționant trăsături caracteristice poporului român, elemente ale individualității naționale, aspirațiile de dreptate: „Hai, copii, cu voinicie / să scăpăm biata moșie / De păgîni și de robie" („Doina"). Zugrăvind cu precădere viața țărănimii, înfățișînd țăranul în variatele lui manifestări, ca reprezentant și depozitar al însemnelor caracteristice ființei noastre naționale, poeziile din „Doine și lăcrămioare" au fost primite cu ostilitate de boierimea cosmopolită. Însuși Vasile Alecsandri, în scrisoarea către Ubicini, consemnează: „În saloanele lumii mari li se ziceau poezii de colibă". Adevărata și, în fond, cea mai de seamă prețuire a acestor poezii care deschideau un drum nou în lirica noastră, a venit însă din partea spiritelor lucide, luminate de flacăra patriotismului. Elena Negri îi scria lui V. Alecsandri: „Continuă cum ai început; cel mai frumos titlu de glorie la care trebuie să aspire un poet este acela de poet național și popular". C. A. Rosetti, într-un articol publicat în „Steaua Dunării" din februarie—mai 1856, întreprinde o amplă analiză a acestor poezii „d-amoriu, d-independență și de naționalitate", arătînd că V. Alecsandri a știut „cunoaște și exprima adevăratele simțăminte ale românilor", a înțeles că „izvorul cel mare al poeziei este în fundul inimii poporului", că a știut „cuprinde sufletul României". Iar Dimitrie Bolintineanu, în articolul „Poezia română în diverse epoce", apărut în „Albina Pindului" din 17 octombrie 1863, scria lapidar, referitor la însemnătatea volumului lui Alecsandri: „De atunci poezia se române".

Ca poet, Alecsandri a dat expresie artistică superioară unei bogate și variate game de idei și sentimente, dar întotdeauna a avut drept nobilă și fundamentală preocupare afirmarea idealurilor democratice și progresiste ale vremii sale, și întîi de toate a idealurilor convergente către înfăptuirea mărețului țel, transmis din străbuni, al înfăptuirii unității și libertății naționale, al sădirii în inima și conștiința fiecărui român a sentimentului de demnitate națională, a dorinței înflăcărate de a vedea patria așezată la loc de cinste pe plan european și universal, de a demonstra lumii întregi că națiunea română este purtătoare a unor alese trăsături morale și spirituale, demne de respect și de elogiu. Edificatoare, în acest sens, sînt multe din poeziile incluse în ciclurile „Suvenire" și „Mărgăritărele", scrise între anii 1843—1863, admirabilul ciclu de „Legende", precum și versurile inspirate de eroismul ostașilor români din timpul războiului de neatîrnare, din 1877, grupate apoi în volumul „Ostașii noștri" Să reamintim, din ciclul „Mărgăritărele", poezia „Deșteptarea României", scrisă la 1848: „Pînă cînd să creadă lumea, o! copii de Românie! / C-orice dor de libertate a pierit, s-a stins din voi? / Pînă cînd să ne tot calce cruda, oarba tiranie / Și la caru-i de trufie / Să ne-njuge ca pe noi? // Fericit acel ce calcă tirania sub picioare! / Care vede-n a lui țară libertatea renviind, / Fericit, măret acela care sub un falnic soare / Pentru Patria sa moare, / Nemurire moștenind". Lîngă aceasta putem adăuga poezia „Anul 1855": „Pe aceste mîndre tărîmuri sentinelă-naintată / Neamul nostru, fără sprijin, în veghere necurmată / Stă pe loc la postul său. // Fă ca anul care vine să aducă-un mîndru soare. / Să deschidă-o cale nouă de mari fapte roditoare / Pentru neamul românesc. / Căci el arc din vechime o menire strălucită! / El a fost și vrea să fie sentinelă neclintită / Pe pămîntul strămoșesc". Legendele „Dumbrava Roșie", „Dan, căpitan de plai", „Dragoș", „Visul lui Petru Rareș", „Odă statuei lui Mihai Viteazul" și altele, reînviind gloria străbună, faptele de vitejie, virtuțile și năzuințele sfinte ale strămoșilor, ale bravilor noștri voievozi, adresau contemporanilor lui Vasile Alecsandri un vibrant mesaj patriotic, pentru a-i determina să fie mîndri de luptele, jertfele și aspirațiile înaintașilor, pe care aveau datoria să le continuie, pentru a dinamiza sentimentul demnității naționale, al vechimii și trăinicici poporului român pe aceste meleaguri, al dorinței de libertate și suveranitate națională. Cu și mai multă pregnanță apar aceste nobile strădanii ale lui Vasile Alecsandri în poeziile care zugrăvesc hotărîtoarele momente din războiul de independență din 1877. „Balcanul și Carpații", „Peneș Curcanul", „Sergentul", „Hora de la Plevna", „Odă ostașilor români", etc. În aceasta din urmă, poetul exclama: „O copii! de voi sînt mîndru, simt acea mîndrie mare / Care crește cu mărirea unui neam în deșteptare. / Mi-am văzut visul cu ochii, de-acum pot să mor fericel? / Astăzi lumea ne cunoaște: *Român* zice, *Viteaz*, zice".

Teodor VIRGOLICI

UN GLAS AL VIEȚII POPORULUI: GEORGE COȘBUC

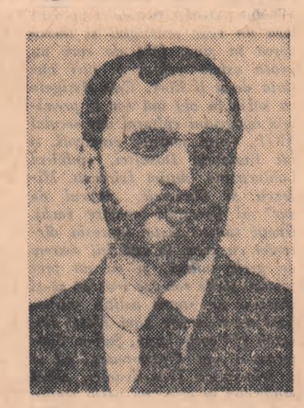

Scrînd în 1894 despre Coșbuc și evocînd calea triumfală pe care i-o deschisese marele public după ce Nunta Zamfirei *apăruse în „Convorbiri literare", N. Iorga însemnează următoarea semnificativă amintire: „Îmi aduc aminte încă de cei care se abordau cu invariabilul: «Ai citit* Nunta Zamfirei*?» Fără explicații; mai erau de nevole?!". S-a spus de multe ori că explicația acestui succes brusc și unanim stătea în faptul că — după marile unduiri muzicale de melancolie ale poeziei lui Eminescu — robustul poet năsăudean venea la timp ca să înlăture corul epigonilor genialului poet, care credeau că pot forța porțile templului literaturii mimînd tristețile profunde ale autorului* Luceafărului, *izvorîte din însăși suferința lui. Coșbuc a adus într-adevăr în poezia noastră, din nou, calda lumină solară după fosnetul razelor de lună din poezia lui Eminescu. Cred că nu numai în aceasta stătea cheia care i-a deschis autorului* Nunții Zamfirei *drumul recunoașterii încîntate. Publicul nostru larg identifica în el nu numai un nou poet, ci și o altă funcțiune a poeziei, ca glas al conștiinței de sine al unui întreg popor. Oricare mare scriitor — dintre aceia pe care în mod obișnuit îi numim „poeți naționali" — este, prin înseși dimensiunile lui, prin însăși suprafața pe care o acoperă opera lui, o expresie firească, inevitabilă, a acestei conștiințe. Căci dacă ar fi altfel, el nu ar mai fi „mare", nu ar mai cuceri adeziunea maselor, ar rămîne un glas singuratec, plîngîndu-și mărunțele dureri personale, sau exultîndu-și micile victorii în viață. Dar în îndeplinirea funcțiunii majore a poeziei ca „glas al popoarelor" — cum o definise Herder în celebrul titlu al antologiei sale de poezie populară, alcătuită de el din cîte a cunoscut din folclorul bătrînei Europe — Coșbuc descoperise o nouă cale a apropierii de sufletul neamului său. Pînă la el, poeții noștri — începînd cu Alecsandri — băluseră calea cea mai obișnuită: aceea a inspirației din folclor. Creașeră artă pornind tot de la artă, păstrînd mereu atitudinea contemplativă, plină de admirație pentru sclipirile geniului anonim al maselor, fulgerate în operele lor de artă. Eminescu însuși — care s-a identificat atît de profund cu durerile și aspirațiile poporului său — venea spre el din lumea lui specifică, structurată artistic în armonie cu filozofia lui umbrită de sentimentul tragic al existenței, cu ideologia lui politică concretizată în imaginea unei țărănii patriarhale, ridicîndu-se la sublimul înțelepciunii de moșneag dîrz al lui Mircea în preziua bătăliei de la Rovine, cu universul său poetic pătruns pînă și în peisajele și basmele copilăriei de vraja melodioasă a cornului de vînătoare din viziunea medievală a romantismului.*

Coșbuc a apărut cu totul nou — fără a fi tributar nici unei mode străine de ultimă oră — glasul lui răsunînd în același timp atît de aproape de bătaia inimii tuturor care vorbeau aceeași limbă ca a lui. În ceea ce privește viziunea politică și socială a trecutului nostru, Coșbuc descindea direct din Eminescu, crezînd ca și el că formele de viață ale lumii țărănești ar fi constituit nu numai cheagul și chezășia vieții noastre statale, dar și forma specifică de manifestare a geniului propriu al poporului nostru. Dar Coșbuc nu a simțit necesitatea de a face legătura dintre aceste forme de viață și lumea lui poetică prin apelul la arta populară, ca sursă de inspirație și ca modalitate de identificare cu gîndirea și simțirea neamului său. Coșbuc pornea direct din înseși aceste forme de viață. Nunta Zamfirei, Moartea lui Fulger, Vara, *atîtea dintre idilele lui care corespund atît de puțin luminozității dulcege a speciei, ca și poeziile lui de durere și revoltă:* Noi vrem pămînt, Ex ossibus ultor, *însemnează tot atîtea transfigurări artistice ale vieții înseși a poporului, echivalente cu folclorul, iar nu subsumate lui. Coșbuc se simțea ca poet făcînd parte nemijlocit din popor, iar opera lui de scriitor nu-și afla în conștiința lui o altă justificare mai înaltă decît aceea de a se întoarce direct în popor, constituind una dintre formele cele mai accesibile de manifestare a însăși conștiinței naționale a acestuia. Pe cînd se afla sub tipar volumul său de* Balade *și idile, Coșbuc îi scria fratelui său Aurel, care își făcea stagiul militar într-o cazarmă chesaro-crăiască: „Zilele acestea o să-mi apară un volum de poezii. O să ți le trimet și ție — vreo două volume — și să le citești cu ortacii tăi din cazarmă. O să ți insemn pe volum poeziile care s-ar putea recita — poți recomanda atunci de acolo pentru declamatori".*

Astfel se explică simplitatea poeziei lui, — care dă de atîtea ori o falsă impresie de facilitate, în contrast cu profunda lui cultură clasică și modernă. Astfel se explică mai ales faptul că opera lui cuprinde aproape toate dimensiunile conștiinței de sine a poporului nostru. Coșbuc e glasul acestei conștiințe, pornit din bătaia de inimă a vieții lui. Coșbuc poate să scrie liniștit în Cîntecul redutei, *una dintre poeziile în care evoca războiul pentru independență: „Acest cîntec îl făcui / Eu, căprarul Păvăloaie, / Stînd de strajă noaptea-n ploaie..." fără să dea impresia că mimează tonul creației populare. Coșbuc poate să exprime firesc — în poezia* Muntele Rătezat, *unde reanimă mitul „uriașilor" care ar fi stăpînit pămîntul înaintea oamenilor — convingerea că neamul nostru se află pe acest pămînt încă din străvechimea legendei: „Noi le știm, românii, toate, / că trăiam și-atunci pe aici"... El poate să se identifice — în* Voichița lui Ștefan *— cu sufletul marelui voevod moldovean. El a putut să dea glas firesc revoltei țăranilor flămînzi și goi pe glia lor, în* Noi vrem pămînt. *El a putut să stea de vorbă cu* Doina *în numele întregului popor obidit și tot el a fost cel îndreptățit, în* Graiul neamului, *să îndemne simplu la păstrarea lui nealterată, iar în poezia* Dintr-o poveste *să-i blesteme pe cei ademeniți de „port străin și cărți străine", ca simple fenomene de modă. Cu aceeași simplitate profund omenească s-a așezat să scrie „pe înțelesul tuturora" istoria „Războiului nostru pentru neatîrnare", ca și cum ar fi povestit-o alor săi „căprarul Păvăloaie".*

Conștiința națională în opera lui Coșbuc nu este astfel numai manifestarea unui crez artistic, ci însăși expresia vieții de toate zilele și dintotdeauna a poporului nostru.

Ovidiu PAPADIMA

TITU MAIORESCU ȘI INDEPENDENȚA NAȚIONALĂ

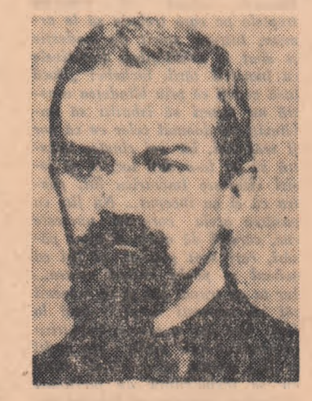

Independența națională a constituit și pentru Titu Maiorescu problema fundamentală a edificării statului român modern. Redactor al ziarului Timpul *de la 28 ianuarie pînă la 5 iulie 1877, el se fixase în această vreme pe o poziție de apărare a Constituției împotriva radicalismului liberal, dar și împotriva oricărei reacțiuni.*

„Dacă ar cuteza cineva să ridice steagul reacțiunii — scria el într-un editorial — asigurăm pe toți că nu noi am rămînea cei din urmă pentru a combate tendințele reacționare și ideile despotice, de la care nu putem aștepta nici un bine."

Atitudinea sa față de războiul de neatîrnare și-a exprimat-o limpede în introducerea la volumul II din Discursuri parlamentare, *publicată mai întîi în* Convorbiri literare *în 1897 și introdusă apoi în lucrarea postumă* Istoria contemporană a României *(1925), fugitiv în* Însemnări zilnice, *I (1937).*

Atît liberalii, instalați la putere în urma coaliției de la Mazar Pașa în aprilie 1876, cît și conservatorii erau la început pentru păstrarea neutralității în războiul rusoturc care se pregătea. Cei mai convinși neutraliști erau printre liberali Ion Ghica și Dimitrie A. Sturdza, iar printre conservatori Lascăr Catargi și P. Carp. Maiorescu face în Istoria contemporană a României *o expunere remarcabilă prin obiectivitate a faptelor care au urmat, începînd cu hotărîrea Adunării legiuitoare de la 9 mai 1877: „Camera ia act, că războiul între România și Turcia, că ruperea legăturilor noastre cu Poarta și independența absolută a României au primit consacrarea lor oficială".*

Această hotărîre trebuia să fie susținută printr-o acțiune fermă, nu de simplu ajutor sau cooperare cu trupele ruse, ci de efectivă inițiativă proprie, în care rolul nostru să apară precis. Chipul în care participarea noastră la război a fost condiționată este relatat de Maiorescu într-o prea interesantă pagină a Istoriei *sale ca de un martor ocular. Ne aflăm după al doilea atac eșuat al Plevnei, cînd marele duce Nicolae ceruse domnitorului român de „faire fusion, démonstrations et, si possible, passage du Danube que lui désires faire".*

Lupta României pentru cîștigarea independenței naționale este puternic subliniată de Titu Maiorescu pe plan militar și politic cu aceeași imparțialitate. Trupele române sub comanda domnitorului și a generalului Cernat trec Dunărea la 20 august pe la Silistioara. La 30 august, după un bombardament de artilerie de patru zile asupra Plevnei, începe asaltul redutelor Grivița I și II. Reduta Grivița I este cucerită după patru atacuri în care își găsesc moartea 2 600 soldați și 59 ofițeri români, în frunte cu maiorul Șonțu și căpitanul Valter Mărăcineanu. Alte două asalturi ale redutei Grivița II, la 6 septembrie și 7 octombrie, sînt respinse cu pierderea a 1 583 de soldați și 42 de ofițeri. Între timp armatele aliate reușind să blocheze în întregime Plevna, românilor le revine atacul centrului fortificat de pe Dunăre, Rahova, cucerit după trei zile de lupte, la 9 noiembrie, cu jertfa a 200 de soldați și 3 ofițeri. Generalului rus Meyendorf elogiază vitejia ofițerilor români Crețeanu, Mateescu, Merișescu, Hepites și Lambrino „la care activitatea, agerimea și bravura sînt trecute în obicei", iar marele duce Nicolae scrie că a fost „totdeauna fericit" să recunoască „bravura și solidele calități militare" ale armatei noastre, convenind că „succesul de la Rahova aparține în totul armatelor române". În sfîrșit, la 28 noiembrie, după încercarea neizbutită de a sparge încercuirea din jurul Plevnei, Osman Pașa, comandantul suprem al trupelor turcești, surprins în apropiere de Bukov pe rîul Vid (i se împușcase calul și fusese rănit sărind de pe el), ridică steagul alb și se predă colonelului român Cerchez. Mișcat, acesta nu primește, neavînd împuternicire, sabia învinsului, care trece în mîinile generalului rus Ganetzki. Domnitorul sosește în aceeași zi la fața locului și cunoaște pe prizonierul însoțit de Tevfic pașa „iscusitul inginer-constructor al întăriturilor din jurul Plevnei". A doua zi armatele române și ruseți își fac intrarea triumfală în orașul cucerit.

Urmează în expunerea lui Maiorescu împresurarea Vidinului, asaltul român al redutelor de la Smîrdan și Hinova, încheierea armistițiului, încetarea focului la 19 ianuarie 1878 și pătrunderea trupelor române la 12 și 13 februarie în Vidin și Belgragic.

România dovedise cu prisosință că merită a dobîndi nu numai de fapt dar și de drept independența națională, recunoscută de turci încă de la 19 februarie 1878 prin tratatul de la San Ștefano, iar de celelalte puteri europene după Congresul de la Berlin din iunie—iulie 1878. Dacă nici tratatul de la San Ștefano nici Congresul de la Berlin n-au satisfăcut toate aspirațiile și revendicările românilor, lucrul se datorește după Maiorescu slăbiciunilor guvernului liberal. Ioan C. Brătianu „nu era om de condei" deci n-a lăsat memorii asupra politicii sale, spre a se cunoaște rolu' pe care l-a jucat începînd cu tratativele de la Livadia. „Era fără îndoială om politic Ioan Brătianu — convine Maiorescu — dar istoric era numai Kogălniceanu, iar C. A. Rosetti era agitator de idei revoluționare; lor le lipsea pe atunci orice atingere cu guvernele europene conduse de conservatori." Ori, prin „nefericita" acuzare a conservatorilor căzuți de la putere în 1876 (printre care a lui Maiorescu însuși), orice conlucrare a forțelor politice, în momentul cînd ar fi fost mai necesară, era exclusă. Faptul explică totodată abținerea lui Maiorescu de la orice activitate politică pînă la alegerea sa ca deputat la colegiul I de Cameră la Iași în 24 ianuarie 1878 și mai departe pînă după Congresul de la Berlin.

În vara lui 1877 locuia singur în str. Sfînta Vineri nr. 19, Citea Middlemarch, a Study of Provincial Life *și* The Mill on the Floss *de George Eliot,* The Vicar of Wakefield *de Olivier Goldsmith,* Französische Geschichte de Hillebrand, Bulgarien de Kanitz, L'ancien régime et la revolution de Tocqueville *și* Les origines de la France contemporaine de Taine *(„Cît de cu totul altfel Taine! Un om al stilului, în care propoziții și imagini se contopesc unele într-altele într-o caldă emoțiune. Tocqueville are o rece fasonare cu ciocanul a metalului, Hillebrand numai o harnică strîngere din arhive, fără stil și fără formă...") Era foarte strîmtorat material, plictisit de chemările gardei naționale. Din septembrie începe să cîștige cu procesele prin provincie (Dorohoi, Galați) și Capitală, din octombrie „viață de familie liniștită" (pentru scurtă vreme) cu soția și fiica întoarse din Germania, în noiembrie o intoxicație cu smochine, în decembrie indiferent la trecerea țarului cu „iluminație și ilitire de steaguri" pentru Plevna prin București, în ianuarie un vis ciudat și gînduri de sinucidere din cauza neînțelegerilor cu Clara, diverse procese pînă în vară, cînd Clara și Livia plecînd la Geneva rămîne iar singur, ocupat mereu cu avocatura, abia avînd timp să citească o carte, precum Corespondența între Goethe și Marianne v. Willemer de Th. Creizenach. Semnificativă este însemnarea din 1 iulie 1878: „...În politică, ieri, alaltăieri și răsalaltăieri ședințe de noapte la Cameră, spre a vedea dacă avem să primim sau nu articolele hotărîri ale Congresului de la Berlin. Eu nu mă duc de loc la ele, atît de mult mă scîrbește această comedie. Ca și cînd am putea face altceva decît să le primim! Toată aceasta e numai agonia partidului roșu (liberal) în România". Dar în septembrie 1897 Maiorescu adaugă: „N. B. Rău prevăzut! Brătianu s-a menținut încă aproape 10 ani".*

Al. PIRU

„ISTORIA LUI ȘTEFAN CEL MARE"

La mai bine de 60 de ani de la apariție, deschidem cartea despre Ștefan cel Mare a lui N. Iorga, cu aceeași emoție cu care bănuim că o vor fi străbătut cititorii întîiei ediții. Nici publicațiile de documente, ulterioare, nici admirabila istorisire sadoveniană din 1934 a vieții lui Ștefan, îndatorată de altminteri acesteia, n-au împins-o în umbră.

Prin ce ne solicită **Istoria lui Ștefan cel Mare** astăzi? De n-ar fi decît prestigiul semnăturii, căreia timpul îi sporește conținuu puterea de seducție, și tot am avea motiv să jubilăm: reeditatea unui autor de întîia mărime e un act de cultură, chiar dacă o anume carte a lui, repusă în circulație, reprezintă doar un document de istorie culturală. În cazul de față e vorba, însă, de mult mai mult. **Istoria lui Ștefan cel Mare** a rămas o valoare activă, o carte vie, din care cunoaștem pe Domnul Moldovei — acest „zmeu și arhanghel" cum îl numește Blaga, care a înscris în veacurile vechi cel mai măreț capitol din istoria luptei noastre pentru independență și suveranitate națională — mai bine decît din studii exemplare sub raportul rigorii științifice, dar lipsite de suflu. Nu toți istoricii posedă darul, căci e unul, de a scrie istorie, ba există, am impresia (în tot cazul, a existat) chiar o preocupare programatică de a izgoni pe Clio din propriul ei teritoriu. Dovadă acele manuale și tratate care ne instruiesc pînă la satietate de starea diferitelor categorii sociale de-a lungul secolelor, de progresul diverselor industrii, ce trebuiesc, nu-i vorbă, știute, dar expediază în cîte un paragraf laconic istoria propriu zisă, evenimentele, și despre domnitori aflăm din ele adesea mai puțin decît din dicționarul enciclopedic. Istoria fără istorisire nu mai e istorie, este, vorba lui Hasdeu, o „liră fără sunet". Istoricul care nu narează se neagă pe sine ca istoric, se preschimbă în economist, în sociolog. Profesia de istoric pretinde un minimum de talent literar și nu e, desigur, o pură coincidență că istoricul nostru cel mai mare a fost dublat de un scriitor.

Scrisul, ca și întreaga sa deconcertant de multilaterală activitate, a fost pentru Nicolae Iorga un mod al dăruirii, al unei permanente combustii. O văpaie traversează colosala sa operă și la lumina ei răsar din întunecimea veacurilor „oameni cari au fost", cu armele și așezările lor, pulberea documentară se animă, închegînd scene, chipuri.

Tehnica sa e aceeași, în esență (s-a mai spus), cu a cronicarilor: a cronicarilor noștri și a celor de mai de mult, cărora le datorăm Cartea Judecătorilor și Cartea regilor. Istoricul participă la evenimente cu înfrigurare, judecă, aprobă, osîndește, iubește și detestă, disprețuiește și admiră, parcurge, povestind un întreg registru de stări sufletești. Turul de orizont asupra „Țării românilor", de la începutul cărții, sau evocarea „pașnicului unghi de țară" prin care curge „apa zglobie a Putnei" și „unde gîndul rugăciunii se desface din înălțarea către cer a muntelui" confirmă, împreună cu alte notații de acest fel, dragostea de peisaj a istoricului și darul de a-l evoca, atît de larg valorificate în numeroase însemnări de călătorie. O foarte originală expresie, de o concizie și o pregnanță aforistică, capătă în scrisul lui Iorga mîhnirea, scîrba, ca și umorul, ironia, sarcasmul.

Întocmind, bunăoară, lista urmașilor lui Ștefan cel Mare, care „risipiră una cîte una scumpele pietre din coroana pe care-o adunase vitejia vitează și înțeleaptă a părintelui, bunicului și străbunicului lor", istoricul menționează printre mulți alții pe sfiosul Bogdan, cel cu „sufletul de copilă", pentru care scaunul domnesc al părintelui se dovedește „prea larg", cum și trei de Ștefani netrebnici, care își găsesc moartea potrivită purtării lor detestabile. După „Ștefan otrăvitul" (Ștefan cel Tînăr) vine „Ștefan înjunghiatul" (Ștefan Lăcustă), iar după acesta „un stricat, care-și făcea rîs de

Dumitru MICU

(Continuare în pag. 7)

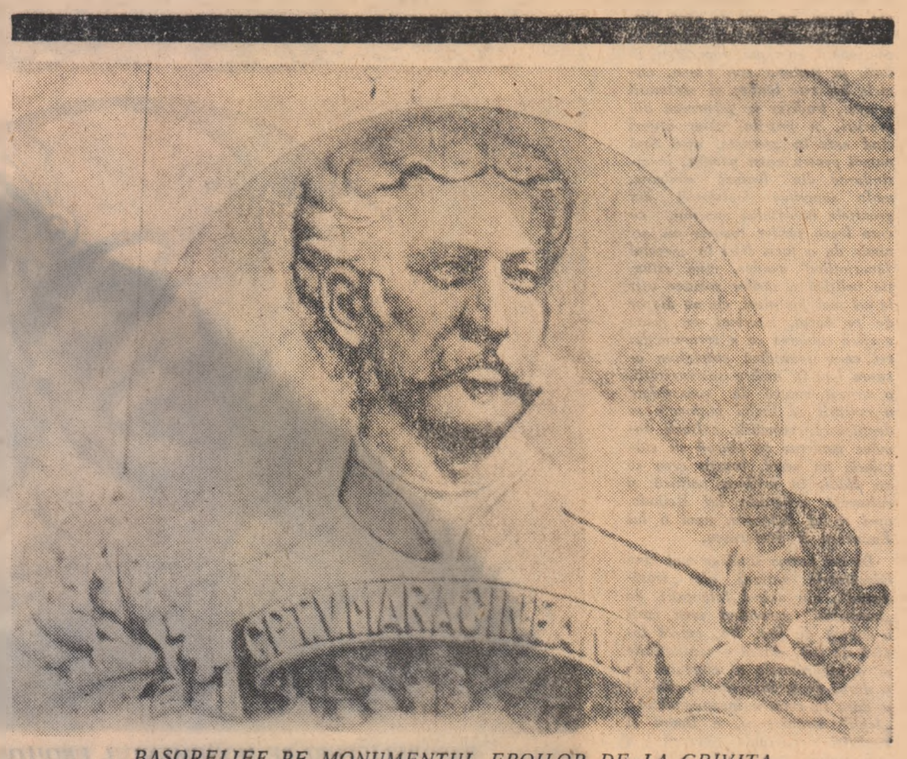

BASORELIEF PE MONUMENTUL EROILOR DE LA GRIVIȚA

Fotografie: Ion Miclea

NAȚIONALE ÎN LITERATURA ROMÂNĂ

casele boierilor săi"; acesta e „Ștefan strivitul": moare într-un cort, pe care adversarii îl prăbușesc peste el. „Și de departe lumina asupra acestor priveliști de ticăloșie și nelegiuire, cu raze ca niște lacrimi, chipul de sfînt al lui Ștefan cel Mare".

Umorul crud, ironia corosivă, lamentația se convertesc la un moment dat în blestem: atunci cînd istoricul ,povestind bătălia de la Codrul Cosminului, dorește tuturor invadatorilor pămîntului românesc soarta oștii lui Ion Albert: „...o astfel de ieșire ticăloasă să o aibă în vecii vecilor toți oamenii nedrepți și lacomi care vor călca pămîntul muncit al țării noastre ca să ni stingă neamul! Adîncurile codrilor și rîpelor să nu ajungă pentru a li cuprinde trupurile sfărîmate și buruienile pustiului să se ridice pe mormintele lor!".

Clocotind de știință și de talent, deopotrivă, aparține Istoria lui Ștefan cel Mare cum s-a spus, literaturii în aceeași măsură ca și istoriei? Nefiind împietrite, marginile literaturii se pot lărgi pînă la cuprinderea în domeniul pe care-l definesc a unor manifestări din cele mai variate ale spiritului, asimilate acestui domeniu, după cum literatura poate, la rîndul ei, secunda activități străine de natura sa; însă dacă e să operăm delimitări precise între ceea ce considerăm literatură într-o accepție riguros estetică și operele care o conțin difuz, prin incident, nu vom așeza cartea asupra căreia ne întreținem în prima categorie. Diferența între creația literară și studiul istoric nu e doar de stil, de mijloace, ea afectează chiar structurile interioare ale celor două tipuri de scrieri. Țința artistului nu e obținerea adevărului istoric, ci descoperirea unor adevăruri mai adînci, a unor permanențe ale naturii umane, în care adevărul istoric poate fi, se-ntelege, implicit, dar care, spre a se releva, spre a se constitui în viziuni semnificative, irepetabile, pretind o anume deformare, adeseori sacrificarea detaliilor, restructurarea realului, intervenția imaginației creatoare, invenția. Evident, gradul de invenție variază. N. Iorga nu inventează în Istoria lui Ștefan cel Mare nimic, el nu face decît (ceea ce nu e, firește, puțin lucru) să insufle viață documentelor. În **Viața lui Ștefan cel Mare,** nemaivorbind de **Frații Jderi,** Mihail Sadoveanu nu numai că își permite libertăți de neconceput într-o biografie științifică, inventînd situații, imaginînd dialoguri și mișcări sufletești, dînd episoade de legendă drept fapte istorice, dar creează pe Ștefan Vodă însuși. Esențialul în artă e viziunea, intuiția universalelor și într-o operă de evocare istorică eroul nu e atît o personalitate anumită cît un tip uman, o idee. Ștefan, în cartea lui Sadoveanu este conducătorul providențial, mîntuitorul, un nou Sfînt Gheorghe, omorîtor al balaurului. Sugestia i-a putut veni scriitorului dintr-o imagine de pe un steag al lui Vodă Ștefan înfățișînd un voevod tînăr care șade pe un tron, strivind dedesubt o reptilă pluricefală. Faptele domnului, toate, se integrează în **Viața lui Ștefan cel Mare,** viziunii unui destin extraordinar. Cu mult înainte de încoronare, Ștefan se simte „unsul", alesul, oșteanul lui Hristos chemat să sfărîme puterea Antihristului și în tot ce săvîrșește pe urmă, ca domn, iradiază sentimentul acestei predestinări.

Sinteza lui Iorga e altceva. Scrisă în 1904, cu prilejul sărbătoririi împătritului centenar al morții domnului Moldovei, la sugestia lui Spiru Haret, cartea își propunea scopuri în primul rînd didactice, în sens larg. Didactică este într-un fel, dacă nu toată, în orice caz o întinsă parte a operei marelui istoric, izvorîtă din intenția de-a instrui, de-a educa, de a insufla cititorului iubirea fierbinte de țară. Creația nu lipsește (numai gazetarii semidocți văd o incompatibilitate principală între scrisul artistic și lucrarea didactică), dar e subordonată țelului educativ.

Ca și **Istoria lui Mihai Viteazul,** publicată mai înainte (și a cărei reeditare n-ar trebui să întîrzie) ca și atîtea alte cărți ale incomparabilului N. Iorga, **Istoria lui Ștefan cel Mare** e un „poem pedagogic".

Ideea unității naționale e cheia de boltă a liricii lui Octavian Goga. Poetul descinde, de altfel, ca atitudine, din pașoptiști, simțindu-se tribun și profet ca și aceștia, militant împotriva tiraniei, pedagog al națiunii și înaintemergător, fructificînd însă și experiența unică a lui Eminescu și apoi a lui Coșbuc, ei înșiși, ca și Macedonski sau Ilasdeu, stegari ai luptei pentru libertate. Verbul său are ceva din incandescența cuvîntului lui Bălcescu și din suflul mesianic al Cîntării României, din ardoarea patriotică a poeziei lui Alecsandri și a Răsunetului lui Andrei Mureșanu, din patosul Doinei eminesciene și al celei cosbuciene, cumulînd, într-o sinteză de puternică originalitate, însușiri ale liricii mobilizatoare, vaticinare, menită a răspunde răscolitor marilor comandamente ale epocii și ale istoriei. Rar poet modern care să fi transmis cu atîta forță, pasiune și perseverență, sentimente majore ale colectivității naționale aflate într-un punct de răspîntie a destinelor ei, și să împletească atît de fericit, ca expresie, durerea, revolta, protestul, speranța, orientîndule în direcția valorificării nepreîncepute a idealurilor neamului său. Goga e, de altminteri, tipul de bard dăruit aproape în exclusivitate unui program estetic militant, conștient că rolul lui e de apostol al credinței și nădejdii, de tribun, crainic al unor lumi mai bune și mai drepte, de exponent autorizat al simțămintelor poporului, de participant activ la eforturile conjugate ale mulțimilor însetate de lumină. Așa se vedea și pe sine însuși cînd în Fragmente autobiografice, vorbind despre rosturile artei, creiona fizionomia scriitorului luptător, deschizător de drumuri, pedagog al neamului său, semănător de revolte și biruințe: „m-am născut cu pumnii strînși, sufletul meu s-a organizat din primul moment pentru protestare, pentru revoltă, cel mai puternic sentiment care m-a călăuzit în viață și din care a derivat și forma mea literară". Ivit în anii de efervescență a mișcării pentru refacerea unității străbune, el se afirmă ca interpret al pătimirii și visului celor subjugați de pajura cu două capete a imperiului habsburgic, ca ecou al doleanțelor întregii națiuni române. Partea cea mai rezistentă a operei lui Octavian Goga nu e decît o tulburătoare pledoarie pentru dreptate, o patetică mărturisire în care poetul, sol al unei nevăzute oști de înaintași, al plugarilor clăcași, „mucenici ai pîinii", purtînd „eternitatea pe-al lor umăr" și al plaiurilor transilvănene scăldate în lacrimi, cere împlinirea idealurilor seculare și vestește oracular clipa dezrobirii naționale și sociale. Mureșul, Oltul, Crișurile devin simboluri alegorice ale unei patrii sfîrtecate, clăcașii sînt mărturie nu numai a ideii de înrobire socială, ci și a celeia de înrobire națională; bisericuța din Albac, transportată în Argeș, adică în țara liberă, e un semn al vremii, o sugestie; stejarul din vîrf de deal, înconjurat de „a lupilor flămîndă serenadă", stă neclintit și neînvins, „înfășurat în vechea lui mîndrie", visînd primăvara; românii transilvăneni visează, „în pacea nopții-nfiorate", să vadă la față pe dorobanțul eliberator. Exemplele s-ar putea, neîndoielnic, înmulți, căci întreaga lirică a lui Octavian Goga e încărcată de simboluri crescute din același vis secular al reîntregirii. Nu e de mirare, deci, că, în anii neutralității, poetul a condamnat, ca și Delavrancea, Iorga și alții, atitudinea de espectativă a unora dintre factorii politici răspunzători de soarta națiunii. Cîntece fără țară, ca și mai înainte Din umbra zidurilor, exprimă dramatic îngrijorarea, dar și speranța, protestul amar, dar și strigătul chemător ce sălășluiau în inima frămîntată a unuia dintre cei mai reprezentativi oameni ai epocii. Prin natura ei, o atare poezie, de factură tipic romantică, legată multidimensional de idealurile umaniste, e patriotică și exemplară în înțelesul cel mai nobil al cuvîntului. E explicabil, de aceea, ecoul pe care l-a avut nu numai atunci, ci și mai tîrziu, trezind adînci vibrații emoționale în sufletul cititorilor și ascultătorilor. Izvorînd din adevăr, comunicînd adevăruri, așezînd sentimentul pe orbita omenescului, a găsit și continuă să găsească drum deschis spre masele cele mai largi. Căci Octavian Goga a fost, asemenea lui George Coșbuc, suflet în sufletul neamului său, interpretîndu-i și bucuria, și amarul, în cîntece de jale, de revoltă și speranță.

Aurel MARTIN

POEZIA UNOR IDEALURI SECULARE

LUCIAN BLAGA ȘI FENOMENUL ORIGINAR

Solicitați de opera posterioară și majoră a lui Blaga, mulți au uitat de scrierile sale filosofice din tinerețe, **Daimonion** și **Fenomenul originar,** care reprezintă totuși o cheie a „spațiului" blagian de idei. Faptul se mai leagă și de altceva. O atentă privire retrospectivă arată cît de puțin loc ocupă Goethe în tot veacul al XIX-lea românesc. Acaparat, în orientările sale, de romantismul literar sau filosofic din apus, acest veac a lăsat umbrită atenția sa față de coordonatele goetheene — și chiar la spiritele reprezentative care și-au anexat surse din cultura germană. Eminescu însuși răsfrînge slab reflexele desprinse de la poetul din Weimer, în comparație cu cele provenite din uriașul șuvoi romantic. A trebuit cu timpul să se depună la fund aluviunile romantismului în cultura noastră, pentru ca prin noua limpezime să se intuiască integrală dimensiunea goetheană ca ferment de fructificare a spiritul românesc.

De aceea, ca sinteză adînc asimilată, fenomenul Goethe este tardiv la noi, întegrîndu-se numai într-un stadiu de evoluție matură. El se ivește abia după primul război mondial. Această întîrziere se află, însă, compensată de strălucirea gîndito rilor noștri, ce-au absorbit fenomenul în registrele sale esențiale. Este, adică, vorba de Tudor Vianu și de Lucian Blaga. Dar deși, la amîndoi, Goethe se numără printre componentele ce i-au călăuzit către o conturare a fizionomiei noastre în cultură, totuși, laturile extrase de fiecare din ei de la marele poet si umanist german apar deosebite. Tudor Vianu l-a ales ca model pentru „idealul clasic al omului", fiind solicitat de „olimpianismul" său, de spiritul măsurii și al proporțiilor nobile, de etica sa estetică. Cultivarea sa într-un atare sens l-a adus, din aproape în aproape, să stabilească echilibrul, lipsa de excese, clasicismul funciar al culturii românești (în studiul **Asupra caracterelor specifice ale literaturii române**). Lucian Blaga care era și biolog, a extras altceva din Goethe, și anume **organicismul** său, problematica „fenomenului originar", esența vie pe care pătrunderea științelor naturii o putea oferi unui poet. O asemenea grefă goetheană îi facilitează lui Blaga formarea unei concepții despre un caracter organic românesc, avînd înfuză, seva vieții, a creșterii naturale, și care l-ar despărți de coordonatele altor cercuri de cultură

În legătură cu aceasta, îmi amintesc de o convorbire avută cu Blaga, foarte curînd după apariția **Spațiului mioritic.** Vorbea de casa românească de țară, de grinzile ușor strîmbe,de sinuozitățile neregulate ale pereților, de așezarea liberă a locuinței, decisă de relieful terenului. Totul era pus în seama amintitului organicism românesc, călăuzit de propulsii vii, independente, care fac ca produsele omului să crească întocmai ca și acelea ce exprimă viața naturii, ca intervențiile neprevăzutului în ansamblul plantelor dintr-o pădure. La obiecția că asemenea expresii poate nu totalizează indici distinctivi, nu sînt, deci, urmărite ca atare, ci relevă doar imperfecții, datorită unui finisaj neevoluat. Lucian Blaga preciză că acestea nu sînt imperfecții primitive, dovadă stau satele de negri din Africa, unde ulițele par tăiate cu echerul, iar pereții se înalță perfect drepți. Așadar, în mintea lui Blaga își făcuse loc convingerea deosebirii dintre un tip permanent de cultură organică și altul de cultură geometrică.

Am reflectat îndelung la acea convorbire și mi-a servit drept răspuns la multe întrebări pe care mi le-am pus asupra lui Blaga. Bunăoară, organicismul său este numai indiciul unei superiorități vitale sau și al unei superiorități spirituale? Aici, contrastul dintre cele două tipuri de cultură ne-a împrumutat tentația unei apropieri hazardate, aceea dintre Blaga și Pascal. Privită în mare, o asemenea relație e intolerabilă. Între Pascal, care avea mereu abisul alături și Lucian Blaga, care avea mereu zenitul ceresc deasupra capului **(Da, zenitul e mereu deasupra noastră),** există o fundamentală incompatibilitate tonală. Dar nu de această incompatibilitate e vorba, ci de o aceeași timbrare a lucrurilor prin intuiții de sensuri. Blaga opune un tip de cultură organică alteia geometrice sau geometrizate. Spiritului geometric, Pascal îi opusese spiritul de finețe. Există, oare, între organicul lui Blaga și finețea lui Pascal unele puncte de atinență? Am fi înclinați să răspundem afirmativ.

Facem aci apel la reflecția dintr-o carte mai puțin discutată, dar care mi se pare cea mai profundă și mai originală a marelui poet-cugetător. Ne referim anume la **Discobolul,** culegerea sa de aforisme apărută în 1945. Aici întîlnim următoarea reflecție, intitulată chiar **Urmare la Pascal:** „Un lucru de finețe poate fi înțeles din partea unui spirit geometric numai indirect și pe-o cale foarte complicată. De altă parte, un spirit de finețe va înțelege un obiect sau o situație geometrică numai ca un caz de limită „zero" a fineții". Fără a o declara, se vede totuși că aceasta din urmă este și poziția lui Blaga; de aci putem desprinde că valoarea vitală a organicului cuprinde într-însa și o vădită superioritate spirituală, înscrisă de asemenea între cordonatele distinctive românești.

Un asemenea spirit al „finețeî" apare conex, întrepătruns sau contopit cu organicul de prima extracție goetheană în întreaga operă a lui Blaga. Ne oprim, ca exemplu, tot la un aforism din **Discobolul:** „Un centaur îmbrăcat în togă" spune el „este evident ceva nepotrivit. Un Mefisto în frac — asta merge." Aci numai printr-o profundă intuiție pe calea **gustului** — a finețeî — el surprinde o importantă cotitură în evoluția mitului, de la antici la moderni, de la mitul topit în imaginea unică la mitul detașat în principiu abstract care poate adopta orice imagine. Aderența la organic este în mare parte o judecată de gust la Blaga, prin care el depășește mereu «limita „zero" a finețeî» De aceea, și opera de artă în toată nuditatea ei, se află reprezentată prin „linia curbă cu sinuozitățile ei". Aceste sinuozități, presupuse neregulate, sînt tocmai ale organicului, dar și ale finețeî, care se opun spiritului geometric.

Intuiția goetheană se suprapune, însă, la el, pe una mai veche, aceea a satului, îndeosebi a satului natal. În frontispiciul la **Hronicul și cîntecul vîrstelor,** acest locaș al vetrei sale se află însoțit în amintire de accentele cele mai vibrante: „Spre tine cine m-a-ndrumat ? Din străfund de veac / În tine cine m-a chemat ? Fie binecuvîntat". Pentru prima dată în literatura noastră, valorile satului românesc nu sînt trecute direct, ci interpretativ și filosofic, în cultură, adîncindu-și tocmai prin aceasta lirismul. Un vast laborator lăuntric, de erudiție, de gîndire și de gust, în care intră ca uncaltă primă goetheanul fenomen originar, prelucrează datele oferite de geniul nostru rural. Blaga scoate, astfel, sensuri adînci, prin care strămută un fenomen „anistoric" pe planul istoric al marilor concepții despre lume. Toată poezia și gîndirea sa se dezvoltă arborescent din acest „cotiledon" originar.

Deoarece într-un spațiu restrîns, n-am putut cuprinde o operă cu perspective atît de imense, ne-am mulțumit să coborîm la partea ei cea mai îngustă, la vîrful originii, al începuturilor sale, în unele laturi, explicative și pentru rest. Acest vîrf sau acest unghi prezintă, însă, una din cele mai largi deschideri care s-au ivit, după primul război mondial, în cultura noastră, contribuind la universalizarea ei. Lucian Blaga rămîne unul din constructorii decisivi ai acestui fecund moment istoric.

Edgar PAPU

„DORMI LA FEREASTRA VISULUI MEU, ȚARĂ"

Încercarea de a găsi pentru poezia lui Tudor Arghezi o formulă integratoare, amăgește uneori ca un fel de Fata Morgana. Totdeauna ceva esențial rămîne pe dinafară și depășește intenția de a stabili imaginea cea mai elocventă. În poezie, ca și în literatură în genere, o metaforă este ca o poartă prin care pătrundem într-un univers. O mai veche profesie de credință argheziană (dacă nu cumva chiar prima dintre cele cite se cunosc) confirmă în același sens: „poetul e un prestidigitator al unor elemente volatile: o idee să nască sute altele". *(Vers și poezie, în* Linia dreaptă, *1904).*

Spre a exemplifica numai într-o singură direcție, vom spune că poetul național — și implicit universal la o asemenea valoare — își împarte vocația cu aceea de poet social, patriot și legatar al tradițiilor folclorice. Prin origine, prin gînd, prin materialul expresiv el este o parte din fiecare. Metafora versului pe care l-am citat mai sus — una dintre multe altele (v. poezia Întîmpinare*) — este de aceea reversibilă: o putem semnifica fie că pornim de la ea, fie că ajungem la ea, fie că numai o atingem într-un complex liric revelator prin puterea de sensibilizare. Punți de legătură ne pot îndrepta, mai întîi, spre celebrul* Testament. *Sentimentul istoric și conștiința deventrii se asociază aici, la modul unei intuiții dialectice; viziunea artistului cutreieră timpul străbunilor pentru a așeza, dincoace de ei, finalitatea experienței lor:* „Cartea mea-i, fiule, o treaptă. // Așează-o cu credință căpătîi". *Din ființa noastră îndepărtată rodește „durerea", se iscă adevărul, se înfiripă o chemare. Sînt bine cunoscute toate acele valori sugestive ale poemului, care, pentru a-i configura adîncimea, desferecă trecutul străbunilor în prezentul urmașilor, în suma atitudinilor și virtuților lor. Versuri sobre cad pe o dimensiune a tragicului, dar ironia înflorește din însăși matca acestuia, ca o posibilitate de izbăvire și înălțare.*

Dar Dacica ? *Este o proiecție mirifică a permanenței gesturilor esențial umane. Poezia își caută, cum se știe, elementele potențării artistice în comparația dintre urciorul care dăinuie de veacuri și meșterul care „parcă nici n-a fost". Cu această impresie aparentă asupra zădărniciei, poetul ne aduce în fața creației care înfruntă timpul de mii de ani și care, de fapt, dă „biruință gingașului pipăit" al celui ce și-a întipărit, în forma zvelță a vasului de lut, visul lui de bine și frumos.*

Cu ciclul 1907 *amplificăm rezonanța poetului social.* „Frămîntatul suferințelor" *este dezlănțuirea disperată a răscoalei. Luate la un loc,* „peizajele" *care îl alcătuiesc formează un panoramic al evenimentelor, o scenă a istoriei. Ele rămîn însă fragmente, momente discontinui ale unui relief social unde se văd mai ales virfurile și abisurile deznădejdii, dar pe care le învăluie curenții de simpatie ai unui poet care întrezărește destinul și viitorul poporului său, Versurile caută parcă profilul înălțător al tragicului într-o situație, într-un personaj anonim, într-un grup sau într-o masă de oameni și intuiția artistică e, desigur, aceea de a figura un univers bîntuit de furtuni purificatoare. Arghezi, care n-a fost niciodată un poet epic, taie în adîncul semnificațiilor și ne oferă acele imagini care se caută și întregesc existența noastră milenară. Nimic mai potrivit aici decît a relua una din observațiile fundamentale ale lui Mihai Ralea:* „Pe această cale (Arghezi, n.n.) ia contact cu pămîntul acesta lucrat de istoria noastră. Nu există poet mare neîncadrat. (...) *Valori prea mari nu se pot clădi în aer ori pe postamente de nisip". Iată de ce poetul național crește organic în direcția unei adevărate caracterologii naționale și sociale, fără abuzuri etniciste, fără „alesături" și broderii pitorești. Ne vom reaminti cu plăcere de poezii ca* Belșug, Plugule *și altele, în care intenția de a reprezenta un homo faber corespunde întru totul încercării de a-l universaliza prin elementele figurative, particulare, ale specificului național. Lirismul arghezian se cuprinde într-un univers al conexiunilor, al faptelor esențiale care se pun în mișcare unele pe altele, și care de aceea nu pot fi definite cu o formulă unică, oricît de generoasă. „Dormi la fereastra visului meu, țară" este numai un vers scris în tinerețe, dar el tinde către idealitatea fără de vîrstă a devenirii și împlinirii. Avem cu acesta una din metaforele inspirate care își găsesc locul organic în unitatea și diversitatea dinamică a liricii lui.*

D. CESEREANU

EPOPEEA TIMPULUI PIERDUT

Creanga de aur, *apărută în 1933, este o carte dificil de clasat, care poate absorbi un mare număr de determinări. Un triptic de predicate se si alcătuiește dacă ne gîndim că în orice caz avem de-a face cu un roman în același timp hagiografic, picaresc și polițist. Hagiografic, pentru că protagonistul e un ascet, inițiat în Egipt. Natura unui alt personaj, pe nume Filaret din Amnia, care își împarte averea nevoiașilor, ține tot de hagiografie: „Nimene nu s-a întors nemiluit de la pragul lui. S au înmulțit săracii năzuind ca oștile spre Amnia, dar el i-a biruit pe toți dîndu-le tot ce avea". Picaresc, pentru că eroul e un călător și cînd străbate, de pildă, drumul dus-întors de la Bizanț la „sfînta mînăstire" Sakkoudion, de pe lîngă Olimp, el întîlnește tîlhari, hangii, căpitani de corăbii, conducători de cămile, oameni de toate soiurile, buni și răi. În sfîrșit, polițist, deoarece în acest roman, care prezintă curtea bizantină și cabala luptei pentru tron, personajul principal face subtile deducții în felul unui detectiv modern.*

Dar Creanga de aur *este nu mai puțin un roman istoric. Mihail Sadoveanu nu are ambiția reconstituirii minuțioase și nici culoarea unui Flaubert, el dă numai cîteva elemente, repere în civilizația materială și indici ai spiritualității caracteristice acelui loc și timp (Bizanțul secolului VIII, în care se desfășoară cea mai mare parte a acțiunii). Ni se arată Cornul de Aur; vedem palatul Vasilisei, hipodromul, gărzile imperiale alcătuite din războinicii varengi; observăm că credința în metempsihoză e foarte răspîndită, fiind o superstiție aproape populară. Din jocul acestor elemente — dilatate de fantezia cititorului — se produce ampla răsufiare a Bizanțului, cetate istorică și de basm.*

Acest roman nu e însă istoric pur și simplu, ci de revelare a unui concret istoric învăluit în marea umbră a vremii. Creanga de aur *nu execută numai o simplă întoarcere în timp, dar pătrunde în taina istoriei, luminînd-o. Ea este o feerie solemnă a începutului istoriei noastre naționale. Spuneam mai sus că acțiunea cărții ocupă mai ales Bizanțul. Începutul și sfîrșitul romanului se petrec însă în Dacia, locul de obîrșie al protagonistului: Kesarion Breb „era din neamul oamenilor balani de sub muntele Om.". Cînd începe povestirea, ornicul timpului e întors la anul 780. Ne aflăm deci într-o perioadă istorică foarte puțin cunoscută, dar al cărei sens general se deduce stringent din configurația unor epoci consecutive: cînd românii au ieșit la lumina documentelor Istoriei ei aveau de mult datini, credințe și folclor propriu, dovadă peremptorie a continuității și creșterii lor în timp.* Creanga de aur *e bagheta magică, legendară cu care Mihail Sadoveanu lovește peretele opac al acelei epoci îndepărtate, făcîndu-l translucid. Întrezărim astfel un colț de țară într-un fragment de timp concret: sîntem într-un anumit an, într-un anumit loc, vedem anumiți oameni. Dacia secolului VII se vede acum ca-n palmă: sus, pe crestele munților mai stăruie amurgul zeilor străvechi, în vreme ce jos, la șes, acolo „unde se alină apele", oamenii au trecut la legea lui Hristos. Un drum taie satele în care băștinașii au turme și legi, urcă apoi spre munte, oprindu-se la vreo stînă ,acolo unde un cioban ticluiește poate prototipul Mioriței. Și tot ce descrie Mihail Sadoveanu: o casă, un drum, o furtună, este poetic și straniu, pentru că o casă, un drum și-o furtună din secolul VIII dacic reprezintă cu totul altceva decît sînt ele în mod obișnuit, adică în prezent. Tulburarea pe care această carte o produce vine nu din evocarea, ci din revelarea unui trecut. De obicei, un autor de romane istorice evocă o perioadă mai mult sau mai puțin cunoscută. Prozatorul român relevă aici o epocă cunoscută doar în sensul ei general. Trecerea de la abstractul glacial al cunoașterii noastre la concretul viu și poetic al povestirii sadoveniste provoacă o puternică impresie de lectură. Prin* Creanga de aur *Mihail Sadoveanu a dat epopeea căutării timpului pierdut la scara unui neam întreg.*

În furnicarul Bizanțului corupt, ocupat de două mari armate, la fel de lacome, a mercenarilor și a cerșetorilor, Kesarion Breb desface energic o albie de intangibilă puritate și de iubire. El reprezintă virtuțile și virtutea neamului său. Mai înalt decît toți, privirea lui fulgeră ca o rază de soare, citind „cu ușurință inimile și gîndurile" oamenilor, a căror viclenie o dejoacă și al căror braț, la nevoie, îl frînge, cu egală rapiditate. Faptele aparent miraculoase, pe care le săvîrșește, sînt o dovadă de penetrație a gîndului și nu de exorcism. La sfîrșitul cărții, Kesarion Breb se reîntoarce pe muntele dacic pentru a sluji lui Zamolxis. Povestirea e ca o vale între două piscuri: începe și se încheie pe crestetul auster al „muntelui ascuns", unde se află peștera Decheneului. Cel din urmă decheneu e Kesarion Breb: el numără ultimele clipe ale religiei lui Zamolxis. Dar jos, în văi, și, mai departe, pînă în cîmpia cea mare, un nou popor se năștea pregătindu-se pentru lupte viitoare.

Valeriu CRISTEA

INDEPENDENȚĂ ȘI UNITATE

Recenta culegere de documente inedite publicate de academicianul A. Oțetea în colecția Hurmuzacki (Solidaritatea românilor din Transilvania cu mișcarea lui Tudor Vladimirescu) *înfățișează ecourile adînci — nestudiate pînă acum — pe care revoluția din Țara Românească de la 1821 le-a avut în Transilvania și Banat.*

Alți istorici, în numeroase lucrări, au studiat, și cercetările sînt încă departe de a fi ajuns la capăt, strînsele și fecundele legături dintre olteni, munteni, moldoveni și transilvăneni în decursul revoluției de la 1848, în perioada luptelor pentru Unirea Principatelor și în acțiunea de transformare și consolidare a României inițiată sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza.

Aceleași sentimente, aceleași idei, aceleași aspirații, și uneori chiar aceiași luptători, au călăuzit mulțimile românești de pe ambele versante ale Carpaților în toate aceste împrejurări, relevînd în mod concludent infailibilitatea unității poporului român și a indestructibilei sale solidarități.

Ceea ce s-a constatat în împrejurările istorice amintite, s-a manifestat cu și mai multă amploare în timpul războiului de la 1877 pentru cucerirea independenței, care, avînd în vedere țelurile urmărite, a fost un război nu numai al românilor dintre Carpați și Dunăre, ci, cu aceeași ardoare, și al celor de dincolo de Carpați, libertatea și independența entuziasmîndu-i deopotrivă pe toți.

Îndemnurilor și apelurilor patriotice din ziarele și revistele de dincoace de munți, Românul, Timpul, România liberă, Socialistul, Războiul, Dorobanților, *le răspundeau îndemnurile și chemările presei transilvănene,* Gazeta Transilvaniei, Telegraful român, Familia, Albina Carpaților, Transilvania, *pretutindeni urmărindu-se același scop inexorabil: mobilizarea tuturor energiilor și resurselor poporului român pentru cucerirea independenței.*

Înregistrînd evenimentele de la începutul lui mai 1877, „Familia" *scria la 15/27 mai:* „Noutatea cea mai importantă pentru noi se rezumă în cuvintele: România și-a proclamat independența și tot odată a declarat război Turciei". *Aceeași revistă, urmărind acțiunea organizată în vechea țară pentru ajutorarea ostașilor răniți și a familiilor rămase fără ocrotire, scria la 26 iunie/8 iulie:* Să nu rămînă niciun oraș, niciun sat, locuit de români de unde să nu se contribuiască pentru acest scop sfînt".

Alături de comitetele „Crucii roșii" de la București, Iași, Craiova și-au adus contribuția la această acțiune profund patriotică și umană și comitetele înființate din inițiativa femeilor române la Sibiu, Brașov, Cluj, Oradea, Suceava, Rădăuți și în toate celelalte orașe transilvănene și bucovinene. Contribuția acestora se cuvine relevată cu atît mai mult cu cît autoritățile au interzis funcționarea comitetelor și au dezlănțuit o vie campanie de presă împotriva acțiunii proiectate. „Nu avem putere de a ne opune... ordinelor autorităților — *scria* „Telegraful român" *de la Sibiu* — dar avem o putere pe care nici o forță nu ne-o poate răpi. Această forță este puterea de iubire a umanității și a sîngelui nostru". *Iar pentru a se demonstra că aceasta era într-adevăr atitudinea luată de femeile române,* „Gazeta Transilvaniei" *publica apelul adresat de Haretia Stănescu de la Brașov către „toate femeile române,* din orice parte de loc, *pentru a se grăbi să contribuiască* pe întrecute *la alinarea durerilor acelor bravi frați ai noștri cari s-au dus să-și verse sîngele pentru înălțarea națiunii românești". Acțiunea de colectare pentru ajutorarea răniților s-a desfășurat cu aceeași însuflețire atît la orașe cît și la sate, atrăgînd în albia ei toate straturile și categoriile sociale, intelectuali, negustori, meseriași, muncitori, țărani, bătrîni și tineri, bărbați și femei. Remarcăm, pentru a sublinia entuziasmul cu care se desfășura acțiunea de colectare, numai două din miile de exemple înregistrate de presa timpului. În satul Bucium din Munții Apuseni, sat cunoscut pentru dragostea sa pentru libertate încă din timpul răscoalei de la 1784,* „toți locuitorii — *relata* „Familia" *la 26 iunie/8 iulie* — grăbesc cu mic cu mare a contribui din inimă pentru această cauză sfîntă și românească". *„Telegraful român" semnala în același timp faptul că la Tilișca, un sat din apropierea Sibiului, listele de subscripție au fost semnate și de un număr de 49 elevi din cl. I-a primară și de 59 din clasa a II-a, cari au dăruit fiecare cîte 20 cruceri.*

Pe lîngă bani, alimente, medicamente, obiecte de îmbrăcăminte și încălțăminte, românii din Transilvania și Bucovina au susținut războiul de independență și printr-un însemnat număr de voluntari. Unii dintre aceștia s-au ridicat din rîndurile elevilor de la liceele din Blaj și Suceava, alții dintre studenții de la Cluj, Viena, Graz și Pesta, cei mai mulți s-au ivit însă dintre țăranii din satele românești din jurul Brașovului, Făgărașului, Sibiului, Hațegului, Rădăuților și Sucevei.

Vitejia dovedită de voluntarii transilvăneni și bucovineni în luptele de la Grivița, Plevna, Smîrdan și Rahova a fost remarcată de diferiți istorici ca N. Iorga, Sextil Pușcariu, I. Nistor, I. Lupaș, Valeriu I. Bologa, Ștefan Pascu, și chiar de unii ziariști străini. Amintim din galeria voluntarilor pe căpitanul bănățean Moise Groza care a condus coloana principală de la Grivița în luptele din zilele de 27 și 30 august, pe sergentul bucovinean Constantin Popescu căzut la Calafat, pe subchirurgul de trupă Nicolae Grancea de la Făgăraș și pe caporalul moț Adam Hențiescu care pentru faptele lor de arme au primit decorațiile „Steaua României" și „Virtutea militară".

Proclamarea independenței și participarea României la războiul din 1877, alături de armata rusă, au inspirat și o bogată literatură patriotică, precum și numeroase opere de artă plastică, Vasile Alecsandri și Nicolae Grigorescu au realizat în această perioadă cîteva din cele mai reprezentative creații ale lor. Aproape toate poeziile lui Alecsandri din ciclul Ostașii noștri *au fost reproduse în periodicele transilvănene. Începutul s-a făcut cu poezia* Balcanul *și Carpatul, care, fiind publicată la 19 mai în ziarul „Presa" din București, a fost reprodusă în aceeași lună în „Familia" lui Vulcan, și apoi în „Transilvania", revista „Asociațiunii" de la Sibiu, al cărei redactor era George Barițiu. Rînd pe rînd, considerate de „Transilvania" ca „poezii care se iau din mînă în mînă precum nu s-a mai văzut de mult", au fost reproduse apoi în „Familia", „Albina Carpaților" și „Gazeta Transilvaniei", baladele* Peneș Curcanul, Sergentul, Păstorii și plugarii, Frații Jderi, Căpitanul Romano, Odă ostașilor români, Hora de la Plevna, *care constituiau tot atîtea capitole din noua epopee a poporului român. De aceiași atenție s-au bucurat și unele din poeziile lui George Sion* (Steaua României), *N. T. Orășteanu* (Armata română), *Gh. Bengescu* (Marșul anului 1877), *Vasile D. Păun* (Oda la rezbel), *M. C. Mănciulescu* (Marșul roșiorilor de la Vede) *și ale altor poeți.*

Exemplul lui Alecsandri a dat aripi și inspirației poeților transilvăneni. Fără a avea puterea de creație a bardului de la Mircești, dar tot atît de entuziasmați ca și dînsul de eroismul învingătorilor de la Plevna și tot atît de dornici de a vedea România scuturîndu-și lanțurile vasalității, cîntăreții Transilvaniei și-au ridicat și ei glasul pentru a glorifica pe eroii patriei. În fruntea lor se aflau entuziastul Iosif Vulcan, discipolul înflăcărat al lui Alecsandri, Teohar Alexi care, pe lîngă poeziile sale originale, a tradus în limba germană Peneș Curcanul *și* Sergentul, *Ioniță Scipione Bădescu, Petre Dulfu și alții. Sensul pe care aceștia îl atribuiau războiului independenței și vitejiei dorobanților români se desprinde în mod elocvent din poezia lui Petre Dulfu Cununi de lauri închinată eroilor căzuți:*

Căci colo sus în stele trăi-vor
dinșii iară,
Cu-a gloriei cunună etern
încoronați...
Iar din a lor cenușă acuși
va să răsară
Cereasca libertate unind
pe frați cu frați.

Alături de versurile poeților se impune menționarea contribuțiilor compozitorilor muzicali George Dima și N. Popovici, Hora și Hora dobrogeană, *care, datorită caracterului lor popular, au pătruns adînc în toate școlile și satele de peste Munți cîntîndu-se la toate manifestațiile și petrecerile românești.*

Concomitent cu publicarea informațiilor de pe front și a vestirilor referitoare la desfășurarea acțiunii pentru ajutorarea răniților, periodicele transilvănene au publicat în această perioadă și numeroase articole cu caracter politic și istoric, scrise de George Barițiu, Timotei Cipariu, Nicolae Cîrstea, Aurel Mureșanu, Ioan Al. Lapedatu, subliniindu-se cu fermitate dreptul poporului român la independență și trăgîndu-se concluziile firești cu privire la unitatea sa.

Prin Partenie Cosma elogiul eroismului românesc s-a făcut de la însăși tribuna Parlamentului din Budapesta, deputatul român, în ședința de la 25 noiembrie 1878, arătînd că atunci cînd „a bătut ora pentru cucerirea independenței patriei românii au sărit toți ca unul... dovedind înaintea lumii că la Dunărea de jos există un popor brav... a cărui alianță poate fi prețioasă pentru oricine".

Războiul pentru cucerirea independenței României a fost astfel prin contribuțiile și sacrificiile comune o expresie a solidarității întregului popor român, de pe ambele versante ale Carpaților, și el a constituit un puternic impuls în lupta pentru desăvîrșirea unității naționale ce avea să se realizeze în 1918 — un preludiu al înfăptuirii ei.

Vasile NETEA

GRIGORESCU

interpretul omeniei românești

NICOLAE GRIGORESCU — UN ROȘIOR (1877)

„Bunătatea și mila acestui suflet de artist au strigat de groază și de durere în fiecare trăsătură de creion. Ceva din inima lui rănită se simte în fiecare lovitură de pensulă" observa Alexandru Vlahuță, referindu-se la modul în care Nicolae Grigorescu a oglindit bătăliile din războiul pentru Independență. Om de suflet — cum s-ar cuveni să fie orice scriitor și orice critic, dincolo de talentul și inteligența, pe care unii le posedă mai lesne decît tocmai sufletul sau omenia — Vlahuță a înțeles cel mai temeinic fondul de autentică omenie cu care omenosul Grigorescu a înfățișat pe luptătorii războiului pentru Independență.

Evocînd, în monografia sa, convorbirile cu pictorul Nicolae Grigorescu — scriitorul Vlahuță mai dă asemenea relevante amănunte : „I se umpleau ochii de lacrimi, de cîte ori ne povestea atacul de la Grivița, unde ostașii noștri au biruit ca'n vremea de demult, numai cu nepăsarea lor de moarte : că nu mai era luptă, ci jertfă — o jertfă măreață, pe care cu biruință măreață a răsplătit-o..." Citează însești cuvintele pictorului, martor ocular și participant la multe din acțiunile de la 1877—1878 : „Cum s-aruncau înaintea morții ! Acolo s-a dovedit ce popor avem noi".

În precedentul articol, am amintit de desenele lui Grigorescu, făcute pe măsura desfășurării operațiilor, ca și contribuțiile altor artiști la oglindirea războiului. Acum am dori să stăruim, cu unele interpretări proprii, pe care de altfel nu le formulăm acum prima dată, asupra semnificației și valorii artistice a unora dintre picturile lui Nicolae Grigorescu oglindind bătălii și momente de la 1877—1878.

După cum se știe și s-a scris, desenele făcute de Grigorescu în vălmășagul evenimentelor i-au servit chiar în timpul războiului sau mai tîrziu pentru crearea unor tablouri în ulei ca **Sentinela, Dorobanțul, Spionul, Vedeta** (Recunoașterea), **Roșiorul, Convoi de prizonieri, Turci, Pe Valea Rahovei.** În 1885, a creat compoziția de mari dimensiuni **Atacul de la Smîrdan,** aflată la Muzeul de Artă al Republicii.

În toate acestea și în altele se vădește mîna sa de maestru, se adeverește ceea ce observaseră mai înainte de apariția monografiei scrisă de Al. Vlahuță — un scriitor și iubitor de artă ca Delavrancea sau un critic de artă ca elvețianul William Ritter și anume că Grigorescu a văzut războiul „ cu ochii soldaților, nu ai șefilor" (Ritter, 1897), a văzut „soldații, nu ofițerii" (Delavrancea, 1902). Grigorescu a înțeles că poporul a dus greul războiului și prin jertfele și eroismul său a dobîndit îndelung năzuita Independență.

În nici una din scenele de luptă de la 1877—1878 nu se vădește mai limpede și mai măreț concepția pe care Grigorescu a intuit-o cu geniul și cu inima sa, anume că poporul este adevăratul făuritor al istoriei, ca în capodopera sa **Atacul de la Smîrdan.**

Apreciată de unii, neînțeleasă de alții, încă de la data creării ei (1885), compoziția **Atacul de la Smîrdan** reprezintă, după părerea noastră, nu numai una dintre cele mai originale scene de bătălie din întreaga pictură mondială, dar însăși viziunea românească a ceea ce înseamnă lupta eroică pentru dreptate și demnitate a poporului nostru, cu a cărui cauză și-a contopit întreaga gîndire și simțire autorul ei. În această compoziție, cu o mînă de ostași văzîndu-se mai deslușit în primul plan și cu alții pierzîndu-se în fumul cenușiu-albicios al exploziilor și în ceața plumburie a cumplitei zile de iarnă, Grigorescu a izbutit să redea — pînă și în clipele de supremă îndîrjire — firea și însușirile morale ale ostașilor noștri.

Atacul de la Smîrdan s-a dat în ziua de 12/24 ianuarie 1878. După căderea Plevnei, au urmat imediat o serie de alte operații, ce urmăreau încercuirea Vidinului, cea mai puternică fortăreață turcească de la Dunăre. În afara zidurilor, Vidinul era apărat de puternice redute și șanțuri pe linia mai multor sate, printre care și Smîrdanul. În cursul dimineții de 12/24 ianuarie s-a dezlănțuit atacul general pentru ocuparea liniei de fortificații exterioare Vidinului, iar la ora 14.30 „a început și asaltul Smîrdanului, situat la vestul cetății, care avea fortificațiile cele mai puternice. Regimentele 4 și 6 de linie, însoțite de escadronul de călărași Suceava, pe o ceață groasă, au înaintat în liniște fără a trage pînă la o distanță de 600 m. de șanțurile primei redute turcești, unde, fiind descoperite de inamic, au fost primite cu un potop de gloanțe și obuze... Ostașii în strigăte de «ura !» au pornit în pas alergător spre șanțurile turcești. Cu tot focul nimicitor, în scurt timp au ajuns la prima redută, de unde, printr-o luptă la baionetă și cu patul armelor, au izbutit să scoată pe turci... Cele trei redute turcești, așezate la marginea satului Smîrdan, au fost cucerite în cîteva ore... Aproape 1000 de soldați turci au rămas pe cîmpul de luptă... Victoria a fost cîștigată de ostașii români cu prețul a 238 morți și 370 de răniți" **(Istoria României**, vol. IV, 1964, pp. 631—633).

Operațiile militare au fost mai complexe și sînt descrise în textele istorice, iar ceea ce am extras aici arată tocmai tema sintetică sau rezumativă pe care a ales-o pictorul : asaltul redutelor turcești din preajma Smîrdanului, prin lupta la baionetă, prin pasul alergător al ostașilor, în pofida focului nimicitor.

Meritele acestei scene de bătălie sînt multiple. Mai întîi, Grigorescu a izbutit să sugereze atmosfera în care s-a dat bătălia : iarnă cumplită, cu ceață groasă și sub fumul „potopului de gloanțe și obuze" al inamicului. Apoi, mișcarea avîntată a ostașilor, mersul lor în pas alergător și cu pușca în mînă, pentru lupta corp la corp. Delavrancea observase, foarte îndreptățit, că „monocromia maestrului nostru îți reprezintă exact atmosfera plumburie a războiului. El vede masa, nu detaliile ; soldații, iar nu ofițerii ; și în năpraznica pornire a maselor nu are timp să caute o poză academică pentru vreun erou de atelier".

Dar ceea ce nu s-a observat este că și în acest avînt năpraznic, soldații noștri își păstrează omenia, nu au figuri sau mișcări fioroase, merg la moarte sau la izbîndă avîntați sufletește, conștienți de datoria față de patrie. Iar ceea ce unora dintre criticii contemporani le pare un defect al tabloului, anume că tipologia ostașilor români se repetă, că personajele nu ar fi „individualizate", noi socotim că a fost înadins voit de pictor, anume ca printr-un tip caracteristic de român — calm, omenos, mîndru, frumos — să se sugereze existența celor mulți, să se simbolizeze unitatea fizică și morală a poporului printr-un tip reprezentativ. Printr-unul multiplicat — tipul românului — pictorul a născut să ridice la simbol imaginea poporului, care luptă pentru neatîrnarea patrici. Grigorescu a fost un foarte mare portretist și ar fi putut lesne diferența sau individualiza personajele, dar intenționat a repetat tipologic, cu foarte mici nuanțări de atitudine, unitatea printr-un tip caracteristic și într-un moment definitoriu.

Și încă un merit neobservat al acestei compoziții cu **Atacul de la Smîrdan,** anume duioșia, compasiunea cu care Grigorescu a pictat pînă și pe inamic. Tînărul ostaș turc, căzut cu fața spre cer, în primul plan, este înfățișat nu ca un om fioros, nici el, ci ca o nevinovată unealtă a stăpînitorilor săi, care l-au împins să lupte pentru o cauză care nu era a lui. De aici, încă un fapt neobservat și care arată — am zice în spiritul dialecticii istoriei — poziția etică a forțelor în luptă. Pe cînd ostașul turc din primul plan a căzut, aruncînd arma din mînă — semn sau simbol că el nu luptase cu convingerea celui care își apără patria sau o cauză dreaptă — dimpotrivă, ostașul român, din dreapta tabloului, este înfățișat mușind cu arma în mînă, simbolizînd îndîrjirea pentru cinstea luptei lui.

Grigorescu a gîndit mai mult și mai adînc decît cred unii critici

Petru COMARNESCU

(Continuare în pagina 9)

FILMUL

RĂZBOIUL INDEPENDENȚEI

În ziarul „Rampa" înființat de N. D. Cocea, găsim (decembrie 1911) aceste rînduri semnate de V. Scînteie : „Maestrul Nottara e pe cale să facă o operă patriotică redînd războiul României pentru Independență printr-un film, astfel că generațiile de astăzi vor învăța istoria luptelor de la 1877, iar viitorimii îi va rămîne tabloul viu al vitejiei românești".

În realitate nu numai Nottara, ci și altcineva era animatorul acestui proiect, și anume Grigore Brezeanu, actor și regizor la Teatrul Național, fiu al marelui actor Ioncu Brezeanu (Cetățeanul turmentat, Ion din Năpasta, Harpagon din Avarul, Ipingescu din Noaptea furtunoasă). *Grigore Brezeanu a murit foarte tînăr. Era un om de o remarcabilă inteligență și îndrăgostit de cinematograf. Dacă „Războiul Independenței" nu a fost, cronologicește, primul nostru film artistic, Grigore Brezeanu a fost, sigur, primul regizor cinematografic român, primul realizator. Cînd a turnat „Războiul Independenței" el mai avea la activul său două filme : „Amor fatal"* (cu Tony Bulandra, Lucia Sturdza și A. Barbelian), *precum și cîteva secvențe filmate și intercalate în piesa „Înșir-te mărgărite" a lui Victor Eftimiu (acest spectacol mixt a avut loc chiar la Teatrul Național ; regia părții de teatru propriu-zis aparținea lui Aristide Demetriad).*

Așadar, Grigore Brezeanu avusese ideea acestei epopei naționale. El se adresează lui Leon Popescu și lui Pascal Vidrașcu pentru finanțarea proiectului. Pascal Vidrașcu, care își făcuse studiile la Paris, era un om cultivat și de bun gust ; Leon Popescu era un om bogat și pasionat după tot ce era teatru, deși complet incult. (Cu toate acestea, el conducea cu pricepere strălucita trupă de operetă cu Leonard, Maximilian, Ciucurete, Carusi, Florica Florescu, Miciora etc.). Mai tîrziu el avea să finanțeze multe filme românești, care din păcate cu arse toate în incendiul de la Teatrul Liric.

Așa dar, banii erau găsiți. Mai trebuiau găsiți și tehnicienii. S-a lucrat cu aparate de luat vedere Pathé, aparate care, chiar atunci, erau departe de a fi cele mai bune. Totuși, imaginea avea să fie mai mult decît onorabilă.

Filmul a fost prezentat în premieră într-o duminică, 2 septembrie, 1912, la Sala Bulevard, cinematograful „Eforie" de mai tîrziu, vastă incintă amenajată pe amplasamentul fostei piscine acoperite de la băile Eforie. Filmul a plăcut și a rulat mult. A ținut mai multe săptămîni, după care a făcut înconjurul țării. Publicul dorea un asemenea spectacol. Dorea să-și vadă istoria națională nu numai montată pe scenă, dar și jucată pe ecran. La inaugurarea unei mari săli de cinema, sala „Clasic" (azi „Capitol"), *poetul Victor Eftimiu scrisese un prolog care exprima bine sentimentele de care vorbeam :*

„Pe pînza ta aș vrea să văd „Trecutul",
Cu voievozii toți venind în șir,
Pe Nottara jucînd Apus de Soare,
Fîntîna Blanduziei și pe Lear.
Aș vrea să văd pe toți actorii noștri
Învestmîntați în haine strămoșești
Jucînd povestea lungă, zbuciumată
A plaiurilor noastre românești.
Aș vrea să-i văd pe toți trecînd hotarul,
Măcar așa, pe-un film rătăcitor,
Căci dacă nu ni se cunoaște limba,
Măcar prin joc să fim ai tuturor."

Remarcabilă a fost hotărîrea artiștilor, cu Grigore Brezeanu în cap, de a nu se lăsa la cheremul „producer"-ului. Cei mai eminenți actori ai „Naționalului" s-au constituit într-o societate, anume, pentru turnarea filmului Independenței. Din această companie făceau parte Nottara, Aristide Demetriad, Vasile Toneanu, Ion Brezeanu, N. Soreanu, Petre Liciu și alții. Ceva iarăși foarte „modern", care abia în ultima vreme, după 1950, a început să se practice în cinematograf, anume ca mari actori, mari vedete, să-și dea „concursul" apărînd doar cîteva secunde pe ecran, în roluri de figuranți, după sistemul „all stars out", adică „toate stelele la ieșală" (ca în Înconjurul lumii în 80 de zile al lui Mike Tod). Îi vedem aici pe Toneanu, pe Soreanu, pe Brezeanu, pe Barbelian, pe Dutulescu (creatorul Revizorului de Gogol) apărînd în roluri de : „un flăcău", „alt flăcău", „un tînăr", „alt tînăr" ; apoi în roluri de „țărancă" și „altă țărancă" întîlnim nume ilustre ca Maria Giurgea, Maria Filotti, Eliza Popescu, Marioara Fărcășanu, Lulu Cruceanu, A. Liniver-Gusty, Adelina Mărculescu ; doamnele de la Crucea Roșie erau interpretate, tot așa de scurt, de niște stele de prima mărime ca Aristita Romanescu, Agepsina Macri, Maria Ciucurescu, Ecaterina Zimniceanu, Olimpia Birsan, Sonia Cluceru, Neli Santa, Angela Luncescu.

Rolurile principale erau ținute de Constantin Nottara, de Aristide Demetriad și Constanța Demetriad și mai ales de Aurel Atanasescu (Chiriac) *din* (Noaptea furtunoasă) *care aici era Penes Curcanul ; iar în rolul iubitei acestuia, Rodica, juca frumoasa Jeni Metaxa Doro, care avea să devină prima stea a Companiei de operetă. Personaje mai secundare erau Mihail Kogălniceanu* (interpretat de Ion Niculescu, Cațavencu din O scrisoare pierdută), *Primarul* (Ciprian, autorul faimoasei piese Omul cu mîrțoaga), *generalul Cernat* (I. Dumitrescu), *personalități rusești* (Pepi Machaueur), *generalul doctor Carol Davila* (T. Merișescu), *generalul Arion* (Ghiță Popescu), *mitropolitul și generalul Totleben* (în ambele roluri C. Berlogea) ; *cei doi doctori de la Crucea Roșie erau interpretați de excelentul actor Achile Georgescu și de Al. Mihalescu* (care azi e unul din cei mai căutați profesori de artă dramatică din Paris).

Scenariul fusese compus tot de Grigore Brezeanu, pornind de la Vasile Alecsandri. Evenimentele istorice și luptele militare erau axate pe persoana legendară a lui Penes Curcanul și pe nu mai puțin mitologica Rodică, iubita lui din sat. Acest sat ocupă mai multe secvențe. Altele sînt consacrate instalațiilor de spital de război, unde Penes e rănit, veghiat de Rodica, slujit de nobile doamne. Iar povestea se sfîrșește cu drumul lui Penes, care „mai lung îi pare" „acum la-ntors acasă". Pe drum întîlnește un regiment rus cu colonelul său în cap. Îi vedem pe colonel dînd, de sus, de pe cal, mîna sergentului Penes :

„Atunce colonelul, dînd mîna cu sergentul
Se-ntoarce, dă un ordin... pe loc tot regimentul
Se-nșiră, poartă arma, salută cu onor
Românul care pleacă trăgînd al său picior".

Desigur, filmul are multe stîngăcii, dată fiind epoca în care a fost turnat. Totuși filmul era bine cumpănit și proporția de scene războinice și scene sentimentale sau sociale era plăcut dozată ; ba chiar, după cîte ne spune Ion Cantacuzino, au existat și trucaje moderne, de pildă, scufundarea unui monitor turc pe canalul Măcinului, care fusese filmat cu machetă într-un bazin (din păcate această secvență lipsește în contratipul de 1700 metri aflat azi la Arhiva națională de filme).

Luptele sînt în genere iscusit filmate, deși uneori se simte intervenția regizorului care poruncește morților (ridicați prematur) să-și reia poziția orizontală. Dar acestea erau stîngăcii inerente. În tot cazul, desfășurarea de forțe militare era impresionantă prin volumul ei. Așa ceva nu se obținea ușor pe vremea aceea.

Filmul azi se revede nu numai cu înduioșare, dar și cu mîndrie, dacă ne gîndim la înaltul scop patriotic urmărit de realizatori.

D. I. SUCHIANU

IAȘI — PALATUL CULTURII *Fotografia Gh. Vintilă*

laur i

Sărbătorindu-se de curînd 150 de ani de teatru românesc, e din nou ridicată cupa aniversară să ciocnească în secol și în contemporaneitate alte mari date și împliniri.

Teatrul Național împlinește 115 ani de existență purtată cu glorii și strălucire de marii lui înaintași. Momentul e dublat în solemnitatea evocărilor adînci, de încă o aniversare căreia un sfert de veac i-a conturat durata veșniciei : Muzeul Teatrului Național împlinește în mai 25 de ani !

Cuvîntul „muzeu" e mult mai larg în sensuri decît în înțelesul lui de lexicon, cînd e vorba de scenă, travesti, aplauze și reflectoare: Muzeul Teatrului Național nu e numai o retrospectivă și evocare de valori succesive. E biografia efervescentă a sufletului românesc în teatru, e pagina de istorie cea mai emoționantă, fiind în același timp și pagina ei de mare poezie patriotică, de romantism și luptă, de tulburătoare existență a unor nume și personalități confundate cu epoca lor. E o sinteză de viață și frămîntare artistică, un nucleu de stări sufletești și un complex document de valori și evoluții din care nu lipsește nimic, nici improvizația de scenă a păpușarilor țărani, nici aducerea aminte a Sarmisegetuzei cu amfiteatrul ei roman, nici masca de durere și de joc a priveghiului străbun... La un pas de uitare, evocările pornesc de la pană și condei și se întorc în șoapte și în cîntec: e un drum al muzelor prin acest muzeu, simțit în pași căutători ai trecutului nostru de scenă, ilustrat prin sutele de mărturii ale vitrinelor, fotografiilor, obiectelor, actelor și tablourilor în ulei. De la Vasilache și Mărinuca la Regele Lear sau Molière, trecînd prin Văcărescu, Alecsandri și Caragiale, o vastă literatură adună numele actorilor de celebritate afirmată. Costache Aristia, C. Caragiale, Eufrosina Popescu, Matei Millo, Mihai Pascaly, Nottara, aduc, din fotografii, omagiul generației de aur vizitatorului de azi, purtat prin amintiri de bratul lor nevăzut. O umbrelută de dantelă o evocă pe Aristizza Romanescu... O ramură de palmier pe Ion Bățenaru, o cormită și o panglică tricolor pe Zaharia Birsan, o masă-birou pe I. L. Caragiale... Spade, costume, peruci: Hamlet, Margueritte Gauthier, Don Rodrig, Luca Arbore, Bălcescu, Zoe, Hagi Tudose...

Manuscrise, volume tipărite, afișe: documentele se împletesc pe nebăgate de seamă cu ceasul de vizită în al cărui tic-tac bat toate ornicele vremurilor trecute. De la secunda abia simțită a trecerii lui Shakespeare în neființă, pînă la clipa ultimului mare interpret al lui Hamlet, George Vraca, timpul e grămădit în fereastra de aur a murilor interpreți români ai printului rătăcitor prin culise și draperii... Se-adună din unghere, din cristale, purpuri și dantele, o lume de fantastice proporții în alaiul tăcerilor contemplative. Se simte pe undeva prin închipuire și ecoul primului gong: e prima reprezentație pe care ochii și simțirea o intuiesc din rămășițele unor vremi de întemeieri spirituale definitive. Se-aud parcă și caii trăsurilor din fața Teatrului, pe care ochii copilăriei le-au prins cu covîltirul albastru de mătase deschis ca o scoică... O lampă cu ulei de iluminat, citează începutul... Coroane de lauri, distincțiuni și medalii stabilesc o epocă... O fotografie, un dezastru : 1944, bombardarea Teatrului Național...

Din meseria de actor, adică din joc și vorbe cu tîlc, nu rămîne, la despărțirea omului de scenă, nimic. De la scriitor mai rămîne un condei, un manuscris, o carte... Muzeul Teatrului Național, care e de fapt al tuturor teatrelor noastre, e singurul în stare să păstreze vie nu numai o amintire generală, dar și un rol, un eveniment, un public, o stagiune. Cineva presupunea că muzeul ar trebui modernizat, sistematizat, organizat mai tehnic... Teatrul e mișcare, durere și bucurie, răbdare și speranță. Scena e ca un fluviu, spațiile ei cuprind o lume întreagă, cortina e o trecătoare pauză între timpuri, locuri și evenimente. Reflectoarele sînt lună și soare. Actorii, oameni ai tuturor secolelor, vîrstelor, precupărilor și sentimentelor cerute de rol: să fi uitat oare cel care făcea propunerea că teatrul nu e numai dulap cu grime, garderob și recuzită ? !

Muzeul e însăși viața teatrului, e reprezentarea a ceea ce e particular și caracteristic, e sufletul și realizarea unor generații de actori, sintetizînd deopotrivă scena, culisele, stalul și lojile, aplauzele și antractul. Costumele expuse mai păstrează mișcarea celui care le-a purtat. În aer mai plutește trucul și fericirea succesului, mai persistă armonia marilor prietenii și tovarășia cinstită de muncă uriașă: ar fi păcat să fie altfel, mai ales că Bucureștilor noștri încep să le lipsească unele colțuri intime, discrete, originale.

Muzeul Teatrului Național e cel mai grandios spectacol de evocare a scenei românești de la înființarea ei pînă azi, în regia discretă, dar de mare calitate artistică, a îndrăgostitului de umbre și lumini, George Franga, cronicarul neostenit prin inițiative și documentare, al vieții, personalității, străduințelor și biruințelor tuturor acelora care au crezut în valorile și puterile spiritualității românești.

O seară petrecută în acest unic și bogat muzeu e o întoarcere în timp și o readucere a timpului în actualitate: e seara de simțire și de cultură care nu ar trebui să lipsească din calendarul nici unui tînăr sau mai puțin tînăr căutător în bolta artelor al unei străluciri de stea. Cunoașterea acestui important muzeu ar trebui să fie una din datoriile patriotice de cărturar și artist...

Barbu T. ARGHEZI

GAVRIIL MUSICESCU

„Dindu-mi seama de valoarea cîntecelor populare române, de însemnătatea culturii acestui gen de muzică, precum și de efectul ce ar produce într-o națiune răspîndirea acestora într-un mod sistematic, mi-am propus să fac o mică colecțiune de aceste cîntece luate direct din gura poporului spre a le armoniza după tonalitățile în care sînt cîntate de popor..."

G.M.

Temelia muzicii corale culte românești se pune într-o perioadă de frămîntate mișcări sociale și avînturi naționale ; elanuri culminînd cu revoluția pașoptiștilor, Unirea principatelor, Războiul pentru independență națională. Și muzica, asemeni literaturii, picturii, se va consacra oglindirii constant fidele a evenimentelor impresionante ce zguduiau puternic o societate post-fanariotă, balcanică și feudală. Iar sursa inspiratoare se caută, firesc, în arta simplă, comunicativă, spontană a poporului. Semnificativă pentru ambianța eroico-patriotică a vremii ne apare reacția militantă a majorității compozitorilor — Alexandru Flechtenmacher, Eduard Wachmann, Eduard Caudella, Ciprian Porumbescu, Gavriil Musicescu, ș.a. Prin cîntece mobilizatoare, „de masă", ca *Hora muncitorilor, Sfîntă zi de libertate, Imnul vînătorilor, Cîntecul gintei latine, Unu mai, Ca un glob de aur. Fiii României*, problemele epocii găsesc rezonanțe sincere în creația lor artistică. Sinceritatea expresiei, simplitatea scriiturii și indeosebi pregnanța melodică au conferit lucrărilor enumerate — ca și multor altele — o arie largă de difuzare, întrunind instantaneu simpatia mulțimii.

Sărbătorind cei 90 de ani de la dobîndirea independenței naționale, cinstim la acest început de primăvară și cei 120 de ani de la nașterea compozitorului celui mai legat, dintre precursori, de evenimentele anului 1877, Gavriil Musicescu — autor al popularelor cîntece patriotice *Fiii României* (Arme, Arme, Arme[1]), *Ca un glob de aur* (pe versuri de Bolintineanu), *Stejarul și cornul* (pe versuri populare din colecția Alecsandri), *Copii ai patriei iubite, Moartea viteazã, Oșteanul român, Hora de la Plevna.*

Multilaterală, creația lui Musicescu mai cuprinde, în afară de corurile amintite care fac parte din ciclul *Cîntece patriotice*, prelucrări de melodii populare pentru cor mixt (*12 Melodii naționale*) și muzică religioasă (*Concertele corale nr. 1, în Si bemol major, și nr. 2, în Do major*, poemul *Acum slobozești, Răspunsurile sfintei liturghii*).

În ceea ce privește abordarea muzicii populare *țărănești* ca sursă de inspirație pentru lucrările sale, Musicescu a înfăptuit o operă de veritabil pionierat : „...astfel apare în istoria muzicii românești pentru întîia oară o conștientă, științifică luare în considerare, culegere, transcriere și armonizare a melodiilor populare românești"[2]. Caracteristică în creația sa este accentuarea aspectului modal și părăsirea într-o oarecare măsură a tradiției funcționale occidentale. Deși intuiește puternic modalismul cîntecului popular Musicescu rămîne încă subordonat dualismului major-minor. Ceea ce aduce nou compozitorul, față de primele generații ale creatorilor înaintași, este înlăturarea unor procedee armonice ținînd de romantismul apusean sau de belcantoul „verist". Ca atmosferă și conținut lucrările sale părăsesc falsul patetism al romanței salonarde căreia îi plătea încă tribut numeroase alte lucrări ale sfîrșitului de veac trecut. Cu Musicescu, muzica corală românească cîștigă climatul liric, senin și molcom, specific „cîntecului lung". De fapt, Musicescu este precursorul direct și meritoriu al celui care avea să fie primul mare compozitor român modern — Dumitru G. Kiriac.

Piesele în care Musicescu se realizează plenar, ca originalitate a expresiei, rămîn cele *12 Melodii naționale*. Sînt prelucrări de melodii populare pentru cor mixt, în forma unor miniaturi corale, și se grupează într-un ciclu propriu-zis, ordonat după considerente strict muzicale, de varietate a conținutului, de alternanță ca funcție a principiului contrastului : *Răsai lună* (o pastorală în mișcare lentă, meditativă), *Stejarul* (senin pastel), *Nevasta care iubește* (melodie sprintenă, caracter ironic, satiric, al textului), *Dor, dorule* (elegie cu un pronunțat colorit modal cromatic, amintind melismele melodiilor culese de Anton Pann), *Stăncuța, Moș bătrîn, Congazu, Baba și moșneagul, Zis-a badea, Ileana, Haiducii, Numai popă să tot fii.*

Ca scriitură corală miniaturile lui Musicescu nu revoluționează ; dimpotrivă, sînt pe alocuri chiar insuficient realizate ; sonoritatea corală masivă, folosită predilect în dauna variației coloristice, generează o anume monotonie, expresivitatea acoperă o zonă intrucîtva limitată, poate și datorită faptului că din punct de vedere componistic concepția autorului este exclusiv armonică, ocolind premeditat procedele polifonice.

Considerabila lor importanță muzicală (pe lîngă cea documentară) derivă însă din intonațiile modale și din varietatea ritmică (cultivînd asimetria în context simetric) : alternanțe de grupuri metrice diferite, folosirea ritmului ardelenesc (optime — pătrime cu punct), sincope abil intercalate în ritmul clasic de tip divizionar.

La vremea apariției lor cele *12 Melodii naționale* de Musicescu au constituit un real eveniment muzical, atît pe plan intern cît și internațional. Ele au fost medaliate la Expoziția Universală de la Paris (1889), de asemenea publicate parțial și recenzate elogios (de către Julien Tiersot) în *Revue des traditions populaires* din 1890 și în revista *Le temps*. Este un prim document istoric de mare importanță ce atestă afirmarea cîntecului popular românesc, prelucrat într-o manieră adecuată, punînd în valoare coloritul modal pe plan european.

De o deosebită importanță pentru evoluția mișcării muzicale românești de la sfîrșitul secolului trecut a fost și activitatea desfășurată de Musicescu ca dirijor și animator al Corului Mitropolitan din Iași, formație care prin înființarea sa (în 1876) avea să marcheze începutul mișcării corale culte organizate, în Țările Române. Prin activitatea susținută a coralei ieșene se înfăptuiau pași importanți pe calea cunoașterii valorilor perene ale artei sonore occidentale ca și a creațiilor autohtone ; era, în plus, o mișcare entuziastă pentru propagarea muzicii în rîndul marilor mase — orășănești sau rurale. Dintre sutele de concerte ale corului, încununate cel mai adesea de succese prestigioase, nu numai în regiunile Moldovei ci aproape în toată țara, se impune îndeosebi turneul efectuat în Transilvania și Banat — primit cu elogii de presa multinațională din Brașov[3] sau cu calde și impresionante cuvinte publicate de Ion Vidu în ziarul „Drapelul" din Lugoj.

La a 120-a aniversare a nașterii sale, cinstim memoria și aportul lui Gavriil Musicescu pentru propășirea muzicii românești, importanța documentară a activității sale de pionier în ale artei, înțelegînd să valorificăm moștenirea operei sale lucid dar drept, nepărtinitor, în spiritul celor spuse așa de frumos, cîndva, de Lucian Blaga : *„Cu greutatea trecutului ne-am obicinuit ca și cu greutatea atmosferii : nici n-am putea exista fără ea".*

Costin MIEREANU

[1] *Fiii României*, „ca marș triumfal a fost cîntat pentru Regimentul 13 Dorobanți întors victorios de pe cîmpul de luptă din războiul de la '77". — *G. Breazul în Pagini din istoria muzicii românești*, Ed. muzicală a Uniunii compozitorilor, Buc. 1968, p. 350.

[2] *G. Br.* — op. cit. p. 339.

[3] „Gazeta Transilvaniei", „Brassó", „Kronstadter Zeltung".

LUCIAN BLAGA

EXCURSIE LA GRĂDIŞTE

INEDIT

În afară de o serie de volume, definitivate pentru tipar, între manuscrisele rămase de la Lucian Blaga am găsit şi diferite însemnări autobiografice. Aceste însemnări nu au fost însă definitivate de Lucian Blaga pentru tipar şi ca atare nu pot fi publicate integral.

În notele la ediţia de Poezii 1966 am dat spre publicare o mare parte dintre însemnările ce se referă la creaţia lui poetică.

În perioada 1955—1956 Lucian Blaga a fost pentru prima dată împreună cu profesorul C. Daicoviciu şi alţi prieteni la Grădişte. Poezia „Grădişte" care încheie acest fragment (intitulat de noi: Excursie la Grădişte*) a fost scrisă la scurt timp după această excursie.*

Dorli BLAGA

În ziua de 7 octombrie, dis-de-dimineaţă, plecam în excursie peste Dealul Feleacului vreo treizeci de persoane. Societatea era foarte pestriţă, dar închegată într-un fel prin interesul colectiv, foarte românesc, acordat arheologiei dace. Porneam cu un mare elan şi cu un mare autobuz spre „Terasa magilor". Cerul senin şi bruma ce acoperea iarba, de o parte şi de alta a şoselei, anunţau o zi frumoasă [...]

Pe la ora 9 dimineaţa ajungem la Costeşti, un sat în valea Orăştiei, cu gospodării temeinice, pierdute subt multă frunză, la poalele munţilor. Excursia noastră era plănuită pe două zile şi jumătate. Ajunşi în sat ne luam numaidecît în primire locurile de găzduire, în diverse case, ai căror stăpîni, ţărani, sînt obişnuiţi cu atari vizite de excursionişti. După putină odihnă, o întindem, în grup, pe jos, spre cetăţuia invizibilă din vîrful unui muncel, subt poalele căruia valea şi apa se îngustează dintr-odată. Soarele de toamnă loveşte tare Ne dă pîrjol cu osebire acelora cari nu avurăm parte de vară. După un urcuş de o oră, nu tocmai anevoios, ajungem deasupra unei văi laterale. La o casă tărănească, cu livadă de pomi t aci locuieşte paznicul cetăţuii. Ne întindem păturile subt pomi şi ne aşezăm să ne odihnim. Prin pomii cu frunză rară au mai rămas niscai mere roşii şi gălbui. Ne însărcinăm să-i mîntuim de povară. Deschidem apoi traistele şi rucksackurile, întindem pe iarbă şi pe pături, merinde şi băuturi, şi ne ospătăm într-o atmosferă agreabilă de glume şi veselie.

Profesorul D. îndeosebi era în această înainte de amiază incontestabil în cea mai bună formă a sa, cum era de altmintrelea totdeauna cînd se vedea înconjurat de cucoane simpatice. De la Cluj pînă la Costeşti ne ţinuse într-un necurmat rîs. În întreţinerea atmosferei de haz şi bună dispoziţie el îşi avea tactica sa. Nu ne da niciodată răgaz să epuizăm cu rîsul nostru efectul unei glume, şi plasa repede alta. Avea cîte-un cuvînt ce descreţeşte frunţile, şi cîte o anecdotă, pentru orice aşezare omenească sau pentru orice cotitură de drum. Timpul trecea, dar nimic nu ne aţîţa graba, acolo sus, în mijlocul naturii.

Pe la ora verticală D. avea să ne ţină o lecţie de istorie şi arheologie despre întreg acest ţinut dacic. Spre a da un suport intuitiv lecţiei, un asistent desfăcu în faţa noastră o hartă mare, pe care o atîrnă de craca unui pom. Într-o expunere succintă, foarte vioaie, D. ne arătă, cu toiagul său ciobănesc, tot sistemul cartografic al cetăţilor dace. Înţelegeam, după toate lămuririle, ce le primeam, că în acel ceas ne găseam chiar în centrul sistemului, pe care numai un ochi de vultur dacic, ca al lui Burebista, a putut să-l conceapă atît de adecvat peisajului. Toate culmile din preajmă, scoase în relief prin forma lor conică, au purtat cîndva cetăţui şi turnuri de apărare.

„Aci, în cetăţuia de la Costeşti, la cîţiva paşi, unde vom urca de îndată, şi-a avut Decebal reşedinţa. Trupeie romane ale împăratului Traian au pătruns pe aci şi pe dincolo. Dar o parte a cohortelor romane i-a luat pe daci pe la spate, venind din Oltenia, peste munţi. Castrul lor şi-a lăsat urmele, ce se mai pot vedea şi astăzi, între vîrful lui Pătru şi vîrful Şurianului. Cetatea aceasta, de la Costeşti, reşedinţa lui Decebal, cu toate celelalte pe cari le bănuim de jur împrejur, apărau intrarea în valea îngustă, peste a cărei apă am trecut adineauri. La 25 kilometri pe apă în sus, în vîrf de munţi, este situată Grădiştea, care după toate socotelile noastre trebuie să fi fost cetatea de ultimă rezistenţă a dacilor şi apărătoarea sanctuarelor. Acolo la Grădişte trebuie să fi fost centrul religios al lumii dace".

După odihna de două ore eram destul de refăcuţi, ca să putem lua înălţimea cu asalt. Într-un sfert de ceas ajungeam sus, pe zidurile dezgropate ale cetăţii. O minunată privelişte, ca un amfiteatru, se unduia sub ochii noştri. D. ne dă explicaţii cu privire la felul de a construi al dacilor. Iată terase, care-şi păstrează încă forma, ce li s-a dat acum 2 000 de ani. Blocuri de piatră, ziduri cu umplutură interioară. Cioburi de vase. Cărămizi. Lespezi. Într-un loc urcăm pe nişte trepte de piatră, ce duceau în interiorul, cu turnuri, al cetăţii [...] Lovesc cu piciorul în piatra treptelor:

„Opriţi-vă un moment, şi gîndiţi-vă: pe treptele acestea a urcat de atîtea ori şi Decebal! Mîndrul stăpîn şi-a auzit, şi el, sunetul pasului, aici, cum îl auzim şi noi, acum, pe al nostru. Poate că pasul nostru trezeşte numai sunetul, ce doarme în piatră, al pasului lui Decebal. Poate că sunetul pasului nostru e numai un ecou al pasului regesc de altă dată!".

Spre a vedea toate terasele cetăţii, cu toate vestigiile dezgropate în aceşti ani, era nevoie de un mers agale şi de cîteva ceasuri de răgaz. Pe o terasă ni s-a îmbiat prilejul de a ne aşeza pe nişte pietre mari, rotunde. Ne odihnim o leacă să ascultăm cuvîntul lui D.:

„Pietrele acestea rotunde sînt baze de coloane. Sîntem aici evident, în mijlocul unui templu" [...]

Aflăm de la D. că Romanii, ocupînd ţara au cam dărîmat toate aceste cetăţi dace. De pe vîrful unde ne găseam, arheologul arătă cu mîna, în valea de jos:

„Priviţi în jos, prin partea unde se îngustează valea. Acolo am găsit o mică aşezare romană. Zidul, temelia unei mici clădiri. Era acolo un post de pază, un adăpost pentru soldaţii romani, cari patrulau, ţinînd sub supraveghere ţinutul, să nu se răscoale dacii prin munţi." [...]

Pe înserate am coborît încetişor în sat. O masă lungă s-a încins în două încăperi, largi numai după măsura de la ţară. Nici unul din ceată n-a avut la masă mai mult de o jumătate de loc. Şedeam fiecare pieziş, cu cotul în coastele vecinului. D. era din nou în vervă. O lua acum spre teologie. La un moment dat el trece la explicarea unor expresii absconse din „Crezul" de la Niceea. Fiu de dascăl, el crescuse prin preajma bisericii, şi-i plăcea să cînte tropare şi să recite texte liturgice. D. istoriseşte că între cele două războaie a cunoscut un popă, deputat în parlament şi mare afacerist, cu maşină la poartă.

„Popa era de pe la Zlatna, dar avea o amantă la Cluj, căreia o dată i-a trimis un vagon de flori. — Ţi l-am luat eu odată pe popa ăsta, într-un restaurant la Bucureşti şi l-am catihetizat în legătură cu o frază din „Credeu"... „carele pentru noi oamenii"... Măi, popă, îi spun. Asta-i un text limpede... Pentru noi oamenii sînt carele, nu automobilele!"

Şi D. urmează:

„I'e acelaşi popă, care făcea mătănii mai mult prin antişambra ministrului de Industrie şi Comerţ, decît în faţa altarului, l-am lămurit

altă dată şi asupra altui text obscur din „Crezul" de la Niceea. Era vorba despre fraza: „născut, iar nu făcut!"

„Măi popă, tu nu vezi că acest text e lipsit de sens? În acest loc al crezului s-a strecurat desigur o greşeală de tipar. Textul trebuia să sune aşa: „născut, iarna făcut!" „În forma aceasta, Crezul devine clar: Hristos s-a născut la Crăciun! Din momentul acela în biserică popii Crezul nu s-a mai rostit decît aşa: „născut, iarna făcut!" [...]

Arşi pe dinăuntru de ozonul zilei, obosiţi de atîta priveliştе, istoviţi de urcuşuri şi voie bună, ne-am culcat tîrziu, ca să ne sculăm foarte de dimineaţă.

Încă pe întuneric.

Eram îmbrăcaţi ca de iarnă, în paltoane şi-n cojoace. Trebuia să luăm, pe la cinci dimineaţa, trenutul spre Grădişte.

L-am prins încă la timp.

Ceata noastră călătoare a ocupat cîteva platforme goale de vagoane. Aceste vagoane urmau să fie încărcate pînă seara cu lemn de fag, subt poalele Muncelului de la Grădişte. Ne ducea în sus trenuţul, gîfîind, urmînd cursul apei. Cristalul curgător din matca rîului îşi arăta păstrăvii speriaţi de lumea din afară. Locomotiva slobozea din cînd în cînd cîte-un strănut gros, de fum, de sgură şi scîntei. Fulgi fini de funingine se aşezau pe pielea pudrată a cucoanelor şi a studentelor. Fineţea fulgilor căuta parcă într-adins fineţea feţelor.

Ajunşi pe la ora 9 la poala Muncelului, am sărit sprinteni de pe platforme. Iarba cu brumă groasă ca o pătură ne amortiza saltul. Privirăm o clipă clinul muntelui ce trebuia urcat. Ne pregăteam trupeşte şi sufleteşte să-l luăm pieptiş. Şi am pornit. Începutul a fost cu osebire greu. Urcuşul semăna cu un asalt. După un sfert de ceas ajungem pe o lungă coamă. Trecem printre tulpini înalte şi drepte de fag. Par coloane într-un imens templu păgîn. La fiece pas D. dă cîte-o lămurire. Pe tot versantul se găsesc, subt pădure şi zmeuret, fărîmituri de piatră cioplită, cioburi şi cărămidă. Aici se ridica vechea Sarmisegetuză a dacilor? Aci.

Încă două ceasuri de urcuş mai puţin anevoios. Şi ajungem la zidurile cetăţii. Muşchi, ferigă şi blocuri de piatră, cari se îmbucă Vremea cu toate vremurile n-a putut să îngroape totul. Zidurile ies pe alocuri la suprafaţă pînă la înălţime de-un metru, sau chiar mai mult. Pădurea cu rădăcinile ei a măcinat dealungul veacurilor calcar şi bazalt. Rădăcinile au dărîmat şi au topit. Temeiurile zidurilor au rezistat totuşi, alături de glasul vîntului, ca să fie mărturie pînă astăzi a unei măreţii de început. Prin sondaje în spaţiul dintre ziduri, s-a putut reconstitui cu aproximaţie harta cetăţii. Pe celălalt versant, mai abrupt, se găseşte „Terasa magilor". Ajungem şi acolo, căci această terasă ne este ţinta. Fagii de-aci sînt parcă şi mai înalţi. Coroanele încă nerărite de anotimp joacă în culori ruginii. Soiuri de copaci, al căror nume nu-l mai ştiu, dau în galben şi roşu de singe. În bătaia arzătoare a soarelui zărim azurul rece printre frunze. Pe Terasa magilor vedem, ici şi colo, săpături de încercare. O parte a unui templu rotund, amintind, prin formă şi prin construcţie, stupele indiene, este dezgropat. Ne găsim pe locul fabuloaselor sanctuare, despre cari istoriografia antică ne-a lăsat unele însemnări, ce păreau oamenilor de mai tîrziu doar ecoul unor legende. Incredibila lor existenţă se confirmă după 2 000 de ani. Temple moarte trebuie să fie pe aci. Fără de aceste modele subterane fagii cu scoarţa de marmură nu şi-ar fi clădit templele lor vii. Un fior numenal, de sacralitate păgînă, ne încearcă pe aceste înălţimi. Toamna solară împrumută priveliştei cea mai sublimă faţă. Pe aici au avut loc cîndva, foarte demult, nebănuite rituri, pe aici s-a cîntat liturgic întru preamărirea zeilor cereşti şi telurici ai strămoşilor noştri. Ce va ieşi la iveală de subt toate aceste rădăcini ale fagilor şi ale timpului?

Pe acest foarte înalt tărîm au amuţit şi glumele lui D. Picuri de brumă topită la soare ne cad pe umeri şi pe obraji. Brumă sfîntă pură ca lacrimile neplînse ale semînţei noastre.

„Ceea ce vom dezgropa aici," ne spune D., „va depăşi orice închipuire şi toate ipotezele. Ne găsim la o răscruce a arheologiei băştinaşe. Sperăm, să punem în curs de cîţiva ani temeliile unei Getice." [...]

După cîteva ore de înaltă reculegere pe înălţimi, începem să coborîm. Încet, şi cu teamă de lunecuşuri, prin tufe, prin grohotişuri, pe poteci şi pe povîrnişuri. Pe înserate ajungem iarăşi în vale, la halta trenutului. Vagoanele sînt acum încărcate cu lemn de fag; ceea ce la venire fusese platformă, este acum un turn. Copacii lui Zamolxe se transformă în combustibil [...]

Găsesc loc pe strapontina unui vagon. Alţii s-au aciuiat pe lemne sus. Mă aşez pe capătul unui trunchi de fag, cu faţa în sensul mişcării. [...] Urmărim priveliştea ce se întunecă. Trenuţul cu încărcătura ne comunică o senzaţie de nesiguranţă. Dacă ar sări de pe linie? La cotiturile astea, mai dese parcă decît la venire!

Trei ceasuri are să ţină întoarcerea cu trenutul pînă la Costeşti. De-a dreapta noastră auzim rîul înspumegat. În beznă nu mai zărim nimic decît ceea ce se vede în lumina farurilor de la locomotivă, Luminile trenutului cad, adaptîndu-se la îngustimile şi lărgimile spaţiului. Munţii luminaţi, pe ici pe colo, de fărurile de locomotivă, pădurile, prăpăstiile, fac un straniu peisaj, cum n-am mai văzut în viaţă. La cotituri ne apare în faţă, în noapte deplină, monstrul locomotivei, care luminează, în fîşii, în sus, în jos, lateral Rîul îl simţim curgînd în jos, cu un vuiet, ce acoperă orice alt sunet, amestecîndu-se cu scîrţîitul strident, metalic, al roţilor. Dar în aceste lumini ce sfîşie beznele, ni se pare că apa o ia în valuri spumeginde în sus. Şi mereu senzaţia în spate că, într-o clipă, toate vagoanele din urma noastră ar putea sări unul peste celălalt, prăbuşindu-se peste noi.

„Uite, apa, rîul, parcă ar urca pe munte în sus! Elementele par a-şi trăda legea dintotdeauna. Apa se învolbură, şi urcă, urcă, în sus, în sus! Şi trenul acesta negru coboară totuşi! Bezna e completă, dincolo! Parcă am coborî în Hades!"

Grădişte

Sunt ostenit ca drumul şi uscat ca praful.
Mai sunt izvoare pe pămîntul nostru?
Întreb şi caut. Frunze-nlătur cu piciorul.
Foi ruginite cad, se-ngroaşă vraful.

E tristă luna azi în Dacia
cînd trece peste plaiu şi stînă.
Subt cîte-o piatră de altar, subt căpişte păgînă,
se spune că mai gîlgîie pe-alocuri apa,
mai murmură la obîrşii prin munţi,
dar nu în vale, în fîntînă.

De-o apă-mi este sete,
de apa izvorîtă din argint, din munte
ce leagăn fost-a sămînţei noastre.
Se profilează-n zări piscuri cărunte.

Urcuşul pînă-n pragul unui zeu
pe coama muntelui e greu.
De mînă şi la pas cu tine –
n-aş pierde însă niciodat' cărarea
prin aluniş şi tufa de afine.
Ne-am poticni din cînd în cînd, dar nu ne-am pierde
Pe vîrfuri sacre, în albastru, ne-ar călăuzi
un nor pe sus, jos muşchiul verde,
şi fagii zvelţi şi-nalţi, ce mai păstrează
în chipul lor o amintire trează
de mari coloane din vechime.

Sub paşi, pe-acolo, mai răsună
subt bolovani şi flori,
acoperite bolţi. Sunt tainiţe de mii de ani
adăpostind în ele amfore rotunde,
în care tu întreagă
ai încăpea sau pîn'la subsuori.
(Mă-ncearcă un surîs fără temei.
Mai trebuie s-o spun?
În amforele de argilă se păstrau
pe vremuri nu femei,
ci alte bunuri ale dimineţii,
aidoma femeilor: grîul cetăţii, pînea vieţii).

Călcînd prin rouă şi prin iarbă poate că am sparge
chiar noi, subt talpa noastră, cupa de roşietic lut,
din care aprigul, tăcutul rege îşi bău
durerea-nfringerii pe scut.
(Dacii călau prin şuierul de brazi
să schimbe magic o viaţă în legendă,
în jurul regelui dansînd pe cataligi,
frenetic şi-n ecstaz).

Ne va fi dat s-ajungem şi pe culme într-o zi?
Pe-o treaptă sus vom iscodi
ce-a fost cîndva şi nu mai este:
templul de aur pe priporul din poveste.
Îl sprijineau vreo patruzeci şi nouă de coloane,
înfăţişare-avînd de vipere, ce pline de ardoare
în vîrful cozilor s-ar ridica în soare

Pe-o lespede şezînd acolo lîngă tine,
voi prinde iarăşi graiu: iată supremele izvoare!
Şi umbra inimii mi-o voi vedea
în palma ta căzînd.
Prielnic peste frunte ne va bate vînt.

Iar noaptea, în acelaşi loc, ne-or lumina
lucind din prunduri şi din unde,
comorile-ngropate-n matca rîului ceresc.
Murmurul nostru, visul, se va-mpărtăşi
din nemurire printre greerii ce cîntă
şi printre zei, cari, fără temple, mai trăiesc

COLUMNE

(Urmare din pagina 1)

şeşti. Ştefan cel Mare avea să poarte în 47 de ani de domnie, 43 de războaie, pornite nu din vreo sete nesăbuită de cuceriri, ci din nevoia sfîntă a apărării. Mircea cel Bătrîn, Alexandru cel Bun, Mihai Viteazul, Tudor Vladimirescu au plătit cu generaţiile lor tributul greu de singe, din cel mai tînăr şi mai destoinic singe, făcînd din piepturile bărbăteşti stavilă vie, de netrecut, calea agresorilor care ameninţau nu numai fiinţa unei ţări, ci însăşi soarta Europei.

La noi, cel mai durabil şi mai înălţător monument al trecutului n-a fost clădit din piatră şi mortar, ci din memoria generaţiilor. Păstrat peste secole şi milenii în sufletul poporului, acest indestructibil material a generat forţe de neînvins, capacitatea de hotărîre a propriului destin, tăria şi claritatea perspectivei.

E loc încă pentru columne capabile să înfrunte timpul, înălţînd fapta strămoşească spre cele mai înalte culmi ale omagiului pe care i-l închină împlinirea contemporană a destinului ţării, e loc încă pentru monumentele datorate îndelung trecutului mai îndepărtat sau mai apropiat, şi pe care prezentul sensibil prin respect şi închinăciune nu poate să nu le împlinească.

Nu există mai mare bucurie pentru artist decît plenitudinea acordării pulsului propriu cu pulsul întregului popor, nu există mai sacră misiune decît crearea acelor opere de artă care, răspunzînd zilei de azi, să reziste timpului şi să prezinte viitorului ceva din vibrantele sentimente ale contemporanilor noştri, faţă de trecutul de luptă al strămoşilor şi părinţilor noştri.

2. PLEVNA

Am căutat monumentul celei mai crîncene bătălii a anului 1877, plimbîndu-mi privirile peste cîmpiile ondulate din dreapta Dunării, şi peste dealurile verzi care coborau în trepte scăzînd către şes meterezele de piatră ale Balcanilor. L-am găsit la apus de soare şi, piatra lui din piatra faimoasei redute turceşti purta numele recunoştinţei. O lacrimă ţîşneşte aici singură, o cheamă singele bunilor şi străbunilor care a făcut să mustească roşu pămîntul frăţesc înscrîind în cartea de aur a prieteniei dintre ţările aşezate de-a dreapta şi de-a stînga Dunării mari o pagină de neşters.

Am căutat prin Slovenia şi prin satele şi oraşele din Cîmpia panonică cinstirea memoriei celor căzuţi sub tricolorul românesc în războiul antifascist şi am găsit-o cioplită în marmură sau granit, dar mai ales, păstrată în amintirea oamenilor şi transmisă fiilor şi nepoţilor.

Am căutat în ţară la noi, de la Carei la Giurgiu şi de la Oradea la Moldova Veche, bătînd văile Someşului rece şi ale Mădărăşului. Prahova şi Dîmboviţa, Suha şi Mălinii, Tărîle Birsei şi ale Crişurilor, atîtea şi atîtea locuri în care eroismul poporului a săpat semnul victoriei, şi am găsit memoria cumplitelor lupte pentru eliberarea patriei înscrisă spre aducere aminte.

Şi am murmurat atunci un cîntec uitat, pe care-l cîntam, copii, de ziua eroilor, şi aveam suflete înfiorate de adîncă recolegere şi sacre jurăminte: „Presăraţi pe-a lor morminte / Ale laurilor foi / Spre a fi mai dulce somnul / Fericiţilor eroi... // Pe copii la sînul vostru / Alintaţi-i cu-acest cînt / Povestindu-le cu farmec / Al eroilor avînt. // Dezveliţi tot adevărul / Şi le spuneţi tuturor / Cum muriră fraţii noştri / Pentru neam şi ţara lor... // Şi pe sacrele morminte / Puneţi lacrime şi flori, / Spre a fi mai dulce somnul / Miilor de luptători..."

3. MAI

Două zile din aceeaşi lună a primăverii, Nouă Mai, despărţite una de alta printr-o virstă de om, 68 de ani, marchează două evenimente epocale în fiinţa poporului nostru. 9 mai 1877 — Independenţa; 9 mai 1945 — Victoria. Printr-o împletire de destine înfăptuită de secole, în aceste zile de mai, n-am fost singuri: la Plevna, sau în drumurile de singe ale pustei panonice sau ale Tatrei, spre bîrlogul fascismului german, păşeam alături de fiii unui popor întotdeauna iubit şi stimat pe meleaguri. În toamna şi iarna premergătoare primăverii lui 1945, la curăţirea teritoriului ţării de hoardele cotropitoare fasciste, şi mai departe, la eliberarea celor 1237 localităţi ungare şi a celor 1722 localităţi cehoslovace, ostaşii români au luptat cot la cot cu nepoţii şi strănepoţii luptătorilor ruşi din războiul de la 1877.

Şaptesprezece divizii româneşti au participat la acţiunile desfăşurate pe teritoriul Ungariei, şi alte şaisprezece la luptele date pe pămîntul Cehoslovaciei. Din cei aproximativ 460.000 de oameni, angajaţi în luptele de pe frunturile ungare şi cehoslovace, peste 42.000 de militari români au luptat în Ungaria şi aproape 66.000 în Cehoslovacia. În total, pe frunturile antihitleriste şi-au jertfit viaţa peste 167.000 ostaşi români, tribut greu de singe vărsat pe altarul păcii europene prea îndelung jinduită de popoare.

O carte semnată de locotenent-colonelul Florian Tucă, tipărită în Editura Militară, înfăţişează, cu date şi imagini, peste patruzeci de cîmpuri de luptă de pe teritoriul României, cu monumentele şi plăcile comemorative puse să ateste memoria faptelor de vitejie petrecute în aceste locuri istorice. Iconografia lucrării dezvăluie însă şi provizoratul majorităţii lucrărilor, inconsistenţa materialului folosit, lipsa înnobilării monumentelor precare cu gîndirea artistică. La Bucureşti, la Baia Mare şi Carei, la Satu-Mare şi Oradea, la Timişoara şi Tîrgu-Mureş s-au ridicat cîteva monumente durabile, dar în rest, artiştii chemaţi să dăltuiască cu talentul lor recunoştinţa poporului faţă de fiii săi căzuţi în lupte, au un vast teren de rodnicire. Le sîntem datori eroilor, şi prin asta ne sîntem datori nouă înşine.

INDEPENDENŢA şi poezia noastră

(Urmare din pagina 1)

O Românie, patria mea, / Soarele vieţii, cu fericire / Răsare mîndru pe fruntea ta!".

Ieşeanul Nicolae Pruncul în Presa de la 4 iunie, din Bucureşti, evocă umbrele marilor voievozi biruitori: „Mircea, Ştefan, Mihai Bravul, o! mari umbre de eroi! / Ale căror virtuţi sfinte se deşteaptă azi în noi, / Facă geniul ce vecinic v-a purtat biruitori, / Ca izbînda să-nsuflare pe ai ţării luptători!".

Institutorul ploieştean cu cea mai încărcată carte de vizită din cîte-am văzut, Zaharia Antinescu, găseşte cel dintîi expresia „pui de lei ai României", în poezia Ora supremă, *apărută în* Telegraphul *de la 5 iulie.*

În versuri parnasiene, profesorul V. D. Păun vesteşte trecerea Dunării, mult aşteptată de partizanii fierbinţi ai Independenţei: „Vom trece! — Bate ceasul — un ceas de două veacuri..." (Vom trece! *în* România liberă, *10 iulie 1877).

Cu o notă poate scrisă de însuşi Titu Maiorescu, ca redactor-şef, apar în Timpul *de la 20 iulie 1877 o serie de cinci poezii trimise de la Iaşi şi nesemnate, dar călduros recomandate ca „cele dintîi accente adevărat lirice asupra războiului de azi".*

Din toate părţile ţării şi din toate provinciile româneşti de peste hotarele de atunci, afluează poeziile trimise redacţiilor bucureştene.

Victoria este cîntată, printre alţii, de tînărul Al. A. Macedonsky, care nu-şi găsise încă timbrul. În Stegarul *(5 februarie 1878,* Presa*); el repetă, după Alecsandri, celebrul epitet: Curcanii — creat în august 1877, de bardul de la Mircești.*

Jertfa lui Valter Mărăcineanu a fost slăvită de un D. M. Stănescu în versuri bolintiniene: „Dintre toţi oştenii care-l înconjoară, / Valter, ca un fulger, spre redută zboară". (Căpitanul Mărăcineanu, *în* Dombantul, *11 martie, Bucureşti).*

Cu titlu de curiozitate, relevăm Grivita *semnată de un probabil urmaş colateral al marelui poet, semnînd* G. Cîrlova (Războiul, *18 martie 1878).*

GRIGORESCU

intrepretul omeniei româneşti

(Urmare din pagina 8)

întreaga situaţie şi atmosferă în care s-a dat atacul de la Smîrdan, iar reuşita sa implică tocmai acel ethos românesc, acea interpretare a omeniei pînă şi în faţa morţii, sau în faţa vrăjmaşului. Nimic sălbatec, fioros, ci adînc uman, adînc patriotic în această unică scenă de bătălie, odă pentru vitejia poporului care îşi cucerea neatîrnarea.

Învinuirile de „vid compoziţional", de „montonie a compoziţiei", de „reeditări oarecum stereotipe" ale soldatului din primul plan, stînga, „caracterizarea forţată a mişcării" în unele cazuri, pe care le aduce acestei compoziţii acad. G. Oprescu (monografia **Grigorescu,** 1962, vol. II, pp. 44 şi urm.) le socotim cu totul neîntemeiate. I se cere lui Grigorescu un „stil eroic" ca la Rubens sau Delacroix (p. 47), iar alţii la 1885 şi mai tîrziu ar fi vroit să vadă Smîrdanul pictat ca de Meissonier, Gérard sau Vernet, Grigorescu însă a pictat **Atacul de la Smîrdan** cu o discretă şi dinamică monumentalitate românească, accentuînd omenia, unitatea şi demnitatea anonimilor oameni din popor, luptînd cu conştiinţă şi fără orgoliu, infatuare, chiar fără romantism, dar cu acea străveche înţelepciune la bine şi la rău, cu acea demnă vitejie la nevoie pe care a oglindit-o şi Eminescu în cuvintele lui Mircea cel Bătrîn din **Scrisoarea a III-a:** „De-o fi una, de-o fi alta... Ce e scris şi pentru noi / Bucuroşi le-om duce toate, de e pace, de-i război".

Alte capodopere inspirate de războiul de la 1877—1878 sînt **Convoaiele de prizonieri,** în special varianta lucrată mai simplificat, cu accente liniare, într-o splendidă tonalitate cenuşie, aflată la Muzeul de artă din Braşov. Convoiul văzut perindîndu-se din spate pe vreme de iarnă, iarăşi fără diferenţieri între personaje, ci ca o masă imensă de oameni păşind anevoie pe omătul gros, condusă de cîţiva călăraşi, încovoiaţi pe caii lor, este o puternică şi totuşi discretă imagine a grozăviilor războiului. „Cîtă umanitate în acel jalnic **Convoi de prizonieri!** E ger, e viscol — o zi cumplită de iarnă, într-un pustiu fără cer — sute de nenorociţi, învinşii de la Plevna" exclama Vlahuţă, adăugînd, după ce analizează tabloul, următoarele: „Dac-aş avea eu tabloul acesta, spunea într-o zi unul din admiratorii pictorului, l-aş dărui oraşului Haga pentru sala de şedinţe a Congresului Păcii".

Fondul omenesc al tematicii şi chiar unele calităţi picturale au fost semnalate, dar nu şi procedeele picturale, atît de moderne, ale variantei din muzeul braşovean. În această variantă, găsim parcă anticipate atît desenul mai simplificat, cu accente liniare al lui Pallady cît şi calitatea griurilor sale. Dacă Luchian, Andreescu, Petraşcu s-au inspirat de-a dreptul din unele viziuni şi procedee ale lui Grigorescu, dezvoltîndu-le, nu se poate vorbi de o inspiraţie a lui Pallady din Grigorescu. Şi totuşi unde Grigorescu a lucrat mai mult, sintetizînd şi schiţînd în desen şi punînd greutatea pe coloritul-stare sufleteacă, valabil şi pentru atmosfera temei, şi pentru propriile-i simţăminte, se ivesc afinităţi mai curînd inconştiente, dar reale chiar între Grigorescu şi Pallady, cu toate deosebirile de rigoare.

Capetele de prizonieri turci — două, foarte distinct construite, al treilea mai mult sugerat — din cunoscutul tablou de la Muzeul de Artă al Republicii constituie încă o capodoperă grigoresciană. Aici să vădeşte marele portretist care a fost Grigorescu, observatorul realist şi, încă odată, omul de mare omenie. Neîmpăcaţi cu trista lor situaţie de prizonieri, unul mai încruntat, cealălalt mai curînd întristat, amîndoi, întrebîndu-se asupra viitorului, ei sînt înţeleşi şi redaţi de Grigorescu, consecvent cu spiritul interpretărilor sale. Dar cu cîtă forţă expresivă, cu cîtă pătrundere psihologică, aici şi cu cîtă individualizare din cuprinsul tipologici aceluiaşi popor!

Aprecieri merită şi alte creaţii — **Bătălia în Valea Rahovei,** cu vălmăşagul mai direct arătat, dar fără valoarea simbolică şi forţa sugestivă a **Atacului de la Smîrdan,** precum şi **Spionul,** cu călăraşul ce ajunge din goana calului pe inamic, pedepsindu-l, sau **Recunoaşterea,** cu cercetaşii într-un peisaj fascinant, caracteristic lui Grigorescu.

Din droşca cu trei cai, Grigorescu a urmărit trupele, a fost martor din droşcă şi pe jos la operaţii militare importante, şi-a expus el însuşi viaţa, participînd ca cetăţean-artist la necesarul, eroicul şi victoriosul război pentru Independenţă.

Cu inima înfiorată, el a descris, a evocat, a notat tragicul conflagraţiei, iar în **Atacul de la Smîrdan** a închinat măreaţă odă vitejiei poporului. A văzut totul nu ca un romantic dezlănţuit sau grandilocvent, nici ca un academist rece şi oficial, ci cu acel lirism şi cu acea înţelepciune specifice poporului nostru, care umanizează fără orgoliu virtuţile şi priveşte cu compasiune, fără a-şi îngenunchea demnitatea, pe cei învinşi, cîntă viaţa şi se înclină cu smerenie în faţa morţii.

Exclamaţia: **„acolo s-a dovedit ce popor avem noi!"** i se potriveşte de minune şi lui însuşi. Şi Nicolae Grigorescu este un erou al războiului pentru Independenţă — un erou-artist, dovedind ce poate da acest popor în lupta istoriei şi în arta care îi nemureşte dramatica şi măreaţa lui istorie.

PREŢUL LIBERTĂŢII

(Urmare din pagina 3)

pă — cai. Ofiţeri — 22. Trupă — 784. Cai — 4. La observaţii *stă notat sumar:* „Nu s-a putut deosebi încă morţii de răniţi, administratorii spitalelor unde i-au evacuat bolnavii netremiţîndu liste de numele oamenilor ce au în cura lor. Oficerii morţi şi răniţi se notează nominal pe contrapagină".

Am întors pagina: Reg. 8 infanterie: căpitan Valter Mărăcineanu — comandant batalion, urmat de 8 ofiţeri; Reg. 10 dorobanţi: maior Sontzu Gheorghe, urmat de 11 ofiţeri. În colţul paginii, adăugate în ultima clipă cu creionul, încă două nume: locotenent Gheorghevici şi sublocotenent Pacturea.

Ce vaet de singe a fost această zi de august 30, la Plevna, ce vaet de urale şi singe...

Am citit apoi raportul asupra luptei, redactat a doua zi, 1 sept. 1877, în bivuacul nr. 3 din faţa redutei. Eroii sînt aşezaţi în poziţie de bătaie, — „după crochiul alăturat" — şi Sontzu, şi Valter Mărăcineanu „pe calul său", şi toţi ceilalţi, ca în cartea de citire. Hîrtia e pătată — de transpiraţie, de ploaie, de lacrimă? — cerneala violetă pare un singe subţiat de timp, un singe volatil. „Trupa — se spune, adică masa de soldaţi — a fost admirabilă, a mers înainte cu linişte şi fără murmur, deşi cădeau cu zecile. Rezerva a stat masată aproape 1/2 oră sub o ploaie de gloanţe, de şrapnele şi mitralie, fără ca un singur om să părăsească locul".

Nu vi se pare că citim o altă pagină a vechiului nostru epos istoric?

Continuarea el o vom afla pe alte redute, pe cele din munţii Tatra în mai 1945. Este acelaşi singe vărsat cu generozitate, de la Rovine şi Podul Înalt, pînă la Plevna şi Griviţa, de la Oituz şi Mărăşeşti, pînă la Seghedin şi Budapesta şi pînă aproape de Berlin unde jertfa acelorăşi români în războiul antihitlerist a scurtat jertfa de singe a umanităţii.

9 MAI 1967 (ultima telegramă). Este ceasul cînd trebuie să ne întoarcem cu faţa spre toate redutele pe care le-am cucerit şi să ne înclinăm, în reculegere. Ele dau preţul libertăţii noastre. Ele fac să strălucească pe drapel, pe drapelul ridicat în 1877, în 1918, în 1945, cele trei culori naţionale care înseamnă: independenţă, libertate, suveranitatea României.

Grupul de scriitori români vizitînd Mausoleul eroilor români de la Grivița

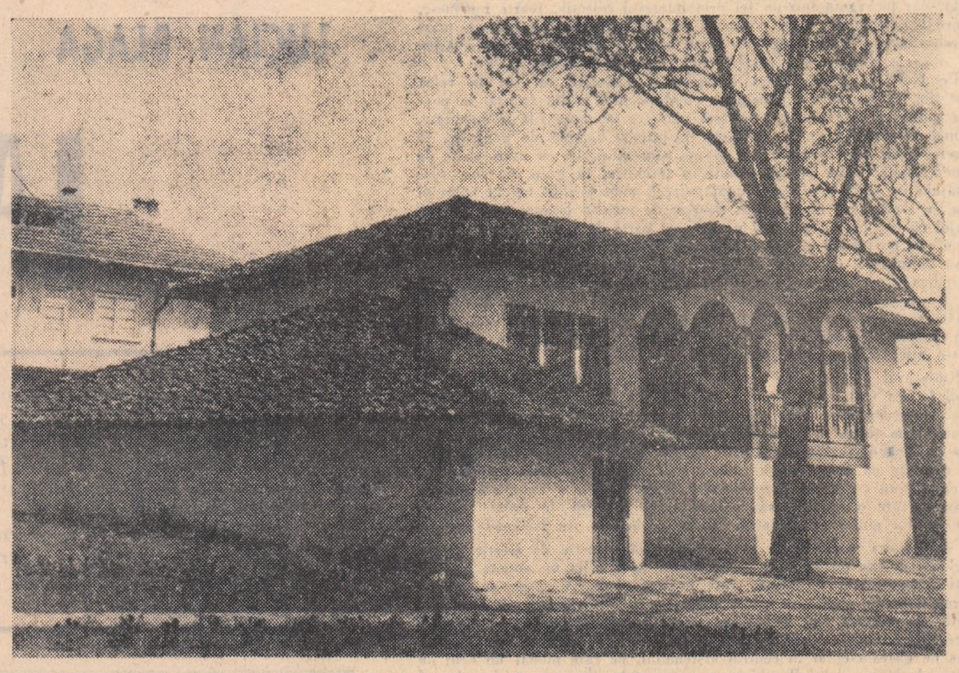

Muzeul românesc din Poradim

Fotografii: I. MICLEA

noi sîntem iarba și pietrele

(Urmare din pagina 1)

Pe o cruce ridicată la Grivița, față în față cu Mausoleul, sînt înscrise aceste cuvinte: **„Cine luptă vitezește neperitor i remâne numele!"** Iar în peretele uneia din amarnicele redute de odinioară sînt montate, în relief, efigiile acestor viteji: căpitan Mărăcineanu, soldat Melinte, sergent Țintilă și căpitan Șuțu...

★

Zadarnic ne veți căuta mormintele, nu le veți găsi nicăieri, ne-am risipit pînă la unul adînc în pămînt. Vara ne mistuie arșițele, toamna ne bat vînturile, iarna ne-acoperă zăpezile... Primăvara, însă – an de an, de nouăzeci de ani la rînd – ne ridicăm frunțile din afund spre lumină. Noi sîntem iarba... Și la un anume ceas neștiut, ca de vrajă, al amurgului, dacă ați avea ochii misterioși ai dezlegătorilor de taine, ați vedea cîteva mii de fire, ale ierbii acesteia, cum se înfioară și, ca la un semn, cum caută toate spre nord, peste Dunăre, spre România. Sîntem noi, cei vii de-atunci și nepieritoarea iarbă de acum...

★

Așadar, acesta e Nicopole, așezare legată de istoria noastră încă de pe vremea bătrînului Mircea. Nicopole, orașul pe care generalul Manu, comandantul diviziei a IV-a române, trebuia să-l ocupe la cererea generalului rus Krüdener **„în urma insistențelor personale ale împăratului"**. De pe țărmul înalt, privim pămîntul românesc. Dunărea e calmă și dincolo, la mai puțin de un kilometru, ieșind aproape din undele ei, combinatul chimic de la Turnu Măgurele. Și mai departe, în ceața înserării, orașul, apoi pădurea, pădurea românească. Liniște Pe cer se profilează marele turn, macaralele, blocurile. Fantasmele trecutului se topesc în ape și rămîne imaginea prezentului, sentimentul reconfortant al libertății. Libertatea pentru care sute de mii de oameni de pe ambele țărmuri dunărene și-au dat viața. Cu nouăzeci de ani în urmă, zece mii de ostași români priveau cu ochii stinși cerul altui pămînt. Actul pe care poporul îl făptuise la 9 mai 1877 trebuia apărat și sfințit cu sînge...

★

Patruzeci de scriitori români, veniți anume la Grivița și Plevna, și-au adus omagiul pios memoriei acelor oameni netemători de moarte, care cu prețul vieții lor au întors istoria României cu fața spre lumină. Bunii și străbunii noștri! Erau foarte tineri și foarte mîndri, așa au și rămas...

Plevna, aprilie 1967.

LUPTA PENTRU INDEPENDENȚĂ A POPORULUI NOSTRU ÎN CONTEXTUL EUROPEAN

Un martor străin al evenimentelor românești din 1877, exprimîndu-și admirația pentru eroismul ostașilor români în sîngeroasa luptă pentru cucerirea Griviței, arăta că aceștia „dovediră că știu să moară dacă nu să învingă și că le curge în vine tot sîngele vechilor daci". Era aceasta o indirectă apreciere retrospectivă a unui eroism milenar, a luptei unui popor pentru libertate. Afirmarea ființei sale, apărarea patriei apar în istoria poporului român ca o notă dominantă de o însemnătate care a depășit întotdeauna sfera intereselor noastre pentru a se confunda cu cele ale Europei ori cel puțin cu cele ale zonei centrale și de sud-est a continentului.

Abia constituite, statele românești s-au găsit în fața pericolului otoman. Acestuia i-au făcut însă față cu fermitate și destoinicie, cu sabia dar și cu iscusința politică și diplomatică. Rînd pe rînd, statele feudale din sud-estul Europei au căzut sub dominația nemijlocită a Porții Otomane, în timp ce, adevărate insule ale libertății, țările românești și-au păstrat ființa de stat, chiar și atunci cînd au fost nevoite să accepte dominația Imperiului Otoman și să intre în vasalitatea sa Nici această supunere incompletă n-a fost însă acceptată de poporul român, care a căutat, de cîte ori împrejurările i-au fost favorabile, să-și redobîndească deplina neatîrnare. Dar conducătorii viteji ai acestei lupte, care nu făceau decît să exprime năzuințele cele mai adînci ale poporului român de libertate, n-au fost numai purtătorii săi de cuvînt, ci totodată și apărătorii libertății popoarelor din centrul și occidentul Europei. De altfel, ei erau conștienți de faptul că țările române reprezentau un zid de apărare al continentului. „Noi împreună cu toată puterea pe care ne-a dat-o Dumnezeu — scria în 1476 Ștefan cel Mare papei Sixt al IV-lea — alături sîntem veșnic și din toată inima pregătiți întru totul, avînd de gînd să ne batem pentru creștinătate din toate puterile".

Cînd presiunea otomană s-a accentuat și cînd țările române au fost silite să accepte dominația Porții, ele n-au încetat să folosească orice împrejurare prielnică pentru a-și redobîndi independența, iar lanțul acestor încercări de eliberare se înscrie ca o carte a eroismului în care este cuprinsă arzătoarea năzuință spre libertate a zeci de generații. Figuri eroice de conducători au apărut și în acea perioadă din înseși necesitățile societății românești, ca exponenți firești ai luptei pentru libertate. Ioan Vodă cel Viteaz, care a înfrînt pe turci la Jilițe și mai ales gloriosul voievod Mihai Viteazul, sub conducerea căruia țările române și-au redobîndit pentru un număr de ani deplina neatîrnare față de Poartă și care a realizat sub conducerea sa unitatea celor trei țări, apar ca luptători hotărîți și încercați, reprezentînd cu cinste năzuințele de libertate ale românilor și totodată ca personalități de seamă ale istoriei medii europene.

Deși dominația otomană a continuat să se accentueze în secolul al XVII-lea, lupta pentru neatîrnare sau pentru pregătirea redobîndirii ei a rămas o trăsătură dominantă a istorici din acea vreme a poporului român. Pe linia rezistenței și a luptei pentru libertate se înscriu în perspectiva istoriei atît Matei Basarab care a apărat Țara Românească prin întărirea puterii ei armate și prin realizarea unei politici de strînsă alianță cu Transilvania, cît și Mihnea al III-lea, care luînd cu îndrăzneală armele în mîini a căutat să repete faptele eroice ale lui Mihai Viteazul. Pe aceeași linie a luptei pentru neatîrnare s-au situat atît Șerban Cantacuzino și Constantin Brîncoveanu, care au încercat să facă față primejdiei otomane printr-o politică de apropiere de imperiile Austriei și Rusiei, cît și Dimitrie Cantemir, cel ce a vrut, alăturîndu-se acțiunilor antiotomane ale țarului Petru I, să recîștige libertatea Moldovei. Dar, ca și în veacul precedent, lupta pentru libertate a românilor, manifestată în forme diverse, ca și faptul că țările române reprezentau centre culturale pentru toate popoarele supuse nemijlocit dominației Porții Otomane, au făcut ca pagini întregi din istoria frămîntată a epocii să depășească cadrele relativ înguste ale istoriei **unui** popor pentru a fi dovezi peste veac ale însemnătății sud-est-europene a luptei de eliberare a românilor și ale rolului însemnat pe care ei l-au jucat în această parte a continentului căzută sub dominația sultanilor. În cel de-al doilea deceniu al secolului al XVIII-lea, instaurarea regimului turco-fanariot a reprezentat o replică pe care Poarta a încercat s-o dea năzuințelor firești spre libertate, replică care s-a dovedit însă zadarnică, drumul țărilor române spre libertate fiind deschis și necesitatea recîștigării neatîrnării impunîndu-se din ce în ce cu o mai mare acuitate.

Descompunerea feudalismului și începuturile ascensiunii capitalismului, formarea națiunii române și a burgheziei, clasă purtătoare de cuvînt, în acea vreme, a ideii naționale, dezvoltarea conștiinței naționale, izvorîtă din conștiința de neam, au făcut ca încă din ultimele decenii ale secolului al XVIII-lea să se cristalizeze un program de eliberare socială și națională a poporului român, în fruntea căruia a apărut obiectivul făuririi unui stat unitar și independent. Lupta poporului român se înscrie în această perioadă în mod pregnant în contextul sud-est-european, ca aparținînd mișcării de eliberare a popoarelor supuse dominației Porții și de constituire a lor în state naționale, teritoriul țărilor române fiind deseori oferit ostilor în timpul unei perioade de 18 secole".

Tratatul de la Paris din 1856 n-a acordat independența Principatelor, dar el a afirmat dreptul lor la o deplină autonomie, „o administrație independentă și națională", ferindu-le totodată de o „protecție exclusivă" și împiedicînd în mod practic imixtiunile unilaterale ale puterilor europene. Dezbaterile Adunărilor ad-hoc din 1857, cînd Kogălniceanu a declarat ferm că „suveranitatea Principatelor este scrisă cu literă de aur" și mai ales faptul împlinit al îndoitei alegeri din 1859 prin care poporul român, prin propriile-i forțe, și-a realizat, în prima ei etapă, unitatea națională, au dovedit că procesul de constituire a statului român unitar și independent era în plină și ireversibilă desfășurare. Înțelegînd semnificația actului istoric de la 24 ianuarie, un ministru al Imperiului Habsburgic observa îngrijorat că „Unirea nu face decît să deschidă drumul spre o completă independență a Daco-României". Pe drept cuvînt o broșură din 1866 consemna fățiș că „independența României este acum o chestiune înscrisă în dreptul public european și Europa trebuie să se pronunțe în această privință".

Dar ca și Unirea din 1859, Independența nu putea și nici nu trebuia să fie un dar primit de la puterile străine. Pentru a putea fi un act istoric ireversibil ea trebuia să fie o **cucerire** a poporului român. De aceea, încercările unor guvernanți conservatori de a obține neatîrnarea pe cale de negocieri — ei temîndu-se de consecințele sociale ale unui război — s-au dovedit infructuoase. În schimb, reizbucnirea crizei orientale în vara anului 1875, ca urmare a răscoalei din Bosnia și Hertegovina, și întreaga desfășurare a evenimentelor au arătat că o dobîndire a neatîrnării se înscria în perspectiva unui viitor apropiat. România a adoptat o poziție de neutralitate, de fapt aparentă, tactică, ca așteptînd de la evoluția evenimentelor sensul ce trebuia să-l dea acțiunilor ei. Totodată, ferm, prin glasul îndeosebi al lui Kogălniceanu, ea și-a manifestat simpatia și solidaritatea cu popoarele balcanice care luptau pentru eliberarea lor. „Dacă într-adevăr — scria într-o notă Kogălniceanu în vara anului 1876, referindu-se la situația din sudul Dunării — aceste îngrijorări și aceste simpatii nu pot fi decît comune tuturor națiunilor civilizate și tuturor popoarelor creștine, ele trebuiesc să fie, îndrăznesc s-o afirm cu tărie, cu atît mai vii la noi care sîntem o țară învecinată și avem atîtea legături cu popoarele de pe malul drept al Dunării". Obținînd neutralizarea unei porțiuni a Dunării pentru a sprijini lupta Serbiei, acordînd sprijin cetelor luptătorilor bulgari organizate de altfel pe teritoriul ei, România își dovedea solidaritatea cu popoarele vecine și-și manifesta totodată hotărîrea de a obține independența sa. Refuzul Imperiului Otoman de a da curs cerințelor românești privind o recunoaștere a „individualității istorice" a României — de fapt fiind vorba chiar de independență! — a impus în mod firesc tratativele cu Rusia și pregătirile pentru o obținere a neatîrnării pe calea armelor.

Din nou, ca și în 1859, românii și-au dovedit calitățile politice, iar oștenii au consfințit prin eroismul și jertfele lor voința unui întreg popor de a fi independent. Proclamată fățiș, cu îndrăzneală, în fața Europei, prin declarația răsunătoare pe care Kogălniceanu a făcut-o în fața Adunării deputaților în ziua de 9 mai, independența României s-a impus ca o realitate peste care nu se putea trece. Curajul, eroismul, dar și priceperea armatei române au surprins și au confirmat dreptul românilor la un stat neatîrnat. Totodată, aportul României în evenimentele politico-militare ce au avut loc în sud-estul Europei s-a dovedit a fi deosebit de eficient. Acoperirea asigurată de armata română în prima parte a campaniei a contribuit la succesele armatei ruse, iar în a doua parte a campaniei trecerea Dunării de ostașii români a avut un rol hotărîtor, aportul lor în luptele, asediul și cucerirea Plevnei ajutînd substanțial la crearea condițiilor de desfășurare a campaniei finale a armatei ruse, care a impus Imperiului Otoman să se declare învins.

Moment deosebit de însemnat în procesul de constituire a României moderne, Independența apare ca încununarea unei lupte seculare, a străduințelor necurmate ale poporului român și totodată ca se înscrie între evenimentele care depășesc prin însemnătatea lor cadrul istoric național, pentru a se așeza între marile momente ale istoriei sud-estului Europei, ca o pagină luminoasă de jertfe și de eroism

Dan BERINDEI

atlas liric

VLADIMIR HOLAN

(R. S. CEHOSLOVACĂ)

ODĂ BUCURIEI

Blînd asfințit de vară... De vară, căci e vară,
și-absurd pentru că-i blînd... Ușor e totul
și totul e înalt și încă mai înalt dansul elefanților...

Dar în inima mea pică o lacrimă care știe
că marea e mai vastă ca pămîntul,
dar în străfundul inimii mele prinde deodată viață
făptura cufundată în uitare, de moarte secerată acum o jumătate de secol,
copila, slujnica...
Avea, pe-atuncea, douăzeci de ani... Orfană și fecioară,
prefigurarea vieții, însă atît de neasemuită,
că nici destinul nu știa cum să îi merite iubirea.
Iar cei din vremea ei fiind prea leneși, culoarea ochilor nu i-o cunoaștem,
dar eu ghicesc, din nerăbdarea lor,
c-avea ochi blînzi și-ncrezători.
Era o frumusețe lipsită de-artificii,
o frumusețe totuși, desigur fără glas,
care cîntase poate, demult, în paradis.
Dar ea cînta și cîntul ei se impunea cu-atîta forță
că cea mai ne-nsemnată amintire
ar pîngări atîta inocență...
Se bucura, atîta tot, și necerînd nimic în schimb,
ea răspîndea în juru-i bucuria,
și astfel niciodată n-avea cum să-și întîlnească propria ființă..
Greu să-i ghicești ființa... E de-nțeles de ce
stăteau în juru-i oamenii la pîndă.
Ușor să știi ce vrea... E de-nțeles
de ce femeile-o bîrfeau lovindu-și coapsele cu palma.
Pe urmă un băiat orbit de bula de aur a virginității ei
își dădu seama că o clipă de rătăcire, chiar divină,
te-mpinge să înfăptuiești păcat de moarte și își puse capăt zilelor.
Bătrînele pricepute în retezarea buricului rămaseră cu gura căscată. Toți ceilalți,
cei cu nasul de sticlă, atît de străveziu c-ai fi putut să vezi înăuntru perii umezi,
turbau de furie... Lucia „tîrfa care, pînă atunci, nicicînd nu suferise de vreo boală" a trebuit să părăsească districtul
unde pînă și iedera simțea cum i se umflă vinele la gîndul scandalului.
Am dat de ea la G... Cosea prin casele
în care cornul de vînătoare nu se pricepe să exprime
tristețea coloanelor de gips,
și în fiecare sîmbătă după amiază
făcea curățenie în berăria din localitate.
Trudea cu dragă inimă, umilă, tăcută,
pentru că ea respecta misterul, –
așa cum eu habar nu am, spun drept,
de ce se naște un cuvînt, un vers, o carte,
sau graiul șerpilor sau cel al labei unui cîine...

Blînd asfințit de sîmbătă... De sîmbătă căci era sîmbătă.
și absurd pentru că era blînd... Ușor era totul,
și totul înalt, și încă mai înalt, dansul elefanților...
Lucia intră în berărie, deschise ferestrele
și înainte de-a muia cîrpa în găleata cu apă
zări, pe ușă, semnul Celor Trei Regi...
Cît era de frumoasă! O frumusețe fără artificii,
o frumusețe totuși, desigur fără glas,
care cîntase poate, demult, în paradis...
Dar ea cînta și-acuma, și cîntul ei se impunea cu-atîta forță
că cea mai ne-nsemnată amintire
ar pîngări atîta inocență...
Se bucura, atîta tot, și răspîndind în juru-i bucuria,
ea n-avea cum să se-ntîlnească nicicînd cu propria-i ființă
și dornică să afle un suflet omenesc (precum miracolul,
el însuși, adeseori e dornic)
se-apropie de fereastră și privi afară :

Era de Sfîntul Venceslas... Zări o brînduță,
și-n spatele brînduței o cîmpie, înghițită de o cărămidărie,
apoi o uliță de unde cîțiva băieți
îi trimeteau bezele... Dar ea, de data asta, nu zîmbi
și gîndul îi zbură la oastea Sfîntului
care, cu secole în urmă, bătuse-o noapte-ntreagă drumul ăsta,
în lungi vestminte de brocart... și cum pe urmă, mai tîrziu,
grație înțelepciunii Sfîntului, bătălia n-a mai avut loc.

Pesemne că din pricina aceasta, de-atunci sărbătorim Crăciunul,
își zise ea, și dintr-o dată îi răsări în minte maică-sa
cum răsturna pe scîndura de frămîntat cornetul cu stafide...
Și se văzu, deodată, copil, deci fără moarte,
avea iar nouă ani, nouă angelice coruri,
de pe-atuncea îi plăcea să cînte în mireasma prăjiturilor de Crăciun,
și iată că din nou acuma nu mai știa nimic de sexul lunei
care se crăpa dureros ca gura unui pește spintecat.

Sex? Da. Cîțiva băieți strigau din uliță, făcîndu-i semne,
dar mîna ei era prea grea
ca să azvîrle peste nori boneta,
și totodată prea ușoară
ca ea să poată pescui – așa cum se obișnuiește –
prin copca spartă-n sloiul gheții chipul iubitului sortit...
Cusătoreasă, deci obișnuită să țină acele-ntre dinți,
și-atinse buzele fără să vrea,
plecă de la fereastră și începu să deretice.
Destinul, neștiind nici el cum să îi merite iubirea,
înclină fruntea; și în tovărășia călărilor pline cu apă limpede
coborîtă din fabuloșii munți pe nume Symplegad,
ea spălă și uscă podeaua cu peruca unui înger prăbușit.
Dar se-ntunecă fără veste, și atît de ciudat
încît puteai să crezi că norul fusese aspru pedepsit,
lipsit fiind de ultimele raze...
Se ridică, lăsă mai jos lampa de gaz și o aprinse,
pe urmă lustrui podeaua din unghere pînă în mijloc.
Lustruitul podelei semăna cu un ferăstrău
rîvnind să taie scînduri pentru-o podea mai binevoitoare.
Lustruitul podelei semăna cu o suveică
țesînd un covor pentru tălpile lui Isus.
Avea, lustruitul acesta, măreția astrologiei caldeene
culcată sub cele două stele ale genunchilor ei.
În timp ce lustruia, cuvîntul și dragostea se căutau
și cînd se-ntîlniră se așternu tăcerea...
Dar, fie că, deodată, prin fața ochilor ei,
o muscă de carne, pîroasă, zbură zbîrnîind,
fie că o șuviță de păr se desprinse și-i gîdilă obrazul,
Lucia săltă brusc peria
și lovi lampa de deasupra ei. Lampa se sparse
și stropii de gaz, arzători,
căzură pe spinarea ei leoarcă de sudoare, ca gîzele înaintea furtunii.
Ea luă foc. Ardea și țipa. după două zile muri.

EUROPA 1936

Da, mai trăim!... Tocită-i vechea haină,
flaneaua moale-a calzilor zefiri.
Unii bat zdravăn palma, alții-n taină
mai scormonesc în coșul cu-amintiri

să pipăie hîrtii cu scrisul veșted.
Apoi li se oferă, fără chef,
un clop prea strîmt să-i poată sta pe creștet
celui ales să-i fie foamei șef.

Ca geamuri zguduite de-avioane
răsună foamea-n el, cînd, spre zenit,
de la pămînt se-nalță în coloane
și zbîrnîie-n demonic circuit:

Așa cum pruncul zvîrle coaja bună
cînd miezul l-a-nghițit, și la păstrare
își pune cornurile, rupe-o lună
și rontăie din timp fără-ncetare...

În românește de Virgil TEODORESCU

gazeta literară

Organ săptămînal al Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România

Redacția: București, Bd. Ana Ipătescu 15. Telefon: 12.94.44; 11.39.36; 12.74.26

Administrația: Șos. Kiseleff 10. Telefon: 18.33.99

Abonamente: 3 luni, 13 lei; 6 luni, 26 lei; 1 an, 52 lei

Imprimat la Întreprinderea poligrafică „Informația"